

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİ MANAVGAT YÖRÜKLERİ (1923-1990)

Mustafa ACIR

Danışman

Doç. Dr. Fatih USLU

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİ MANAVGAT YÖRÜKLERİ (1923-1990)

Mustafa ACIR

Danışman

Doç. Dr. Fatih USLU

Akdeniz Yeni ve Yakınçağ Araştırmaları Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2023



AKADEMİK BEYAN

T.C

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ;

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Cumhuriyet Dönemi Manavgat Yörükleri (1923-1990)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

(imza)

Mustafa ACIR

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MANAVGAT YÖRÜKLERİNİN İDARİ VE HUKUKİ YAPILARI

1.1. Muhtarlık.....	11
1.2. Hukuki Yapıları.....	13

İKİNCİ BÖLÜM

MANAVGAT YÖRÜKLERİNİN SOSYAL HAYATI

2.1. Yörük-Türkmen Kavramı.....	15
2.2. Göçebelik.....	16
2.2.1. Tam Göçebelik.....	17
2.2.2. Yarı Göçebelik.....	18
2.3. Meskenleri.....	18
2.3.1. Kara Çadır.....	19
2.3.2. Keçe Ev (Alaçık).....	21
2.3.3. Topak Ev.....	21

2.4. Göç Programları.....	22
2.4.1.Yörük Göçü.....	22
2.5. Yazla-Yaylak-Güzlek ve Seyil (Kışlak).....	28
2.6. İskân Meseleleri.....	33
2.7. Nüfus Miktarları.....	38
2.8. Devlet Hizmetinde İstihdamları.....	40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MANAVGAT YÖRÜKLERİNİN EKONOMİK HAYATI

3.1. Hayvancılık.....	47
3.1.1. Yük ve Binek Hayvanları.....	48
3.1.2. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık.....	50
3.2. Hayvan Hastalıkları.....	53
3.3. Hayvansal Gıdalar.....	56
3.4. Dokumacılık.....	57
3.5. Dericilik.....	60
3.6. Yün ve Yapağı Üretimi.....	61
3.7. Vergi Yükümlülükleri.....	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MANAVGAT YÖRÜKLERİNİN KÜLTÜREL HAYATI

4.1. Aile Yapıları.....	66
4.2. Yemek Kùltürleri ve Misafirperverlikleri.....	70
4.3. Giyimleri.....	72
4.4. Hayvancılıkta Kullandıkları Araçlar.....	74
4.5. Müzik Türleri ve Çalgı Aletleri	75
SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA.....	79
EK-GÖRSELLER VE HARİTALAR.....	91
ÖZGEÇMİŞ.....	97

KISALTMALAR LİSTESİ

AÜDTCFD. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi.

Çev. çeviren.

Ed./Eds. editör(ler)

haz. hazırlayan.

MÖ Milattan Önce.

MS Milattan Sonra.

H. Hicri

M. Miladi

ss. sayfa sayısı

v.d. ve diğerleri

TTK. Türk Tarih Kurumu.

vb. ve benzeri.

Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi

OTAD Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi

SUTAD Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

USAD Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi

OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi

MATSO Manavgat Ticaret ve Sanayi Odası

ÖZET

Osmanlı Devleti Anadolu'ya gelen konargöçerleri kendi sınırları içerisindeki muhtelif sahalara yerleştirmiş bu sahalardan biri de Manavgat Bölgesi olmuştur. Manavgat Bölgesi Yörükleri Osmanlı Devletinde idari, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda vazifeler üstlenmişler bu görevleri Cumhuriyet Döneminde de sürdürmüşlerdir. İdari olarak Osmanlı Döneminde boy beyi, kethüda, müdür ve muhtar tarafından yönetilmişler, Cumhuriyet Döneminde ise idari olarak muhtarlık kurumuna bağlı muhtar tarafından yönetilmeye devam edilmişler ve belirli bir hukuki nizamla bağlanmışlardır.

Sosyal anlamda konargöçer bir hayat sürdürmüşler bu hayatın bir neticesi olarak meskenlerini şekillendirmişlerdir. Yaylak, güzlek ve kışlakları sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerini oluşturdukları yerler olmuştur. Göçe çok önem veren Manavgat Bölgesi Yörükleri, göç için hazırladıkları programı muazzam bir şekilde uygulamışlardır. Konargöçer hayat yaşayan Yörükler çeşitli nedenlerden ötürü devlet eliyle hem Osmanlı hem de Cumhuriyet Döneminde iskâna tabi tutulmuşlardır ancak iskân girişimi başarısız olmuştur. Manavgat Bölgesi Yörükleri Osmanlı'dan Cumhuriyete devlet bünyesinde çeşitli görevleri de yerine getirmişlerdir.

Ekonomik hayatlarını hayvancılık, kervancılık, hayvan ürünleri, bir miktar tarım, dokumacılık ve dericilik oluşturuyordu. Ürettikleri ürünlerini ise yaylalarına yakın olan pazarlarda satıyorlar ya da ihtiyaçları doğrultusunda takas ediyorlardı. Yine bu ekonomik faaliyetlerinin sonucu olarak kendilerine has vergiler ile vergilendirilmişlerdi.

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kültürel hayatının mihenk taşı ise aile idi. Aileye önem veren Yörükler bu önemini obalarına gelen misafirlerine de göstermişler misafiri Allah'ın hediyesi olarak görmüşlerdir. Yeme kültürü yine hayvancılık çerçevesinde gelişmekle beraber bulundukları bölgede yetişen sebze ve meyveleri de tüketmeyi ihmal etmemişlerdir. Kendisine has evrelerden oluşan bir yaşam biçimi sürdüren Yörükler bu hayat tarzlarını giyim-kuşamlarına ve müzik türlerine de adapte etmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Oğuzlar, Anadolu, Cumhuriyet Dönemi, Manavgat, Yörükler

ABSTRACT

MANAVGAT YORUKS IN REPUBLICAN PERIOD (1923-1990)

The Ottoman state settled the nomads who came to Anatolia in various areas within its borders, and one of these areas was the Manavgat region. The nomads of the Manavgat region undertook administrative, social, economic and cultural duties in the Ottoman state. They continued these duties during the republican period as well. Administratively, in the Ottoman period, they were governed by the head of the clan, the chief and the headman.

Socially, they led a nomadic life. They have shaped their dwellings as a result of this life. Highlands, springs and winter quarters became the places where they formed their social, economic and cultural values. Manavgat nomads, who attach great importance to migration, implemented the program they prepared for migration in a tremendous way. The nomads living a nomadic life were subjected to resettlement by the state for various reasons, both in the Ottoman and republican periods. But the resettlement attempt was unsuccessful. The nomads of the Manavgat region also fulfilled various duties within the state from the Ottoman Empire to the republic.

Their economic life consisted of animal husbandry, caravans, animal products, agriculture, leather and weaving. They were selling or bartering the products they produced in the markets close to the highlands. As a result of these economic activities, they were taxed with taxes peculiar to them.

The most important building block of the cultural life of the nomads of the Manavgat region was the family. The nomads, who care about the family also gave importance to their guests who came to their camp and thought of the guest as a gift from Allah. Although the nutrition culture developed within the framework of animal husbandry, they also consumed vegetables and fruits grown in their region. The nomads, who lead a unique way of life, applied this lifestyle to their clothing and music genres.

Keywords: Oghuzs, Anatolia, Republican Period, Manavgat, Nomads

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Antalya'nın Manavgat ilçesinde 1923-1990 yılları arasında kayıtlara geçen ve bir kısmının hala bölgede konargöçer yaşama devam ettiği bir kısmının ise tarihsel süreç içerisinde ilçe merkezine veya bölgenin muhtelif köylerine/mahallelerine yerleşmiş olan Yörük aşiretleri üzerinde durulmuştur. Çalışmada Manavgat Bölgesi Yörüklerinin idari, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatları hakkında bilgiler verilmiştir. Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde Orta Asya'dan Anadolu'ya gerçekleşen Oğuz göçlerinden hareketle Oğuz boylarının Türk-İslam ve Osmanlı Devleti Döneminde konargöçer yaşam ekseninde üstlendikleri siyasal, sosyal ve kültürel misyonlar ana hatlarıyla değerlendirilmekte daha sonra bölgede Osmanlı hâkimiyeti ve en son Cumhuriyetin ilanı ile beraber bölgedeki Yörük aşiretlerinin durumu değerlendirilmektedir.

Birinci bölümde Manavgat Bölgesi Yörüklerinin idari ve hukuki yapıları üzerinde durulmakta Manavgat Bölgesi Yörüklerinin Cumhuriyet Döneminde idari yönetiminde görev alan Muhtar ve Muhtarlık kurumu özelinde Boy Beyi, Kethüda ve Müdürlük hakkında da bilgilerde verilmekte ve hukuki yapıları kısaca değerlendirilmektedir.

İkinci bölümde Manavgat Bölgesi Yörüklerinin sosyal hayatları üzerinde durulmakta bu bağlamda ilk olarak Yörük-Türkmen kavramlarına açıklık getirilirken Manavgat Bölgesi Yörüklerinde göçebelik olgusu, tercih ettikleri mesken türleri, gerçekleştirdikleri göç programları, kullandıkları yaylak, güzlek ve kışlakları, tabi tutuldukları iskân politikaları, nüfus miktarları ve devlet hizmetlerinde üstlendikleri vazifeler hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü Bölümde Manavgat Bölgesi Yörüklerinin ekonomik hayatları üzerinde durulmuş bu bağlamda sahip oldukları hayvan türleri, hayvanlarında salgın niteliğinde görülen ve büyük kayıplara sebep olan hayvan hastalıkları ve bu hastalıklara karşı uygulanan geleneksel tedavi yöntemlerine, hayvanlarından ürettikleri hayvansal ürünlere, dokumacılık ve dericilik, yün ve yapağı üretim aşamalarına ve son olarak tabi tutuldukları vergiler hakkında bilgiler verilmiştir.

Dördüncü Bölümde ise Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kültürel hayatları hakkında bilgiler verilmiş bu bağlamda Bölge Yörüklerinin aile yapıları, yemek kültürleri ve misafırperverlikleri, giyim ve kuşam kültürleri, kültürel rol üstlenen hayvancılıkta kullandıkları araçları, müzik türleri ve çalgı aletleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Oğuzname’de yer alan “Yörükler ayaklıların tozu, delilerin sözü olmasın.”, Göktürk Kitabelerinde yer alan Bilge Kağanın şu hitabı “Türk-oğuz beğleri, milletim işitin! Üstte mavi gök çökmedikçe, altta yağız yer delinmedikçe, senin ilini ve töreni kim bozabilir... Ey Türk! Titre ve kedine dön!...” ve tabi ki Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün şu sözü; “ Arkadaşlar gidip Toros dağlarına bakınız; eğer orada bir tek Yörük çadırı görürseniz ve o çadırda bir duman tütüyorsa şunu çok iyi biliniz ki bu dünyada güç ve kuvvet bizi asla yenemez” sözü mensubu bulunduğum kültürün ne kadar kutsal ve mühim görevler üstlendiğini ve üstleneceğini göstermesi açısından çok önemlidir. İşte bende kendimde bu bilinç ve misyon ile hareket etme arzusu hissettim.

Tarihimin ve kültürel kimliğimin bana yüklemiş olduğu bilinç ve misyon ile çıkmış olduğum yolda tez hazırlama sürecimde bana elinden gelen her konuda yardımcı olan fedakarlığını hiç esirgemeyen Akdeniz Üniversitesi Manavgat Meslek Yüksek Okulu Müdürü danışman hocam Sayın Doç. Dr. Fatih USLU’ ya katkılarından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Yüksek Lisans eğitimi konusunda beni her zaman destekleyen ve Lisans eğitimim sürecinde derslerini aldığım bilgi ve tecrübeleri ile beni aydınlatan, akademik anlamda kendimi geliştirmem için desteklerini esirgemeyen Sayın Prof. Dr. Fahrettin TIZLAK’ a, Prof. Dr. Güven DİNÇ’ e, Yerel Tarih Araştırmalarına karşı ilgi duymama vesile olan ve desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÜÇLÜ’ ye ve her zaman yanımda olduğunu bildiğim Sayın Dr. Arş. Görevlisi Diren ÇAKILCI ve Elif ALTEN GÜLER’ e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin yazım sürecinde önemli görüş ve desteklerini eksik etmeyen Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Mehmet AK’a ve Türk Dili Bilim Uzmanı Sayın Celal GÖRGEÇ’ e ve Araştırmacı Yazar Mahmut ÖZ’ e çok teşekkür ederim.

Ve tabi ki böyle muazzam bir kültürün içerisinde beni dünyaya getiren ve büyüten desteklerini her zaman hissettiğim aileme çok teşekkür eder minnetlerimi sunarım.

Mustafa ACIR

GİRİŞ

Tarihin akışına yön veren Türklerin tarih sahnesine çıktıkları anayurtları ve yaşamlarını sürdürdükleri hayat sahaları coğrafi açıdan kesin olarak çizilememiştir. Bunun birçok nedeni olmakla beraber en büyük nedeni Türk kavimlerinin konargöçer hayat tarzını benimsemiş olmaları ve bu hayat tarzının bir sonucu olarak geniş ve büyük coğrafi sahalara yayılmış olmalarıdır. Konargöçer ise belirli bir alan içerisinde de yerleşik yaşamın tamamlayıcısı olarak hayvancılıkla meşgul olan besledikleri hayvanlarından sağlamış oldukları ürünleri büyük oranda yerleşik yaşamı benimsemiş olan toplumlara pazarlayan iktisadi faaliyet biçimi ve yaşam tarzıdır (Gündüz, 2012: 161).

Türk kavimlerinin tarihsel süreçlerde gerçekleştirmiş oldukları göç eylemlerinden önce yaşamlarını idame ettirdikleri topraklar sorunu uzun zamandır tartışılan ve üzerinde çalışmalar yapılan bir konu olmuştur. Bu doğrultuda tarihçiler mevcut veriler ışığında Altay Dağlarını Türklerin anayurdu olarak belirtmekte bununla beraber sanat tarihçileri Tanrı Dağlarını, kuzeybatı Asya sahasını kültür tarihçileri İrtiş ve Urallar arasında kalan sahayı veya Altaylar ile Kırgız bozkırları arasında kalan sahayı veya Baykal Gölünün güneybatı doğrultusunu Türlerin anavatanı olarak kabul etmekte dil bilimciler ise Altayların doğusunun veya Kingan silsilesi bölgesini ya da doksanıncı boylamın doğu yönünü Türklerin anayurdu olarak kabul etmektedir (Kafesoğlu, 2014: 48). Türklerin anavatanlarının neresi olduğu konusundaki farklı tanımlamaların temel sebebi ise yukarıda bahsedildiği üzere Türklerin olabildiğince geniş bir sahaya yayılmış olmaları kültürel unsurlarını ve yaşam biçimlerini uzak bölgelere götürmüş olmalarıdır.

Tarihsel bilgiler bizlere Türklerin anayurdunun Balkaş, Aral ve Isık Göl bölgesinde olduğunu göstermektedir (Turan, 2017: 42). Anayurtları geniş bir sahayı içine alan Türkler tarihsel süreçte birtakım nedenlerden ötürü anayurtlarını terk etmek zorunda kalmışlar ve büyük göç hareketleri göstermişlerdir. Bu hareketler M.Ö. 1700 yılında başlamış ve M.S. 1200'lere kadar devam etmiştir. Bu göçlerin amacı ana hatlarıyla iki nokta üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu noktalardan ilki “fütihat” yani fetih yolu ile yeni bir devlet kurma amacı taşıyan hareketlilik bu doğrultuda Hun ve Oğuz göçlerini gösterebiliriz, ikinci nokta ile “sızma” yoluyla gerçekleşen yayılmadır bu yolu tercih edenler ise iktisadi açıdan bunalım içinde olan boy veya ailelerin dirayetli, iradeli ve sağlam gençleri olmuş ve yabancı devletlerde hizmet alma şeklinde zuhur etmiştir (Kafesoğlu, 2014: 53-54).

Gerçekleşen bu göç hareketlerinden Anadolu tarihi bakımından şüphesiz en önemlisi 10. ve 11. yüzyıllarda gerçekleşen Oğuz göçleri olmuştur. Oğuzlar 10. yüzyılın ilk yarısında Hazar Denizinden Seyhun Irmağının orta kısmında bulunan Farab ve İsficab yörelerine kadar uzanan topraklarda ve bu ırmağın kuzey yönünde bulunan geniş bozkırlarda yaşamlarını devam ettirmekteydiler (Sümer, 1972: 33). Oğuzlar 10. yüzyılda Orhun Bölgesinden Seyhun Nehrinin kenarlarına 11. yüzyılda ise Mâverâünnehir üzerinden İran topraklarına oradan da anayurt Anadolu'ya göç etmişlerdir. 11. yüzyıla doğru gelindiğinde artık Hazar Devleti yıkılmış bu doğrultuda Oğuzlar yeni bir göç hareketi daha gerçekleştirmiş İdil Nehri üzerinden günümüzdeki Güney Rusya sınırlarına ilerlemişlerdir bu bölgeye yerleşen Türkler müstakil zamanlarda Bizans'ın hem Anadolu hem de Balkan topraklarına ilk defa akınlar yapmışlardır (Barthold, 2017; 85).

Kaşgarlı Mahmut, Oğuzların 11. yüzyılda 24 Boydan oluştuğunu dile getirmiş ancak bu boylardan sadece 22 tanesine listesinde yer vermiştir. Reşîdüddin'e göre Oğuzlar 24 Boydan meydana gelmekte ve her bir boy kendilerine mahsus bir tamgaya (mühür) ve her dört boyda bir onguna (totem) sahiptirler (Musevi, 2019: 157). Reşîdüddin Oğuz boylarının tam listesini vermekte Hamdullah-i Müstevfi, Yazıcıoğlu Ali, Neşri, Eb'ul Gazi gibi ilim insanları Reşîdüddin ekolünü benimseyerek Oğuzların 24 Boydan oluştuğunu dile getirmişlerdir (Sümer, 1972: 203). Oğuz adına ise tarihte ilk defa Orhun ve Yenisey yazıtlarında rastlanılmaktadır.

Oğuz kelimesi Türk Dil Kurumu Büyük Sözlükte ise; “XI. Yüzyılda Harezm bölgesinde toplu olarak yaşayan ve daha sonra batıya doğru büyük göç ederek bugünkü Türkmen, Azeri, Gagavuz, ve Türkiye Türklerinin oluşturan büyük bir Türk boyu”¹ şeklinde tanımlanmıştır. Oğuz adının kökeni hakkında ise farklı farklı görüşler ortaya atılmakla beraber bu görüşlerden en kabul göreni Macar bilgin J. Nemeth'in nazariyesidir. J. Nemeth Oğuz kelimesini ok+uz biçiminde analiz etmiş bu analize göre **ok** boy, kabile anlamında **z** ise çoğul eki biçiminde kullanılmıştır böylelikle Oğuz boylar manasına gelmiştir (Sümer, 1972: 1).

10. yüzyılın başlarına kadar uzun ömürlü bir devlet kuramayan Oğuzlar, 10. yüzyılın başlarında Yabgu Devletini meydana getirdiler. Oğuzların ilk uzun süreli devlet oluşumu olan Yabgu Devleti ise 9. yüzyıldan itibaren bir güç olarak ortaya çıkan Kıpçakların (Kumanların) baskısı ve bunun yanında Selçuklu ailesinin taraftarları ile birlikte devletten ayrılmaları ile yıkılmıştır (Kafesoğlu, 2014: 144-148). Yabgu Devletinin yıkılmasından sonra Oğuzların çoğul bir kısmı Karadeniz'in kuzey yönünden batıya diğer kısım ise Cend Bölgesine oradan da Horasan'a daha sonra Anadolu'ya ilerlemişlerdir (Kafesoğlu, 2014: 148). Tarihsel süreç içerisinde baktığımızda Oğuzların batıya doğru gerçekleştirdikleri en eski göç eylemi 9. yüzyıla

¹ Türk Dil Kurumu Büyük Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 05.12.2022).

ait Peçenek göçüdür (Barthold, 2017: 84). Atayurt'tan batı yönüne göç hareketini gerçekleştiren Oğuz Türkleri ikiye ayrılmış bunlardan birincisi Mâverâünnehir ve Horasan'a yerleşerek İslam dinini benimsemiş ve Müslüman olmuşlardır Müslüman olan Oğuzlara Türkmen denilmiştir. Orta Asya'da Müslümanlığı ilk defa kabul eden Türk kavmi Balasagun ile Mirki arasındaki sahada yaşayan Türkmenler olmuş bundan dolayı Türkmen adı Mâverâünnehir bölgesinde yaşamlarını idame ettiren Müslümanlar tarafından Müslüman Türk biçiminde bir anlam kazanmış Oğuzlardan da İslam dinini kabul etmiş olanları gayr-ı müslim kardeşlerinden ayırmak için Türkmen denilmiştir (Sümer, 1972: 51). Oğuzlar Türkmen adını uzunca bir süre benimseyememiş ancak 13. yüzyıldan itibaren benimseye başlamıştır bunun ise en somut örneği ise Seyhun boylarından Sakarya kıyı şeridinde kadar uzanan geniş sahada yaşamını idame eden Oğuz asıllı topluluklara Türkmen olarak hitap edilmesi ile olmuştur (Sümer, 2012: 608).

Oğuz ve Türkmen isimleriyle ilgili olarak bu zamana kadar üç farklı görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden ilki Köprülü ve Houtsma tarafından ileri sürülmüştür bu görüşe göre Türkmen adı Müslümanlığı benimsemiş olanlara söylenmiştir ikincisi ise Barthold tarafından ortaya atılmıştır bu nazariyeye göre ise Türkmen adının eski bir tanımlama olduğuna dair kabul edilebilir bir bilginin olmadığı ve Oğuzların Türkmen adı ile anıldığı kabul edilir iken son görüş Kafesoğlu ve Pritsak tarafından ileri atılan nazariyedir bu görüşe göre ise Türkmen adı eski bir siyasi topluluk ismidir ve Oğuzlar ile Karluklar siyasi isme dâhil olan kavimlerdir (Gelekçi, 2004: 14).

Göç hareketlerinin neticesinde yeni sahalara yerleşen Oğuzlar yerleştikleri sahalarda birçok devlet kurmuş ya da devlet içerisinde etkin roller üstlenmiştir. Horasana göç eden ve burayı yurt edinen Oğuzların ise kurmuş oldukları muazzam devlet muhakkak ki Büyük Selçuklu Devletidir. Selçuklular, 24 Oğuz kabilesinden Kınık boyuna mensupturlar. Bir Türkmen devleti olan Büyük Selçuklu Devletinin kurucusu Dukak oğlu Selçuk'tur. Selçuk Bey'in Cend şehrinde 1007 yılında vefatından sonra devletin başına sırasıyla Arslan Yabgu, Musa Yabgu, Çağrı ve Tuğrul Beyler geçti bu süreçte Anadolu'ya ilk defa Çağrı Bey döneminde keşif amaçlı akınlar yapılmıştır bu beyler zamanında Karahanlılar, Gazneliler ve Samaniler ile ilişkiler kurulmuş Gazneliler ile sırasıyla 1035 yılında Nesa Savaşı, 1038 yılında Serahs Savaşı ve en son 1040 yılında Dandanakan Savaşı gerçekleştirilmiş ve devlet kurulma aşamasına girmiş daha sonra devletin başına sırasıyla Sultan Alparslan, Sultan Melikşah, Sultan Berkyaruk, Sultan Muhammet Tapar ve Sultan Sencer geçmiştir bu süreç içerisinde de Anadolu'ya Çağrı Beyden itibaren süregelen Türkmen akınları devam etmiş ve kesin zaferler kazanılmıştır. Türkmenler yeni fetih edilen yerlere daha çok serhat bölgelerine iskân ettirilmiştir ancak tarihler 1141 yılını gösterdiğinde Sultan Sencer döneminde Kara-Hıtaylar ile

Katvan Savaşı gerçekleşmiş ve devlet yıkılış sürecine girmiş, devletin yıkılışını gerçekleştirecek olan ise devletin kurucusu olan Oğuzlar olacaktır ve tarihler 1153 yılını gösterdiğinde vergi anlaşmazlığı yüzünden isyan edeceklerdir (Merçil, 2013: 52-75). Tarihler 1157 yılını gösterdiğinde ise Devlet Sultan Sencer'in ölümü ile tarih sahnesinden çekilmiş ve yerini mirasçılara yani Anadolu Beyliklerine, Anadolu Selçuklu Devletine ve en son Osmanlı Devletine bırakmıştır.

Büyük Selçuklu Devleti Sultanı Alparslan 1064 yılında Rey şehrinde tahta çıktı ilk olarak tahta çıkmak isteyen rakiplerini saf dışı bıraktı ardından sırasıyla 1065 yılında Kıpçakları itaat altına aldı 1067 yılında Kavurd'un isyanını bastırdı, Anadolu'ya gelen Türkmen gruplarını Afşin gibi Türkmen Beyleri komutasında Bizans'ın üzerine sevk etti aynı yıl ikinci Gürcistan seferine çıktı tarihler 1071 yılını gösterdiğinde ise Frank, Rus, Grek, Ermeni, Peçenek, Oğuz ve Kıpçak kuvvetlerinden oluşan Bizans ordusu ile Malazgirt-Ahlat arasında yer alan Rahve Ovasında karşılaştı yapılan savaşı Sultan Alparslan Bizans İmparatoru Romanosu esir alarak büyük bir zafer ile neticelendirdi (Merçil, 2013: 59-61). Bu zaferden bir yıl sonra 1072 yılında Sultan Alparslan şehzadelere, emirlerine ve Türkmen Beylerine Anadolu'nun fethi için emir verdi. Böylelikle asırlar boyunca devam edecek olan nüfus hareketi başlamış ve bu harekette Azerbaycan şehri bir geçiş noktası görevi üstlenmiştir. Anadolu'ya akın yapan Türk emirleri Sultan Melikşah döneminde de bu görevlerine devam etmişler Malazgirt zaferini takip eden ilk on yıl içerisinde Türkler Adalar Denizi kıyılarından Ceyhun Bölgesine kadar olan geniş sahayı fetih etmişlerdir (Sümer, 1972: 102).

Gerçekleşen fetih ve göç hareketlerinin Anadolu tarihi açısından oldukça önemli bir sonucu da Anadolu'ya göç eden Türkmenlerin Anadolu Selçuklu Devletini kurmuş olmalarıdır. Anadolu Selçuklu Devleti, Anadolu'ya göç eden Türkmen kütlelerinin bir araya gelmesi ile Malazgirt Savaşını takip eden dördüncü yılda Anadolu'nun kuzeybatı yönünde kurulmuş devletin kurucusu ise Selçuk'un torunu Kutalmışoğlu Süleyman Şah olmuştur. Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev Selçuklu tahtına ikinci kez çıktıktan sonra Antalya üzerine sefere çıktı şehir 5 Mart 1207 senesinde Selçukluların eline geçmiş ancak bu hâkimiyet uzun sürmemiş, kesin olmamakla beraber 1211 yılında Rum ahalinin Türk ahaliye saldırması ve Türkleri büyük oranda katletmeleri ile Rumlar şehri yeniden hâkimiyetlerine almışlar ancak Hristiyan ahalinin bu hâkimiyeti de uzun sürmemiş ve İzzeddin Keykavus 22.01.1216 tarihinde şehri yeniden Selçuklu hâkimiyetine dâhil etmiştir (Baykara: 2012: 91-92). Antalya'nın fethinin hemen ardından Anadolu Selçukluları tarafından bu bölgeyi Türkleştirmek için *İğdir Türkmenleri* yerleştirilmiştir (Moğol, 2012: 99). Anadolu Selçuklu Devleti Manavgat'ı ise kesin olmamakla beraber 1225 yılında Antalya'ya Vali olarak atanan

Mübarizeddin Ertokuş liderliğinde fetih etmiştir (Karaca, 2012b: 416). Yine Antalya'ya ve civar çevrelerine Türk nüfusunu arttırmak ve sahayı Türkleştirmek için *Teke Oymağı* iskân ettirilmiş Anadolu Selçuklularının son dönemi Osmanlının ilk dönemlerinde 14. ve 15. yüzyılda üç oklara ait bir takım oymak ve boylar meskûn sahalardan hareketle bölgeye yerleşmişlerdir (Tızlak, 2012: 140). Bu süreçte Antalya' da Türk nüfusu daha çok kalenin dışında iskân edilmiş sur dâhilinde 16. yüzyılda on beş adet Türk Mahallesi varken sur haricinde Türk Mahallesi 17. yüzyılda yirmi ikiye çıkmıştır (Baykara: 2012: 94).

Selçuklular Devrinde Anadolu'nun doğu yönünden gelen Türk kitleleri tarafından iskânı Sultan Melikşah Döneminde sistemli hale getirildi iskâna tabii tutulacak olan büyük ve güçlü aşiretler küçük gruplara ayrılarak birbirinden uzak sahalara kendi irsi aşiret liderlerinin altında iskân edilmişlerdir buradaki amaç ise toplu ve kuvvetli bir birliğin isyan etme olasılığını tamamen ortadan kaldırmak ve Selçuklu ailesinin çıkarlarını muhafaza etmek olmuştur (Köprülü, 2016: 88). Moğol istilası sebebiyle Türkistan, İran ve Arran Bölgelerinden Anadolu'ya göç hareketleri devam etti bu Türkmen kütlelerinden yerleşik hayatı tercih edenlerin yanı sıra konargöçer hayatı devam ettirenler de vardı bunlardan biri de Antalya-Denizli Türkmenleri idi (Sümer, 2012: 609-610). Anadolu'ya devam etmekte olan bu göç hareketleri tabi ki problemsiz gerçekleşmedi birçok maddi ve toplumsal sorunlar ortaya çıktı bunlardan bir tanesi de yaylak ve kışlak bulma problemi. Yaylak ve kışlak bulma problemi 1243 Köseadağ Savaşından sonra artarak devam etti ve bir grup aşiret 1263 yılında Bizans İmparatoru VIII. Michael Paleologos' tan iktisadi uğraşları olan hayvancılığı devam ettirebilmek için yaylak ve kışlak istemek zorunda kalmışlardır (Saydam, 2009: 10).

Anadolu Selçuklu Devletinin kurucu unsuru olan Türkmenler devletlerinin yıkılışında da rol üstlenecekler. "Baba Resul" lakaplı Baba İlyas Horasani isminde bir Türkmen Babası ekonomik ve içtimai durumu kötü olan Türkmenleri peygamberlik iddiasında bulunarak eteği altında toplamış ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in saltanatına karşı 1240 yılında ayaklandırmıştır böylelikle kurucuları oldukları Anadolu Selçuklu Devletini zor duruma düşüren Türkmenler devletlerinin yıkıcıları olacak olan Moğolları üzerlerine çekmeyi başarmışlardır (Merçil, 2013: 138-139). Tarihler 1243 yılını gösterdiğinde Anadolu Selçuklu Devleti ile Moğollar arasında günümüz Sivas ilinin seksen kilometre doğusunda kalan Köseadağ mevkiinde bu yerin ismini olacak olan savaş gerçekleşti ve bu tarihten sonra devlet Moğol hâkimiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır ve II. Gıyaseddin Mesudun 1308 yılında vefatından sonra devlet yıkılmıştır ancak bazı müverrihler V. Kılıçarslan isminde bir Sultanında tahta çıktığını ve saltanatının 1318 yılına kadar devam ettiğini ileri sürse de genel kabul 1308 yılında devletin yıkıldığıdır (Merçil, 2013: 152). Köseadağ Savaşı ile tarih sahnesinden Anadolu Selçuklu Devleti yerini kurucu

unsurları olan Türkmen Beyliklerine bıraktı böylelikle Anadolu tarihinde “Tavaif-i Mülük” denilen ve 14. yüzyılın ilk yıllarında başlayan ve 15. yüzyılın ikinci yarısında sona eren “Beylikler Dönemi” başlamış oldu.

Bu yüzyıllar içerisinde Antalya ve Manavgat’ta hakimiyet kurmuş olan beylikler ise şunlardır; 13. yüzyılın ilk çeyreğinde Anadolu Selçukluları tarafından Yalvaç, Borlu, ve Eğirdir dolaylarına iskân edilmiş *Teke Aşiretinin* bir kolunu meydana getiren Türkmenler 13. yüzyılın sonlarına doğru Hamid Beyin torunu İlyas Beyin oğlu Feleküddin Dünder Beyin liderliğinde hakimiyetleri altında bulunan göller yöresinde bağımsızlıklarını duyurarak Hamidoğulları Beyliğini kurmuşlar Dünder Bey 1301 yılında Antalya Beyini esir düşürmesi üzerine Beyliğin sınırı Germiyan ve Denizli’ye kadar genişletmiş ve Antalya’nın yönetimini kardeşi Yunus Bey’e bırakmış böylelikle Hamidoğulları Beyliği, Eğirdir ve Antalya olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Moğol, 2012: 99). Manavgat ise Antalya koluna bağlı olarak statüsünü sürdürmüştür. Bir diğer Beylik ise Oğuzların Afşar boyuna mensup olan ve Anadolu Selçukluları tarafından Ermenilerle hutut olan Ermenek sahasında yerleştirilen Kerimüddin Karaman tarafından kurulan Karamanoğulları Beyliği’dir yine bir diğer beylik Alaeddin Keykubat’ın Alâiye’yi fetih etmesinden sonra Alâiye’de Selçuk Sultanın kızının oğulları tarafından teşkil edilen Alâiye Beyliği’dir (Uzunçarşılı, 1969: 1-37, 92-95). Karamanoğullarının hâkimiyet alanı Alanya ve çevresi ekseninde şekillenmiş Alara Çayından batı yönüne geçmemesine rağmen Manavgat cüzi miktarda bu beylikten etkilenmiştir (Karaca, 2012b: 417). Manavgat’ta 1360 yılında yarı bağımsız 1361 yılında ise Kıbrıs’ın hâkimiyeti altına giren ve umumiyetle Karamanoğullarının veya Tekelioğulları’nın hakimiyetinde bulunan Manavgat Emirliği kurulmuştur (Karaca, 2012b: 413). Bu siyasi oluşumlar “Bey” adı verilen liderler tarafından yönetilmişler bundan dolayı “Beylik” adını almışlardır. Bey kelimesi; “saklama, koruma, gözetme” gibi anlamlara karşılık gelmekle beraber “güç, kuvvet, iktidar, yönetme” gibi anlamları da barındırmaktadır (Ersan ve Alican, 2014: 22-23).

Anadolu topraklarına tarihsel süreçte iki kere yoğun Türk göçü olmuştur bunlardan ilkinin Oğuz göçleri oluşturur aynı zamanda bu en yoğunudur ikincisi ise Moğol istilası neticesinde gerçekleşen göç hareketleridir. Anadolu’nun fethi ise bu göçlerle doğru orantılı olarak iki aşamada gerçekleşmiştir; ilk olarak 11. yüzyılda Anadolu’nun orta ve doğu kısımları 13. yüzyılın sonlarına doğru ise batı yönü Türkler tarafından fetih edilmiş ikinci aşamada fetih hareketlerinden sonra “Gazi Beylikler” kurulmuştur (Witteck, 2006: 47-48). Bu göç hareketleri neticesinde Batı Anadolu coğrafyasına yerleşen konargöçerler Osmanlı Beyliğinin kuruluşunda rol almışlardır. Osmanlı Beyliği kurulduktan hemen sonra devletleşme yolunda fetih hareketlerine başlamışlardır. Bu bağlamda Antalya 1391 senesinde Yıldırım Beyazıt tarafından

ele geçirilmiş bu zaman aralığında Manavgat'ta Osmanlı sınırlarına dâhil edilmiştir ancak yaşanan 1402 Ankara Savaşından sonra ortaya çıkan siyasi buhran Beyliklerin yeniden ortaya çıkmasına sebep olmuş bölgede Teke Beyliği yeniden kurulmuş Manavgat'ta bu buhranlı süreçten olumsuz etkilenmiştir lakin bu bunalımlı süreç kısa sürmüş Teke Beyliğinin sona ermesinden sonra II. Murat'ın bölgeyi yeniden devletin sınırlarına dâhil etmesi üzerine Manavgat yeniden istikrarlı günlerine kavuşmuştur (Karaca, 2012b: 418). 1397 yılında ise Antalya ile Alâiye arasındaki bölge tamamen Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (Karaca, 2012a: 100). Ancak Manavgat'ın Osmanlı hâkimiyetine tam olarak girmesi II. Mehmet'in 1471 yılında Alâiye'yi fethinden sonra olmuştur. Teke sancağı 21 Nisan 1914 tarihinde çıkarılan kanun ile müstakil bir duruma getirilmiş ve bu kanun doğrultusunda bölgede Korkuteli, Manavgat, Finike isimlerinde üç yeni kaza ve sekiz yeni nahiye meydana getirilmiştir (Güçlü, 1996: 108). Manavgat 1914 yılından 1924 yılına kadar kaza statüsünde yönetilmiş 1924'den sonra İlçeye dönüştürülmüştür (Sezen, 2006: 350). Yine Manavgat Osmanlı İmparatorluğu Coğrafyası Sözlüğünde; "Manavgat: Denize yakın bir yerde, Alanya livası, Karaman eyaletinde, Asya Türkiye'sinin bucağı" olarak tanımlanmıştır (Mostras, 2012: 130). Osmanlı devlet politikası olarak konargöçer grupları yerleştirme yoluna gitmiş ve bu bağlamda Antalya'ya da birçok konargöçer grup yerleşmiştir.

Bu grupların isimlendirilmesi noktasında Antalya'da yer alan konargöçer gruplar büyük çoğunlukla Oğuz boylarının adlarını taşımış bunun yanında bir kısmı da bulundukları sahalara, siyasi bir kimliğe sahip olan beyliklerin geriye kalanları olmalarına, bir yere yerleşik olup olmadıklarına, toplumsal bazı olaylara, konargöçer yaşamın bir sonucu olarak kullandıkları eşyalara, ekonomik eylemlerine, boy beyi ailesi ile büyük oranda kethüdaların isimlerine bunların yanında cemaat ihtiyarlarının öne çıkan isimlerin veya hatırı sayılan kişilerin isimlerine dayanarak adlandırıldıkları görülmektedir (Karaca, 2012a: 119).

Antalya'ya yerleşen konargöçer gruplara baktığımızda *Isalu, Menteşe, İğdir, Gögez, Bayındır, Kara Koyunlu, İmreoğlu, Saruhanoğlu, Kızılca Keçili, Bozdoğan, Ozanlar, Oğuzhanlu, Bayat, Sökle, Kayı, Varsak Yörükleri* bölgede muhtelif sahalara yerleşmişler ve bulundukları bölgeye kendi adlarını vermişlerdir (Karaca, 2012a: 99).

Osmanlı hâkimiyetindeki Manavgat 'ta Yörüklerle alakalı ilk bilgi Yavuz Sultan Selim döneminde Manavgat nahiyesinde oturan *Alâiye Yörük Cemaatleri* ifadesi ile toplam 84 erkek Yörük aile reislerinin isimleri yer alacak şekilde kayıtlara geçmiştir (Konyalı ve Yıldız, 2010: 82). Yine Osmanlı Döneminde Manavgat'ta Yörük varlığı 1455 yılındaki tahrir kayıtlarında kendini göstermektedir. Manavgat'ta kayıtlara geçen Yörük aşiretlerine baktığımız zaman *Baltacı, Bıçkıcı, Bolad, Çubukçu, Gencek, Kastamonu, Katrancı, Sevinç Hacı Yörükleridir*

(Ak, 2020: 43). Bölgede 1475 yılında yapılan tahrirde ise *Alâiye, Bıçkıcı, Çubukçu, Dülger, Gencek, Katrancı, Kızıldağ, Otamış, Sevinç Hacı, Seyyad ve Taşçı Yörükleri* isimleri yer alırken 1530 senesinde yapılan tahrirde *Araban, Baltacı, Bıçkıcı, Demirci, Gencek, Hacıosmanlar, Katrancı, Taşçı ve Yukalar Yörükleri* isimleri yer almış; 1555 yılında yapılan tahrirde ise *Bıçkıcı, Çubukçu, Kaplancı ve Taşçı* isimleriyle muhtelif Yörük aşiretleri kayıt edilmiş; 17 yüzyılın sonlarına doğru ise bölgede *Kitreli, Saçıkara, Sofulu, Tekeli ve Zekeriya Yörükleri* görülmüş; 18. yüzyıla gelindiğinde ise bölgede *Ecevidli, Eski Yörük, Karahacılı, Şeyhli, Varsak ve Zekeriya Yörükleri* kayıtlara geçmiştir (Ak, 2020: 44). 19. yüzyıla baktığımızda bölge Yörük nüfusu bakımından kayda değer miktarda oba ve oymağı içinde barındırmış bu obalar içerisinde dikkat çekenler ise *Ferhadlı, Töngüşlü, Çolaklı, Fettahlı, Parakende, Saçıkara, Eski Yörükler, Hacısalı, Bozahmetli, Mısırlı, Saraçlı, Sülekli ve Honamlı Yörüklerine* bağlı obalar olmuştur. 20. yüzyıla baktığımızda bölgede yine yoğun bir Yörük nüfusu dikkatleri çekmektedir. Bu yüzyılda *Fettahlı, Çolaklı, Bozahmetli, Kızılağaç, Sülek, Saraçlı, Kızılot, Hacıoabsı, Basırlar, Hacısalı, Telliler, Honamlı Yörüklerinin* obası olan *Ötkünlü, Hacıaliler, Karaevliler, Adıgüzel Obaları* yine *Hacısalı Yörükleri, Esi Yörük* isimleri kayıtlara geçmiştir (Güçlü, 2018: 70-71). Yine bu dönemde bölgede *Akkoyunlu, Alibazlar, Avşar, Bekirli, Camızlı, Dağlı, Göğü, Hacıpınarı, Hasankıyalı, Horasan, Karakoyunlu, Keskinler, İdrisli, İlarma, Okumuşlar, Sariomarlı, Say, Senirli, Serdaroğulları, Sınıklı, Solaklı ve Taşkesiği Yörükleri* yer almıştır (Ak, 2020: 47). Günümüzde ise saha araştırması neticesinde bölgede konargöçer yaşamı devam ettiren 13 aşiretin kaldığı tespit edilmiş bu bağlamda *Bekirli, Bolacalı, Bozahmetli, Çolaklı, Çoşlu, Hacısalı, Hasankıyalı, Honamlı, İdrisli, Karakoyunlu, Saraçlı, Solaklı ve Sülek Yörükleri* bölgedeki son konargöçer aşiretler olarak kayıtlara geçmiştir (Uslu ve Fural, 2018a: 1544-1549).

BİRİNCİ BÖLÜM

MANAVGAT YÖRÜKLERİNİN İDARİ VE HUKUKİ YAPILARI

Türkler tarih boyunca çeşitli devletler kurmuşlar, kendi kültürlerine has idari ve hukuki mekanizmalar geliştirmişlerdir. Türkler tarih sahnesine çıktıkları andan itibaren sağlam temellere dayanan bir siyaset disiplinine sahip olmuşlar ve bu disiplinin bir sonucu olarak muazzam bir idari teşkilat oluşturmuşlardır. Bu bağlamda İslamiyet öncesi evrede Türklerde idari ve hukuki teşkilat “Bozkır Kültürü” çerçevesinde gelişmiştir. Bozkır kültürünün ortaya çıktığı ve geliştiği saha ise Altay, Sayan ve Tanrı Dağlarının yüksek yaylaları olmuştur.

Konargöçer bir yaşam tarzı ihtiva eden Türkler bu yaşayış şeklinin getirmiş olduğu kurallar çerçevesinde kendilerine has idari mekanizmalar geliştirmişlerdi. İslamiyet Öncesi Türkler de toplumsal yapıya baktığımızda ise yakın akrabalar bir araya gelerek *Uruğ*’ları, uruğ’lar bir araya gelerek *Boy*’ları, boy’lar bir araya gelerek *Budun*’ları, budun’lar bir araya gelerek de *İl* yani devleti meydana getirmişler bu eksenle boylara dayanarak kurulan devlete ise *İl* demişlerdir (Köseoğlu, 2013: 29-41). Bu noktana hareketle İslamiyet Öncesi Türkler de Devlet boy’lar teşkilatı halinde örgütlenmiş, idari organlar ise bozkır kültürü anlayışının getirileri çerçevesinde oluşmuştur. İslami Dönemde ise Türk devlet ve devlet organları ise İslam dinin kuralları yani şariat anlayışı çerçevesinde gelişmiştir. Yine Türklerin devlet anlayışında Çin ve İran etkisi de kaçınılmaz derecede tesir etmiştir.

Büyük Selçuklular Döneminde de devlet ve ülke İslam Öncesi Türk Devletlerindeki gibi hükümdar soyunun ortak malı olarak kabul edilmiştir. Selçuklularda devletin mutlak temsilcisi Sultan olmakla beraber töre ve yasaya aykırı olmamak koşuluyla her hususta mutlak güç de o olmuştur, devleti ilgilendiren kararlar ise Büyük Divan tarafından Sultan adına alınmıştır. Selçuklu Devletinin idari ve yönetim mekanizması en üstte bütün devletin başı olan Sultan’ın bulunduğu, Saray Teşkilatı, Hükümet Teşkilatı, Askeri Teşkilat, İlmiye Teşkilatı gibi unsurların birbiriyle bütünleşmesi esası ile oluşmuştur (Merçil, 2013: 154).

Anadolu Selçuklu Devleti ise 13. yüzyılda örgütlenme sürecini tamamlamış olmakla beraber bozkır kültürü temelinde İran ve İslam gelenekleri ve Anadolu- Bizans medeniyet kurumlarının karmasından oluşan bir toprak ve idare sistemi kurmuş bu idari birimlerin tarihsel değişimi ve gelişimi ise “yarı göçebe evresi, yarı yerleşik yaşam evresi, yerleşik yaşam evresi, sistemin dağılma evresi” gibi evrelerden vücuda gelmiştir (Özcan, 2005: 75-77). Osmanlı Devletine bakıldığında idari ve yönetim mekanizması bakımından Selçuklu, İlhanlı ve Bizans İmparatorluklarının geleneğini devam ettirmiştir. Osmanlı Devletini oluşturan toplum ise en yukarıda padişah ve ailesi olmak kaydı ile “Yönetenler” ve “Yönetilenler” olmak üzere ikiye

ayrılmış durumda idi. Yönetenler sınıfı “Askeri” unvanını almış bu sınıfı ise padişah ve ailesi en üstte olmak üzere kapı halkı, dirlik sahipleri, memurlar, katip, ulema ve askerler oluşturmuştur; Yönetilenler sınıfını ise “Reaya” ismi altında askeri sınıfa mensup olmayan şehir ve kasaba tüccarları, çiftçilik veya hayvancılıkla meşgul olan köylüler ve konargöçerler oluşturmuştur (Akşin;...:132-133). Reaya, “raiyyet” kelimesinden sözcünün çoğuludur. Sözlüklerde bu kelime “bir hükümdarın hüküm ve idaresine tabi olup miri vergi veren halk.” anlamına gelecek şekilde açıklanmıştır (Kazıcı, 2014: 70). Yani Osmanlı toplumunu oluşturan askeriler vergi vermezken yine Osmanlı toplumunu oluşturan reaya sınıfı vergiye tabii tutulmuşlardır. Osmanlı padişahının asli görevi ise bu iki sınıfı mutlak adaleti ile dengede tutmak olmuştur. Bu iki sınıf düzenlenen kanunnameler ile kendi içerisinde muazzam şekilde yönetilmiş, sınıflar arası geçiş ise belli bir çerçeve içerisinde mümkün kılınmıştır.

Osmanlı toplumunu meydana getiren önemli unsurlardan biri de yönetilenler sınıfı içerisinde yer alan konargöçerlerdi. Konargöçerler Osmanlı toplumunu oluşturan diğer halk ve kesimlerden farklı olarak yaylak, güzlek ve kışlak arasında yarı konargöçer bir şekilde yaşam sürdürmekteydiler. Bu yaşam biçimine bağlı olarak idari yapılanmaları da farklılık göstermekteydi. Yaylak, güzlek ve kışlak arasında döngüsel bir hayat yaşayan Yörüklerin bu yaşam tarzları, kırsal bölgede yaşayan ve yerleşik hayat sürdüren reaya ile aralarında bazı hukuki ve iktisadi farkların ortaya çıkmasına sebep olmuş buna bağlı olarak Yörükler zirai vergilerin dışında tutulmuş reaya ile bir takım ortak vergileri olsa da kimseye raiyyet olarak kaydedilmemiş resm-i çift vermemişlerdir (Çelik, 2012: 94-97). Hazırlanan kanunnamelere bakıldığında ise Yörükler konargöçer hayat tarzları nedeniyle kimseye raiyyet kaydedilmemiş mükellefleri bennak, mücerred ve kendi kendine yeten hanelerden ileri gelmekteydi (Halaçoğlu, 2017:30). Ancak Yörükler yerleşik hayata geçerse toprak ekip dikmeye başlarsa işte o zaman resm-i çift vergisi vermişler reaya olarak kaydedilmişlerdir. Konargöçerler yapı itibarıyla üç sınıfa ayrılmış bu sınıflar sırasıyla şunlardır; “birincisi tek başına ve kendini idare edebilen bir boydan oluşan, ikincisi mevcut bir boydan ayrılarak ve zamanla sayıları dörtten on altıya veyahut daha fazla olan ve genel olarak başlarında bulunan reislerin isimleriyle anılan oymak grubu, üçüncü ise federasyon şeklinde örgütlenmiş olanlar.” (Akis, 2002: 10). Konargöçerler imparatorluk içerisinde “İl” veya “Ulus” adı altında birleştirilmiş, aşiret, cemaat ve oba gibi idari birimlere ayrılmışlardır (Saydam, 2009: 19). Yukarıdan aşağıya doğru boy, aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba şeklinde kısımlara ayrılan konargöçerlerde her boyun başında Boy Beyi, boyun devletle olan ilişkilerini düzenleyen boy beyi tarafından tayin edilen Kethüda ve Voyvoda bulunuyordu. Tanzimat’ın ilanından sonra yönetimde de bir takım değişikliğe gidilmiş Boy Beyi ve Kethüda’nın yanına Muhtarlık, Müdürlük gibi yeni

uygulamalarda getirilmiştir. Yine imparatorluk içerisinde Yörüklerin bir kısmı nahiye statüsünde idari bir teşkilat şekline getirilip başlarına birer Müdür getirilmiş, mahalle statüsünde nizam edilen obaların başına ise Muhtar atanmıştır.

Cumhuriyet Döneminde ise bu uygulamalardan sadece Muhtarlık uygulaması devam ettirilmiş konargöçerlerin bu dönemde daha ziyade iskânı üzerine durularak topraklandırılması ve tarımsal üretimde yer alması hedeflenmiştir. Cumhuriyet Döneminde Manavgat Bölgesi Yörüklerinde sadece Muhtarlık uygulamasının devam ettiğini söyleyebiliriz. Ancak konuyu bütüncül olarak anlama noktasında Muhtarlık alt başlığı altında Boy Beyi, Kethüda, Müdürlük ve Muhtarlık uygulamaları Manavgat Bölgesi Yörükleri özelinde değerlendirilecektir.

1.1. Muhtarlık

Manavgat Bölgesi Yörükleri Osmanlı İmparatorluğu içerisinde yukarıdan aşağıya doğru boy, aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba şeklinde kısımlara ayrılmış her boyun başında bir Boy Beyi, boyun devletle olan ilişkilerini düzenleyen Boy Beyi tarafından tayin edilen Kethüda ve Voyvoda'da yer almıştır. Tanzimat'ın ilanından sonra yönetimde de bir takım değişikliğe gidilmiş Boy Beyi ve Kethüda'nın yanına Muhtarlık, Müdürlük gibi yeni uygulamalarda getirilmiştir. Yine imparatorluk içerisinde Yörüklerin bir kısmı nahiye statüsünde idari bir teşkilat şekline getirilip başlarına birer Müdür getirilmiş, mahalle statüsünde nizam edilen obaların başına ise Muhtar atanmıştır.

Tarihsel süreçte imparatorluk içerisinde konargöçerlerin idaresinde kullanılan bu yönetim mekanizmalarının ilkinin Boy Beyliği oluşturuyordu. Boy Beyliğine baktığımız zaman merkez tarafından tamamen askeri ve idari amaçlara cevap verebilmesi adına oluşturulmuştur (Çetintürk, 1943: 111). Boyları sevk ve idare edecek beylerin seçimi cemaati meydana getiren grupların başındaki Kethüdaların ve İhtiyarların seçilecek şahsı bey olarak kabul edeceklerini bildirmeleri üzerine hükümetin onayı alınarak yapıldı; böylelikle aşiret aristokrasisi devletin kontrolüne girmiş oluyordu. Seçilen Beyler umumiyetle yönettikleri boya kendi ismini vermişlerdir. Seçilen Bey'in görevi babadan oğula veya kardeşe geçmesi yaşı küçük olsa da kanun sayılmakla birlikte umumi itibar ile boyun kendi iç unsurları sonucunda seçilen kişi hükümet tarafından Bey olarak kabul görmüş ve buna ait hükümler kendisine iletilmiştir (Saydam, 2009: 21). Boy beylerinin görevine baktığımız zaman “bulunduğu bölgelerin güvenliğini sağlamak, yaylak ve kışlaklarda boyun çıkarlarını muhafaza etmek, göç zamanının belirlenmesi, yaşanan her türlü sorunun çözümü, vergi ve asker toplanması, oymakta bir problem zuhur ettiği zaman resmi makamlara bildirmek.” şeklinde sıralayabiliriz (Ak, 2015: 86). Bu duruma Oğuz boylarına mensubiyetinden dolayı onların adını taşıyan boyların, bazen

bu adlarının yanında başka bir isim aldıkları veya tamamen bu isimi terk ederek başka bir adla anıldıklarını örnek verebiliriz (Şahin, 1987: 199). 16. yüzyılda Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde de kayıtlara geçen *Varsak Yörükleri* Boy Beyleri tarafından yönetilmiştir (Gülten, 2008: 31-32). Yine 1800-1900 yılları arasında Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Töngüşlü Yörükleri*, *Fettahlı Yörükleri*, *Eski Yörük*, *Honamlı Yörükleri*, *Saçıkaralı Yörükleri* Boy Beyleri tarafından yönetilmiştir (Ak, 2015: 86-87).

Konargöçerlerin idaresinde kullanılan ikinci mekanizmayı Kethüda oluşturuyordu. Osmanlı Devletinde boylar cemaatlerden tezahür olmaktaydı. Bir boya mensup konargöçer cemaatlerin başında ise idareci olarak Kethüda bulunmakta idi. Kethüdalar “devlete karşı sorumlu olan ve mevcut aşiretin ileri gelenleri arasından sancak beyinin arzı üzerine ellerine nişan-ı hümayun verilen kişilerdi.” (Saydam, 2009: 20). Ancak seçilen Kethüda halkın şikayetleri doğrultusunda vazifesinden azledilebiliyordu (Canatar, 2022:333). Seçilen kethüdaların görevi ise şunlardı; vergi toplamak ve toplanan vergileri voyvodalara teslim etmek, yaylak ve kışlak arasında göç sırasında kendilerine bağlı cemaatlerin çevreye zarar vermelerini önlemek önleyemez ise cemaatin çevreye zarar vermemeleri hususunda tespit edilen ücreti üstlenmek, cemaat içerisinde asayişin sağlamak yine on dokuzuncu yüzyılda askere alınacak oymak mensuplarını belirlemek şeklinde sıralayabiliriz. Oğuz boylarına mensup cemaatlerin bazısı mensup oldukları boyun adını korumakla beraber Kethüdasının adını da almaktaydı (Şahin, 1987: 202). Teke Yörükleri bağlamında Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde de bazı dönemlerde Kethüda ismini alan kişiler görülmüştür (Ak, 2015: 90).

Konargöçerlerin idaresinde kullanılan üçüncü mekanizmayı Müdürlük oluşturuyordu. Osmanlı İmparatorluğunda idari bir birim olmaktan ziyade daha çok mali bir birer teşkilat olan nahiyeler 19. yüzyıla gelinceye kadar klasik yöntemlerle yönetilmiştir. Tarihler 1871 yılını gösterdiğinde çıkarılan 1871 Nizamnamesi ile nahiye'nin idari bir birim olarak uygulanmaya konulmasında mutabık kalınmış hatta konar-göçerlerde bu nizamnameye dâhil edilmiştir. Bu doğrultuda Yörüklerin başında görevlendirilen Müdürler umumiyetle ahalinin arzusu üzerine oymak dâhilinde önde gelen ailelerden seçilip, Liva Meclisinin önerisi ve merkezi hükümetin onayı ile vazifeye gelirdi. Oymakların başına atanan Müdürler, vergilerin nizami bir şekilde toplanması, kanunların fiiliyata geçmesi, yaylak ve kışlakların huzur ve güvenliğini sağlamak ve mümkün mertebe konargöçerlerin yerleşik ahaliye zarar vermesini önlemek gibi vazifeleri vardı. 1800-1900 yılları arasında Teke Yörükleri bağlamında Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Eski Yörük*, *Karakoyunlu*, *Fettahlı Yörükleri*, *Töngüşlü Yörüklerinin* idaresinde Müdürler görev almıştır. (Ak, 2015: 90-92).

Konargöçerlerin idaresinde kullanılan dördüncü mekanizmayı ise Muhtarlık oluşturuyordu. Muhtarlık uygulaması Osmanlıdan Cumhuriyete konargöçerlerin idaresi noktasında miras kalan bir uygulama olmayı başarmıştır. Muhtarlık kurumu ilk kez II. Mahmut Döneminde sultanın şahsi girişimleri neticesinde oluşturulmuştur. Bu döneme kadar Muhtarın işlerini Kethüda, İhtiyar, Muhtar ismiyle anılan kişiler yaparken şehirlerde ise İmamlar yapmıştır. Muhtarlık teşkilatı ilk kez 1829 yılında İstanbul'da uygulanmış ardından 1833 yılında ise ayanları etkisiz kılmak için Kastamonu'da tatbik edilmiş bu durumdan memnun olan II. Mahmut teşkilatın Rumeli ve Anadolu'da da kurulması bunun yanında vilayetlerdeki kaza ve köy mahallelerinde uygulanması için bir ferman çıkartmıştır. 1864 Vilayet nizamnamesi ile köy yönetimi yeniden düzenlenince Müslümanlar ile gayr-ı müslimlerin beraberce hayatlarını sürdürdükleri köylerde her cemaatin kendi muhtarlarını ve ihtiyar heyetini seçmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle ihtiyar meclisi köy ve mahalle idaresinde yerini ilk kez bu nizamname ile almış oldu. 1800-1900 yılları arasında ise Teke Yörükleri bağlamında Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Honamlı Yörükleri*, *Hacısalı Yörükleri*, *Töngüşlü* ve *Karakoyunlu Yörükleri* ve bunlara tabi olan obalar Muhtar ile yönetilmiştir (Ak, 2015: 96-97). Meşrutiyetin ilanından sonra Muhtarların seçim yolu ile belirlenmesine karar verildi bu bağlamda Manavgat'ta ise ilk Muhtar seçimleri 1907 yılında yapılmıştır (Öz, 2021: 207). Cumhuriyet Döneminde ise Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörüklerinde* Ali Öz, Mehmet Uslu, Süleyman Uslu, Mehmet Öz ve en son Mustafa Öz gibi aşiretin önde gelen isimleri Muhtarlık yapmıştır (Acır, 2020: 22). Aşiretin son Muhtarı Mustafa Öz olmakla beraber aşiretin muhtarlık mührü 1950 yılında Manavgat Kaymakamı Muslihiddin Yılmaz Mete tarafından Mustafa Öz'den alınmış ve bir daha aşirete geri teslim edilmemiştir (Acır, 2020: 22).

1.2. Hukuki Yapıları

Osmanlı İmparatorluğunda konargöçerler toplumunun yerleşik kesimlerinden farklı bir hayat sürdürmüşler bundan ötürü idari ve hukuki yapılanmaları yerleşiklere göre farklılık göstermiştir. Osmanlı bürokratları aşiret bölgelerinden gelen vergileri zeamet ya da has denilen dirlikler kapsamında toplamışlar bunun yanı sıra Yörüklerin yerleşik bir kişilik göstermeleri, yaylak ve kışlak arasında dar bir sahada olması ve umumiyetle has ve vakıf reayası olmaları devlet tarafından sıkı bir şekilde kontrol altında tutulmalarına neden olmuştur. Bunlar üzerinde yaşamlarını idame ettirdikleri toprağın sınıfına göre yani tımar, zeamet ve has oluşuna bağlı olarak tımar ya da has reayası sayılmış bu bağlamda Yörükler genel itibar ile tımar reayası, Türkmenler ise has reayası olarak kabul edilmişlerdir (Saydam, 2009: 23-24). Devlet tarafından Yörükler herhangi bir kasaba ve yahut şehre bağlı olmaksızın bağımsız idari birimler şekline

getirilerek adeta hareketli kaza ve nahiyeler oluşturuluyordu. Yörükler merkezi hükümet ismine idari statüsüne göre sancak beyi ya da kadı tarafından yönetilmekteydi. Yörükler kendi içerisinde ise merkezin onayını almış olan Boy Beyleri, Kethüda ve Tanzimat'tan sonra yönetim mekanizması olarak oluşturulan Müdür ve Muhtar aracılığıyla yönetilmiştir. Yine Yörükler gerek has şeklinde gerekse bir sancağın vergi dairesi içerisinde mukataaya verilmek suretiyle yönetildikleri zaman ise başlarında devlet tarafından atanmış bir Voyvoda bulunurdu. Voyvodalar görevlerinde başarısız olup verilen nizamnameyi uygulama noktasında yetersizlik gösterdikleri zaman görevden alınır. Voyvodaların yani Türkmen ağasının görevlerinin başında bulunduğu konargöçer gurubun güvenliğini sağlamak, hayvan başına verilecek vergi miktarını belirlemek üzere sayım yapmak ve vergileri sistematik olarak toplamak gelmekte idi (Ak, 2015: 98). Cumhuriyet Döneminde ise yeni kurulan devletin ve çağın perspektifi ekseninde Yörüklerin hareketli yapısı kırılmaya çalışılmış ve bulundukları sahalara iskân edilerek tarımsal üretim yapmaları ve bu noktada toplumun tümünde geçerli olan tek bir nizamla bağlı olmaları istenilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

MANAVGAT YÖRÜKLERİNİN SOSYAL HAYATI

Konargöçer bir hayat sürdüren Manavgat Bölgesi Yörükleri idari, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini bu yaşam şeklinin getirileri neticesinde şekillendirmişlerdir. Yaz mevsimini yaylalarda hayvanları ile birlikte geçiren, kışın kışlaklara çekilen Yörükler kendi grupları içerisinde bir hiyerarşiye sahip idiler. Konargöçer sınıflar sosyal yapı olarak aile ve cemaat'ten oluşmaktaydı. Aile ile cemaat arasında küçük parçalar; oba, mahalle, oymak gibi isimlerle bilinmekteydi (Selçuk, 2007: 2699-2700). Osmanlı Devleti Döneminde sosyal yapı içerisinde İl veya Ulus ismi altında teşkilatlandırılan Yörükler arasında boy, oymak ve oba yapılanması umumiyetle korunurken merkezi yönetim tarafından aşiret, cemaat ve mahalle kavramları ile nitelendirilmişlerdir.

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin sosyal hayatlarına dair baktığımızda yerleşikler ile Yörük-Türkmen ayrımına gitmediklerine, sosyal yapıları içerisinde göçebelik anlamında (tam veya yarı yerleşiklik) mesken ve yaşama yerleri, göç ve göç programlarına, iskân meselelerine, nüfus durumlarına, devlet hizmetinde istihdamlarına dair önemli bilgiler bulunmaktadır. Manavgat Bölgesi Yörükleri genel itibariyle tam veya yarı göçer bir hayat sürdürmüş, geleneksel bir mesken ve mekân anlayışına sahip olmuşlardır. Mesken tercihleri ise genel olarak kara çadır, nadiren de keçe ev ve topak evdir. Nüfus açısından bakıldığında ise bölge nüfusu içerisinde önemli bir orana sahip olmuşlardır. Devlete karşı görevlerini en ince titizlikle yerine getiren Manavgat Bölgesi Yörükleri Cumhuriyet Döneminde Manavgat'ta yapılan yol çalışmalarında gönüllü bir biçimde görev almışlar ve her zaman üstlerine düşen görevleri başarı ile yerine getirmişlerdir.

2.1. Yörük-Türkmen Kavramları

İlk göç hareketlerinde Anadolu'ya gelen ve çoğunlukla Batı Anadolu ve Rumeli taraflarına yerleşen ve konargöçer bir hayat tarzını benimsemiş olan kitlelere “Yörük” ikinci göç hareketleri neticesinde Anadolu'ya gelen ve daha çok Orta ve Batı Anadolu'yu yurt tutan konargöçer kitlelere ise “Türkmen” adı verilmiştir (Gündüz, 2012: 162). Osmanlının kurucu rolünü de üstlenen bu konargöçer kitleler yaşamlarını idame ettirdikleri bölgelere göre “Türkmen” ya da “Yörük” ismini almışlardır (Gelekçi, 2004: 15). Konargöçer grupların yerleştikleri sahalara göre isim almaları doğrultusunda Kızılırmak yayından güney yönüne çekilecek olan bir çizginin batı yönünde kalanlara “Yörük” var olan bu çizginin doğusunda kalanlara “Türkmen” denilmiştir (Gülten, 2009: 3). Anadolu'ya gelen konargöçer kitleler Osmanlı Devleti zamanında Türkmen adının yanı sıra Yörük olarak da nitelendirilmişlerdir.

“Yörük” kelimesi anlam olarak yürü-mek eyleminde –k ekiyle yapılmış bir isimdir ve “yürüyen” manasına gelmektedir (Sümer, 203: 570). Türk Dil Kurumu Büyük Sözlükte ise Yörük kelimesi; “Hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk Oymağı, Türkmen.”² olarak tanımlanmıştır. Eröz’e göre “Yörük” kelimesi yürümek fiilinden türetilmiş, Anadolu coğrafyasına gelip yurt tutsan göçebe hayat yaşayan Oğuz boylarını tanımlayan bir kelimedir (Eröz, 1991: 20). Cevdet Türkay ise “Yörük” kelimesini şu şekilde açıklamıştır; “Yörük” iyi ve çabuk yürüyen, göçebe, Anadolu’nun çadırda oturan Türkmenleri bir yerde yerleşmeyen göçebe yaşamı sürdüren halk olarak açıklamıştır (Türkay, 1979: 821). Yörük kelimesi “yürüme, göçebe” anlamlarında Yazıcıoğlu Ali Efendi, Aşıkpaşazade yine Osmanlı kroniklerinden Düsturname-i Enveri’de, Oruç Bey Tarihinde ve Anomin Tevarih-i Al-i Osman’da kullanıldığını yine Karamanoğulları Tarihi yazarı Şikari’de “Yörük” kelimesini “yürümek, göçebe” anlamlarında kullanmıştır (Sümer, 2013: 570). Osmanlı toplum yapısında büyük bir nüfus ile yerini alan Yörükler imparatorluk toprakları içerisinde başta Balkanlar olmak üzere geniş bir coğrafyaya yayılım göstermişlerdir. Yörükler Teke Bölgesi başta olmak üzere merkeze bağlı olmak koşuluyla kendi içlerinde hukuki ve idari teşkilatlanmaları sağlayıp yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

2.2. Göçebelik

Göçebelik, sabit bir noktada durmamak, sürekli ve devamlı halde hareket etmek bir coğrafyadan diğer bir coğrafyaya göç etmek anlamında kullanılmıştır. Günümüzde ise göçebelik terimi en tipik olarak devamlı kalacak bir yeri olmayan ve umumi olarak hayvancılıkla meşgul olan topluluklar için kullanılır Türkiye Türkçesinde “göç” kökünden üretilmiş üç farklı kelime vardır, bunlar sırasıyla birincisi “Göçmen”, ikincisi “Göçebe”, üçüncüsü ise “Göçer”dir (Yılmaz ve Telci, 2010: 15-16). Batılı araştırmacılar hayvancılığa dayanan yaylak ve kışlak arasında ki göçe dayanan göç merkezli yaşamı “pastoral nomadizm” ifadesi ile açıklamıştır (Yılmaz ve Telci, 2010: 15-16). İnsanların, hayvanları ile birlikte durmadan uzun mesafeler arasında gerçekleştirdiği mekân değişimleri mevsimlere uyarak belli güzergâhı takip eder. Daimi bir özellik taşıyan yer değiştirmelere “göçebelik –nomadisme”, bu yaşamı idame ettiren insanlara da “göçebe –nomade” tanımlaması yapılmaktadır (Sayılır, 2012: 566). İslam bilgini **İbn-i Haldun** insan topluluklarını iki sosyal ve iktisadi karaktere ayırmıştır bunlardan birincisi göçebeler ikincisi meskûn halktır. Bu iki yaşam şekline “Bedavet-Bedevilik” ve “Hazeret- Hazerilik” demiştir. Birinciler “cemaat asabiyetinin sağladığı disiplin ruhuyla sade fakat faziletli, sert yiğitçe bir göçebe hayatı idame edeler ikinciler barış ve sakinlik

² Türk Dil Kurumu Büyük Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 26.12.2022).

içinde manevi yaradılışlarından birçoğunu yitirmiş olarak fakat yükselmiş, medeni, görgülü, imar ile şenlendirilmiş bir hayatı gittikçe olgunlaştırarak yaşarlar.” (Eröz, 1991: 69). Eski Yunan filozofu **Eflatun** ise göçebeleri “vahşi aile grupları” olarak nitelendirmiş, medeniyete ise ancak tarım hayatı ile geçildiğini söylemiştir (Sayılır, 2012: 565). Göçebelik, bir topluluğun, bir toplumsal kümenin hayatlarını ve soylarını devam ettirebilme için düzenli aralıklarla mekân değiştirme anlayışı veya alışkanlığıdır. Göçebelik her ne kadar bu şekilde tanımlansa da kendi içerisinde de değişik türlerin belirleyicisi olmuştur. Bu türlere bakacak olursak eğer; “avcı-toplayıcı göçebeler, hayvancı (otlatıcı) göçebeler, gezginci göçebeler.” (Kutlu, 1998: 60). Anadolu göçerliğine dair ilk bilgiler Hititler Çağından milattan önce 2.000 yılının sonlarına doğru kayıtlara geçmektedir. Bakıldığında Akdeniz bağlamında milattan önce 13. yüzyılda Hititler ile Kizzuwatna (Çukurova) Kralı arasında yapılan antlaşmalarda dikkate değer bir konuda bu iki ülke sınırları içerisinde yaşayan “Göçebe Kavimler Sorunu” idi (Aydın, 2015: 588). Bu sınıflama dâhilinde Türk topluluklarının yaşama şekli, evcil hayvanlarına otlak bulmak niyetiyle kendi hayvanlarıyla birlikte dolaşan, göçebe hayvan besleyiciliği şeklinde bir ekonomik faaliyete dayanmaktaydı. İşte “Anadolu Göçer Kültürü” bu ekonomik anlayış ve yaşam şeklinin bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Anadolu da bu kültürün savunucuları Türkmen, Yörük, Göçer ve Yaylacı isimleriyle anılan gruplardır.

2.2.1. Tam Göçebelik

Tam göçebelik kendi içerisinde “Horizontal Göçebelik” ve “Vertikal Göçebelik” olmak üzere ikiye ayrılır. Horizontal Göçebelik (Yatay/Ova Göçebelik), Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika gibi otlakların yatay biçimde farklılık gösterdiği mesafeli alanlarda görülür. Horizontal Göçebelik iki grup tarafından tercih edilir bunlardan birincisi umumiyetle küçükbaş hayvancılık yerine çöllerde deve yetiştiren kabileler ikincisi şehir ve kasabalarda koyunculukla uğraşan hareket özelliğini büyük oranda kaybetmiş olan aşiretlerdir (Eröz, 1991: 71-72). Manavgat Bölgesi Yörüklerinden tam/ova göçebesi olarak *Bozahmetli Yörüklerini* örnek verebiliriz (Uslu, 2015: 75). Vertikal (Dağ Göçebeliği- Dikey Göçebelik) ise yaz mevsiminde yüksek dağlar üzerindeki yaylalara, otlaklara, kış mevsiminde ise kışlıklara göç etmek şartıyla devam eden, Türkistan, İran ve Anadolu da var olan Türk göçebeliğine verilen isimdir (Eröz, 1991: 72). Anadolu coğrafyası için Güneydoğu Toroslar, kış mevsiminde kar görmeyen düzlükleri yüksek dağları ve soğuk yayları ile Anadolu dağ göçerliğine iyi bir örnektir. Dağ göçebelerinin yazlık otlakları birkaç günlük mesafededir. Göç yönü ise güneybatı-kuzeydoğu uzantısının takip eder. Türkmen boyları bozkır göçeri, Yörükler ise Toros hattında göç eden dağ göçerleri olan topluluklardır (Sayılır, 2012: 576-577). Manavgat Bölgesi Yörüklerinden *Mısırlar, İdrisliler, Bekirli, Boz Ahmetli, Kepezsığırın ve Kürtler Aşireti* dağ göçebeliği yapan

aşiretlere örnek verilebilir (Hadimli ve Karakuzulu, 2010: 354). Bu tür göçebelikte Yörükler kış mevsimini hayvanlarını dışarıda otlatarak, daha alçak sevilerdeki vadi içlerinde nispeten daha korunaklı yerlerde geçirir. Yine dağ göçbeleri hayvanları ile beraber yaylak ve kışlakları arasında sürekli mekân değiştirerek köylerindeki sürekli meskenlerine neredeyse hiç uğramazlar. Dağ göçbelerinin en büyük sıkıntıları su olmuştur. Bu doğrultuda su ihtiyaçlarını obruklara kış boyu dolan karları eritmek suretiyle sağlamışlardır. Bu karın bitmesi Yörüklerin de göç tarihlerini belirlemektedir.

2.2.2. Yarı Göçebelik

Yarı göçebelik, göçebelikten yarı yerleşik hayata geçiş de ara bir karakterdir. Yarı göçbeler kışı köylerde çadır yerine ağaç, taş, tuğla, saz gibi çevreye uygun malzemelerden yapılmış evlerde geçirip ziraat yaparlar. Türkistan'daki Türk aşiretlerinin önemli bir kısmı İran'daki Kaşgailer ve Türkmenler, Anadolu Yörüklerinin büyük bir kısmı, Fars ve Kürt aşiretleri, Kafkas ve Atlas memleketlerindeki yarı göçbeler buna örnektir (Eröz, 1991: 72). Türk insanın gecesini geçirdiği, barındığı yer, Türk'ün evidir, ev Türkçenin en eski sözcüklerinden biridir. Evin yapımında iki temel unsur vardır bunlar Taşıyıcı ve Üst Örtüdür. Çatıyı taşıyan duvarlar doğanın insana sunduğu imkânlar doğrultusunda insan eli ile üretilen balçık, kerpiç ve tuğladan; çatısı ise tamamen doğanın sunduğu malzemelerden ağaç, saz, yaprak, çalı,-çırpı, toprak örtü kullanılarak yapıldı (Baykara, 2001: 82-84). Manavgat Bölgesi Yörükleri Osmanlı Döneminde 15. ve 16. yüzyıllarda tahrir defterlerinin bize verdiği bilgiler doğrultusunda yarı göçebe bir hayat yaşamışlardır (Kılıç, 2008: 298). Yarı göçebe yaşam bağlamında Manavgat Yörükleri Konya'nın Seydişehir ilçesinin arka tarafında yer alan dağlardan Geyik Dağına uzanan istikameti bu yaşam biçiminde kullanmışlardır (Karaca, 1997: 138). Cumhuriyet Döneminde yarı göçbeliği sürdüren Manavgat Yörüklerine örnek vermek gerekirse *Bozahmetli Yörüklerini* örnek verebiliriz (Uslu, 2015: 74). Yine Manavgat'tın Karaöz, Hacısalı ve Değirmenlik Köylerinde iskân olan Yörükleri yarı göçebelik bağlamında örnek olarak gösterebiliriz (Hadimli ve Karakuzulu, 2010: 352).

2.3. Meskenleri

Konargöçer kültürünün mekân üzerindeki en mühim etkisi, Anadolu yerleşme dokusunun meydana gelmesinde görülmektedir. Yine çevre, iklim, mevsim gibi olgular Yörüklerin mesken/hane yapılarının vücuda getirilmesinde esas olmuştur. Bu geleneksel yerleşmelerin başında “Geçici Yerleşmeler” gelmektedir (Kutlu, 1992: 62). İnsan eliyle yapılan evlerin ilk kümesini “Göçürebilir Barınaklar” teşkil etmiştir. Göçürülebilir evler ikiye ayrılmaktadır bunlarda ilki “Devamlı Olarak Göçürülebilir Barınaklar (araba üstünde

taşınan evler)” ikincisi “Mevsimlik Göçürülebilir Barınaklardır” (Baykara, 2001: 77-78). Yerleşik hayata geçmiş Manavgat Yörüklerinin evlerine baktığımızda şu özellikleri barındırmaktadır; evler tüketim değil üretim merkezleri olarak görülmüş bu bağlamda evlerin her köşesi gıda üretimine ve depolanmaya, süt ve süttten elde edilen ürünlerin üretimlerinin ve depolanmasının yapılabilmesine olanak verecek şekilde inşa edilmiş bu özelliklerinin yanı sıra yatma, oturma ve birlikte yaşama imkânlarına sahip olacak biçimde tasarlanmıştır. Bu evlerin tipolojisine baktığımız zaman evler çoğunlukla iki katlı, üst katta giriş, yatak ve oturma odaları, alt katta ise ahırlar, tuvaletler ve depolar bulunmaktadır (Yener ve Gül, 2016: 201). Yaylak ve kışlak arasında konargöçer yaşamı devam ettiren Manavgat Bölgesi Yörükleri ise mesken türü olarak ihtiyaçları üzerine çeşitli ebat ve boyutlarda üretilebilen gerek kurumu gerek sökümlü açısından kolaylık sağlayan çadır türlerini kullanmışlardır. Konargöçer kültürün yapı alanındaki en mühim unsuru Çadır olmuştur. Çadır konargöçer grupların dayandıkları kaynaklara ve idame ettirdikleri yaşama biçimine uygun bir yapı türü olarak meydana çıkmaktadır. Bugün Anadolu’daki konargöçer gruplarında görülen en yaygın çadır türü kara çadırdır. Bundan başka “Alaçık”, “Topak Ev”, “Ak Ev”, “Derim Evi” ve “Turluk” gibi farklı adlarla anılan çadır tipleri bulunmaktadır (Kutlu, 1992:63). Ancak biz burada çalışma konumuz olan Manavgat Bölgesi Yörüklerinde görülen Karaçadır, Keçe(Alaçık) Ev, Topak Ev üzerinde duracağız.

2.3.1. Kara Çadır

Anadolu’da kullanım açısından yaygınlık ihtiva eden kıl çadır Manavgat Bölgesi Yörüklerinin de vazgeçilmezidir. Manavgat Bölgesi Yörükleri kara çadıra “Yurt” çadırın kurulduğu yere “Yurt Yeri” demişlerdir (Şimşek, 2016: 113). Özellikle *Bozahmetli Yörüklerinde* bu tabir yaygın olarak kullanılmaktadır. Siyah keçinin kılından üretildiği için kara çadır ve kıl çadır, çul türü olarak dokunduğu içinde çul çadır olarak adlandırılır. Çadırı oluşturan her bir parça Osmanlı Devleti Döneminde “Hazine” olarak isimlendirilmiştir. Çadırlar ayrıca kullanım amacına göre isimde almışlardır örneğin; mutfak, uyku, hamam vb. burada şunu belirtmek gerekir yanı çadırlar üretildiği malzemenin yanı sıra kullanıldığı alandan ötürü de isim alırlar. Yörüklerin kullandıkları keçeler koyun yününden, kara çadırları ise besledikleri kara keçilerinin kılından üretilmiştir. Kıl çadırın imalatına bakıldığı zaman seçilen tiftiksiz siyah keçi kılı, kılı taramaya yarayan “kıl tarağı” ile taranır ardından “yay” da atıldıktan sonra burma biçimine getirilip kolçak yapıldıktan sonra “kirmen” veya “tengerek” yardımı ile ip biçimine getirilir (Ak, 2015: 109). Kara çadır yer tezgâhında Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kadınları tarafından dokunurdu. Çadırın yapımında kullanılacak olan kanatların miktarı ailenin

büyüklüğüne göre dokunurdu (Bakır, 2017: 187). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karakoyunlu Yörüklerinde* çadır dokunacağı zaman şu sıra takip edilir ilk olarak iplik haline getirilen parçalar şak ismi verilen biçim halinde dokunur dokumalar bir araya getirilerek çadır haline getirilir çadırı dikme günü bütün komşular imece tarzında olacak biçimde bir araya gelip yardımlaşır kurbanlar kesilir eller sema ya kaldırılıp hayır duaları edilirdi (Aydın, 2010: 47-48). Manavgat Bölgesi Yörükleri kullandıkları kara çadırı kıldan dokumuş tahminen 1 metre eninde 10-15 metre uzunluğunda beş veya altı kanadın yan yana dikilmesiyle vücuda getirmişlerdir (Bozkurt, 1993: 160). Yine Manavgat Bölgesi Yörüklerinin çadırları 1,2,3,5,7 direktan de oluşabiliyordu çadırdaki direklerin miktarı ve düzeni Yörük obalarına göre değişiklik gösterebilmekteydi. Bu duruma tarihsel süreçte Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde kayıtlara geçmiş olan *Sarıkeçili Yörüklerini* örnek verebiliriz. *Sarıkeçili Yörükleri* umumiyetle beş direkli ve beş kanatlı çadırları tercih etmişlerdir (Bakır, 2017: 187-188).

Kara çadırın kurulumu hakkında bilgi verecek olursak; yere serildiği vakit büyük bir dikdörtgen şekil alan çadır tam ortadan kanatları enlemesine ve dik şekilde bir kolanla ikiye ayrılır, kolanın devam eden ucu ön ve arka bağları oluşturacak şekilde örme ipe çevrilmiştir. Kolan üzerinde çadırın büyüklüğüne göre çadır direğinin geleceği yerlere direk uçlarının kaymaması için ahşap yuvalar yerleştirilir daha sonra direk üstüne kaldırılan çadırın arka ipleri alçak bir kazığa, ön ipi duman çıkmasını temin edebilecek bir açıklık elde edebilmek için yüksekçe bir kazığa veya ağaca kanatların birleşme yerini sağlamlaamak için dikilen kısa kolanların örme ip şekline getirilmiş olan uçları ise yeterli uzaklığa çakılmış kısa kazıklara bağlanır. İplerin gerilmesi neticesinde ortaya çıkan boşluk stil denilen parçaların enlemesine eklenmesiyle kapatılır. Manavgat Bölgesi Yörükleri kurulan çadırın içine keçi, tavuk gibi hayvanların girmesini önlemek için çadırın etrafına çalıdan çırpıdan koruyucu çift örmeyi de ihmal etmemişlerdir (Bozkurt, 1993: 161). Yine çadırın önün güneye veya doğuya bakmasına dikkat etmişler çadırın içersine su girmesini önlemek için çevresine arıklar kazmışlar; çadırın iç düzenlemesine azami oranda dikkat etmişlerdir. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karakoyunlu Yörükleri* çadırlarının iç planlamasını şu şekilde gerçekleştirmişlerdir; Kapıdan girişte hemen sağ taraftaki kenara hayvanların eşyaları (Deve havudu, Eşek palanı gibi); kuzey yönünde kapının hemen karşısında yatak takımları (üzeri kilimle kapatılmış halde), esvap (özel günler için saklanan kıyafetler) çuvalları, erzak ve giysi çuvalları, un-tuz çuvalları sol tarafta; mutfak eşyaları hemen bitişiğinde yağ, peynir, yoğurt tulumları kendilerine yer bulurken kapının sol tarafında direğin yanında ise ocak bulunurdu (Aydın, 2010: 48). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri*, *Sarıkeçili Yörükleri*, *Karakoyunlu Yörükleri* vb. kara çadırı mesken olarak tercih etmişlerdir.

2.3.2. Keçe(Alaçık) Ev

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kara çadır kadar yaygın olmamakla beraber mesken türü olarak seçtikleri diğer bir yapıda Keçe(Alaçık) Ev'dir. Alaçıklar, umumiyetle iki veya üç metre uzunluğa sahip çubukların ince kısımlarının üste gelecek şekilde toprağa çakılmasından sonra ince kısımların birbirine eğilerek bir ip yardımı ile bağlanması neticesinde oluşturulan ve örtü olarak eski çul, kilim veya keçe örtülerek yapılan basit meskenlerdir (Ak, 2019: 357). Alaçıklar tek kapılı meskenler olmak üzere iç planlaması şu şekildedir; yemek pişirilen ocak alaçığın sol tarafında kendine yer bulur hemen üstünde veya yanında kullanılan kap, kacakları koymak için yer inşa edilir tabanına çul, kilim, yolluk, hasır gibi örtüler serilerek kullanıma hazır hale getirilir (Bayar, 2016: 61). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri Keçe Ev'in iç planlamasında şu işlemleri yaparlar; hasırların üzerine yün keçeler serilir, kapı kısmına yakın olan yerlere kıl çullar serilir güneşi içeriye az alan yere sütlük düzeni alınır giyecek ve yiyecek malzemeleri çuvallara konarak yerden bir kademe yüksek düz taşlar üzerine yerleştirilir (Çelik, 2011: 103).

2.3.3. Topak Ev

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kara çadır kadar yaygın olmamakla beraber mesken türü olarak seçtikleri diğer bir yapıda Topak Ev'dir. Türkistan'da yaşayan Türk ve Moğol kavimleri arasında en yaygın olan Topak Ev çok eski bir maziye sahip olan çadırlardır. Pamuktan veya keçeden yapılmış olan yuvarlak, topak çadırlara "Bekdik", "Kırgız Çadırları" denir (Yalçın, 1977a: 246). Anadolu'ya gelen ilk Türkler ilk olarak İç Anadolu Bölgesi ile hasbihal oldular bu bağlamda ovalardan oluşan coğrafyaya uyum sağlayan Koyunu beslediler koyun yününden elde ettikleri keçe ile topak evleri inşa ettiler (Kavas, 2013: 237). Topak ev inşa edilirken malzeme olarak kamış ve kargılar kullanılır, bunlar yay halinde birbirine eklenir kubbe yapılır ve en son üzeri keçe yardımı ile kapatılır (Bayar, 2016: 61). Bu çadırlar biri çevre duvarı, diğeri üst örtüsü olmak üzere iki kısımdan meydana gelmektedir. Topak ev eğimli toprağa kışın güney yönüne yazın kuzey yönüne bakmak üzere kurulur bunun yanı sıra iç planlaması diğer çadır tiplerindekilerle de aynıdır. Yer örtüsü olarak kıl çul seyrek bulunur çoğunlukla keçe tercih edilip serilir zemin üzerine serilen keçenin üzerine ise minder, yastık, elbise, azık çuvalları ve yatakları aynı kara çadırdaki plan gibi sıralanır. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1920-1930 yılları arasında Manavgat Bölgesi Yörükleri şehir merkezinde çadır, alaçık ve topak evden ziyade saz damları tercih etmişlerdir (Çınar, 2016: 82). 1960 yılından sonra ise çağın gerekliliğine uygun olarak beton evleri mesken olarak tercih etmeye başlamışlardır (Güçlü, 2020: 185).

2.4. Göç Programları

Türkler “göç” kelimesini daha çok kendi evlerine yakın olan bölgelere gidiş ve geliş için telaffuz ederlerdi. Büyük göç hareketleri uzak diyarlara yeni yurtlar aramak ve yurt edinmek manasına gelmekte, bu da çoğunlukla devlet tarafından veya devlet ve ordunun korumasında gerçekleşirdi (Ögel, 1978: 5). Şuan dilimizde en çok tercih edilen Göçebe sözünün “göç-oba” dan veya Farsça “göç-ave” den geldiği söylenmektedir. Osmanlı Devleti Döneminde “göçer-evli”, “göçkün”, “göçkuncü” kelimeleri daha fazla telaffuz edilmiş ve kullanılmıştır. Göçer- evli, bu yaşam şekli Türkler tarafından rutin her yıl tekrarlanan bir gerçek olup daha 13.yüzyılda **Mevlana**’nın mısralarında, yine Rubai’ de 17. yüzyılın en önemli aşık edebiyatı temsilcisi **Karacaoğlan**’da göç temelli yaşamın güzelliklerinden göç ile alakadar kelimelerin türetilip kullanıldığını bilmekteyiz (Yılmaz ve Telci, 2010: 24). Türkistan ağzında “köçmek” ve “taşımak” deyimleri çok kullanılmış, “taşımak” kelimesi “evden dışarı çıkmak” anlamında tercih edilir yine atik Türkler kitle şeklinde göç eylemlerine “köçürmek” ve göç sonucu gelinen yere devlet tarafından yapılan iskânına ise “kondurmak” demişlerdir (Ögel, 1978: 5-7). Göç eylemi günümüzde Yörükler tarafından icra edilmektedir her ne kadar yerleşiklerde “Yaylacılık” başlığı altında mevsimlik tatil amaçlı kısa vadeli göç gerçekleştirirler de asli göç organizasyonunu ve eylemini Yörükler gerçekleştirmektedir. Göç programı ile kast ettiğimiz yaylaya ve kışlaya göçün gerçekleşmesinden önce yapılması gereken belli hazırlıklardır. Göç programı bağlamında Manavgat Bölgesi Yörüklerinin göç hareketlerini; göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası eylemler bağlamında değerlendireceğiz.

2.4.1. Yörük Göçü

Yörük göçü, kışlak, yaylak ve güzlek arasında aşiret halkının sürüleriyle birlikte mevsimden mevsime düzenli olarak yaptıkları göç eylemidir (Doğan ve Doğan, 2004: 694). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde göçün gerçekleştirileceği gün ve güzergâh göç gününden en az bir hafta önceden belirlenir, bu belirleme işlemi aşiretin, obanın veya cemaatin beyi veya ileri gelen ihtiyarları tarafından yapılır. Ancak burada şu hususu belirtmek gereklidir; göç yolları ve konalga yerleri yüzyıllar öncesinden ataları tarafından belirlenmiş burada sadece yaylaya veya kışlaya çıkan yollardan hangisinin emniyetli olabileceği ve havyanlar için yeşil sahasının hangi yol üzerinde fazla olduğu belirlenirdi çünkü yollar kuzey-güney, doğu-batı yönünde farklılık gösterirdi. Göçün gerçekleşeceği ay hangisi ise o aylarda yeşil olan ve güvenli olan yol tercih edilir, genellikle Manavgat Bölgesi Yörükleri göçlerini Nisan ayının sonu Mayıs ayının ilk haftasında gerçekleştirirdi tabi ki havaların soğuması ve ısınmasına bağlı olarak bu günler farklılık gösterebilirdi.

Manavgat Bölgesi Yörüklerinde göç günü aşiretin, obanın veya cemaatin önde gelen ismi olan Bey tarafından aşirete, obaya veya cemaate duyurulurdu. Göçten önce göçülecek olan yaylak kirası bulunduğu bölgenin muhtarına Bey tarafından ödenir yine muhtardan alınan belge ile koruyuculuk görevi yapan bekçilere gidilir ve bir miktarda onlara da ödeme yapılır idi. Bey tarafından yapılan göç duyurusu aşirette, obada veya cemaatte büyük bir heyecan ve coşku uyandırır ve hemen göç hazırlıklarına başlanırdı. Göçün gerçekleşeceği gün aşiret, oba veya cemaat büyük oranda uyumaz idi hazırlıkla uğraşırdı kimisi ise güneş doğmadan kalkar ve çadırları sökerlerdi. Develerin havutları, atların eyerleri gözden geçirilirdi. Hayvanlar nallanacaksa nallanır, Çuvallar gözden geçirilir sökükları dikilir, tüfeklerin/mavzerlerin, bıçakların bakımı yapılır. Deveye, koyuna, keçiye takılacak olan çanlar elden geçirilir, deveye takılacak olan aynalı alın ve döş süslerinin bakımları yapılırdı. Diğer taraftan kirli çamaşırlar yıkanır, yolculuk sürecinde kullanılacak olan yeterli miktarda ekmek yapılırdı (Doğan ve Doğan, 2005: 696). Çadırlar çuvalların üzerine çekilip dürölür, develer ıhlatılarak(çökertmek) kolanları sıkılaştırılır. Ala çuvallara kıyafetler konulur yoz çuvallara yiyecek ve içecekler doldurulurdu. Çuvalların taşınması kolay olsun diye çuvallara kulplar takılmıştır bu kulplar genellikle kolanlardan yapılırdı. Devenin iki tarafına sarılan bu çuvallar kulplarından birbirlerine ve havudun üzerine çatılırdı. Çuvalların üstüne yatak, yorgan, keçe atılır ve birbirlerine bağlanır, bunların üzerinden kilimler atılırdı. Bu aşiretin, obanın veya cemaatin zenginliğinin simgesidir. Zenginliğin diğer bir göstergesi hayvan miktarının çokluğudur. Küçük çocuklar yüzün koyu yorganın içine yerleştirilir baş kısmı dışarıda olacak şekilde yüklerin üstüne sarılırdı (Uslu, 2015: 96). Yine hazırlık sırasında çökelek, peynir, soğan, katmer, bazlama, kömbe, mayalı ekmek ilave edilirdi. Yaylada ihtiyaç olan ve bakkal, market gibi yerlerden temin edilebilecek malzemeler göçten hemen önce satın alınırdı. Genellikle sabah erken saatte göç yapılacağı için herkes giyinmiş bir halde olur, özellikle genç kızların ve çocukların kıyafetleri çok renkli olurdu. Dışarıdan satın alınabilen basma, yazma, gibi giyim eşyaları göçten önce gidilmiş olan köy veya kasaba pazarından peynir satılarak elde edilen para ile veya peynir veya diğer hayvansal ürünlerle takas edilerek satın alınırdı. Kazanlar yüklerin üstüne baş aşağı gelecek şekilde konulurdu. Küçük kümes hayvanları ve köpek yavruları bu yüklerin arasında gider, atlara çocuklar ve ihtiyarlar bindirilirdi. Göç olabildiğince hava koşulları bakımından olumlu özellikle rüzgârın olmadığı bir günde yapılmak zorundadır ancak bazen önemli bir noktada göçe karar verilebiliyordu böylesi bir durum ile karşılaşılırsa hiçbir olumsuzluk göçe ket vuramazdı (Doğan ve Doğan, 2005: 696). Hastalar göçe katılır, Manavgat Bölgesi Yörüklerinin büyük çoğunluğu yollarda dünyaya gelmiş ve yine göç yollarında

dünyaya veda etmiştir. Ölen insanlar en yakın köy mezarlığına defin edilirdi. Örnek vermek gerekirse eğer Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* göç sırasında veya yaylaklarında vefat eden mensuplarını Seydişehir’de bulunan Kuğulu Doğa Parkının üst tarafında yer alan Gocalar Dağının eteklerindeki vadide bulunan Dağbağı Mezarlığına ya da Küpe Yaylasındaki mezarlıklarına ya da şehrin merkezinde yer alan Akyol Mezarlığına defin etmişlerdir. Katlanmış çadır dorum veya ihtiyar deveye yüklenir. “Katarın en ön kısmında bohur tohumun erkeği (Beserek), yoksa boz devenin erkeği (Kirinci) bağlanır en arkaya Maya (Bohur tohumunun dişisi) bağlanırdı.” (Eröz, 1991: 87). Diğer taraftan hayvan sürüleri ayrı yerde göçe hazırlanırdı. Davar (keçi), koyun ve varsa sığır sürüleri ayrı bir bölgede tutulurdu. Sürüler sabahın erken saatinde yola çıkar Yörüklerin “taka” adını verdikleri iki büyük, iki orta ve iki küçük olmak üzere altı tane çanın çıkarmış olduğu sesler eşliğinde göçe hazırdırlar (Uslu, 2015: 95). Genellikle katarları ailenin yeni gelini veya genç bir kız çekerti (Doğan ve Doğan, 2005: 697). Göç kfilesi bayram edasıyla yola koyulur herkes özellikle kadın, çocuk ve genç kızlar süslenmiş halde en yeni en renkli ve en canlı doğayla bütünleşmiş çiçek, ağaç, yaprak desenli elbiselerini, takılarını aynalı alınlıklarını takmış halde yolculuğa başlardı. Yine kadınlar göç öncesi alınan çizmelerini giymiş, başörtülerini takmıştır (Seleker, 1938: 37). Hayvanlar bile süslenmiştir deveye aynalı yüz ve döş süsleri takılmış, eşeklere ve atlara canlı renklerle süslenmiş keçeler atılmıştır. Çünkü her göç yeni bir umut, bereket demektir. Aşiret, oba veya cemaat ağası/beyi “Göç var!” nidasıyla birlikte tüm aşireti, obayı ve cemaati meydana toplardı. Aşiret, oba veya cemaat ağası/beyi katarı çekecek kızı belirlemek için kalabalığın içine girer ve obanın en güzel kızını seçerdi. Seçilen kız en güzel elbiselerini giyer ve süslenirdi. Bu seçim obadaki evlilik yaşı gelmiş erkekleri harekete geçirir çünkü bu seçim o kızın bu yıl nişanlanacağı anlamına gelirdi (Isakov: 2016: 223). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde sürüler yaylaya sürekli önden giderdi bunun nedeni ise yolculuk esnasında önde giden sürüden ayağı kırılan, topal olan hasta olan veya hastalanıp bunun neticesinde mundar gitmesin diye kesilen hayvanları taşımak için arkadan atla, eşekle, deve ile ve köşekle desteklenmesi içindi. Develer ağır yükleri eşek ise ihtiyaç halinde acil gerekli olan malzemeleri taşırdı (Uslu, 2015: 97). Yukarıda verilen bilgiler Manavgat Bölgesi Yörüklerinin ortak göç ritüelidir tabi ki kısmı değişikliklerde yok değildir ancak yekûn çoğunluk bu şekilde bir göç programı uygularlardı.

Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörüklerinde* de benzer uygulama görülürken genel göç programı şu şekildedir; Göç hazırlıkları Türküler eşliğinde başlar temel felsefeleri “gün doğmadan neler doğar” olan *Bozahmetli Yörükleri* çok erken bir saatte hava aydınlanmadan yola çıkarlar yaylaları 10 günlük bir mesafedir *Giyya* nidasıyla

çoban tüm sürülerini başına toplar *Haydi ya Allah* diyerek yola koyulurlar Ağa son kontrolü yaptıktan sonra katar başı eşeğe *Deahh* diyerek göçü başlatır (Uslu, 2015:97). Yolculuk başladıktan 5-6 saat sonra ilk konalgaya (mola yerine) varılır. Konalga yerleri yerleşme yerlerinden ve ekilmiş arazilerden uzak, çoğu kez nadas topraklar üzerinde yer alırdı (Bazın, 1989:335). Konalgalar kışlaktan yaylağa, yaylaktan güzleye ve daha sonra kışlağa dönerken göç yolları üzerinde ihtiyaçların temin etmesi ve dinlenilmesi için durulan yerlerdi. Manavgat Bölgesi Yörüklerinden olan *Bozahmetli Yörükleri* ve *Karahacılı Yörükleri* Orta Toroslarda Konya-Isparta ve Antalya illerinin hututları içerisinde yer alan Muslu, Anamas, Küpe, Kuyucak, Yazılı Yaylalarındaki yurt yerlerini kullanmışlardır(Uslu ve Fural, 2018b: 124). *Bozahmetli Yörüklerinin* kullandıkları konalga yerleri ise şunlardır; “Kalemler üstü, Göğü, Kuyumcular (Döşemetaşı), Kargı Hanı, Murtbeli, Kesikbeli-Çaltılı, Bahadıroluğu, Eynif Ovası (Başlar Köyü-İbradı), Dalkatıran, İbradıbeli, Gembos Ovasında Dereköy Burnu/Bekçi Taşı, Karakısıık, Gencek Beli, Kirli (Durak), İrize (Reze) Beli, Bengül Bucağı, Sarınçtaşı, Kavak/Kovanlık, Abdallarsekisi, Cevizli, Afıyannık, Çökek, Karakapı, Karlangıç, Akoluk, Tozluyurt, Kumluca, Karamıkoluğu, Şakıroluğu Çesmesi, Tugay Alanı, Gerliagaç, Şalbalı, Gölçük’tür.” (Acır, 2020: 30). Bu yerler daha önceden bellidir ve deve bu yerleri bilir ve bu yerlere gelince kendiliğinden çökerdi. Eşeklerin ve develerin çökmesi ile beraber yükler daire şeklinde çözülür, çadırlar hazırlanır, yerine yayılır ve kurulurdu. Ancak çoğu zaman Manavgat Bölgesi Yörükleri konalgalarda duraklama süreleri az olduğu için çadır kurmazlardı. Eğer çadır kurulacaksa hemen zaman kaybedilmeden kurulur kadınlar hızlıca çadır hiç sökülmeyecek gibi her şeyi yerli yerine koyar ateş yakar ve yemek hazırlamaya koyulurdu. *Bozahmetli Yörükleri* tarafından konalgalarda yemek olarak en çok çorba, bulgur pilavı ve yoğurt tüketilmiştir (Acır, 2020: 32). Ertesi gün yine aynı şekilde yola çıkılır 4-5 saat sonra ikinci konalgaya varılır aynı uygulamalar orada da gerçekleştirilirdi. Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karakoyunlu Yörüklerinde* de aynı program uygulanır ancak bu aşiret biraz daha önce göç için hareket eder örneğin sabaha yakın saat 03.00 gibi (Eröz, 1991: 90). Konalgaya varış konalga değiştirmekten kaçınmak veya bol bir otlaktan daha uzun süre faydalanma arzusu son konalgaya varış zamanını bir veya iki gece uzatabilirdi (Bazın, 1989: 335). Günümüzde Yörükler için devlet bir takım ayrıcalıklar tanımıştır örneğin Yörüklerin bir köyün arazisinde kira ödmeden uzun süre olmamak koşuluyla (en fazla 3 gece) konaklamasına izin verilmektedir. Bu işleyişle Manavgat Bölgesi Yörükleri yaylaklarının uzaklık durumuna bağlı olarak ortalama 15-20 günde yaylalarına varmışlardır. Yaylaları kendi mülkleri ise çok rahat bir şekilde yaşarlar hayvanlarını güzelce yaylalarında güderlerdi. Yaylaları kendilerine ait değilse aşiret, oba veya cemaat köyün muhtar ve azalarına bir tulum peynir, bir kısır koyun

veya keçi, yağ vb. ürünleri hediye vermek şartı ile kendilerine yaylak temin edebilirlerdi (Eröz, 1991: 89).

Sonuç itibariyle uzun bir yolculuk ve hazırlıktan sonra Yaylaya varılır kışın ise bu hazırlıklar Kışlak için yapılır ancak tek bir farkla yaylak ve kışlak arasın da geçiş olan Güzlekte de konaklamak şartıyla.

Manavgat Bölgesi Yörükleri yaylaklarına çıkarken belli başlı güzergâhları takip etmişlerdir. Kullandıkları yollar genellikle Antik Dönemden başlayarak Anadolu'nun Türk-İslam Döneminde yani Anadolu Selçuklu, I. ve II. Beylikler Döneminde, Osmanlı İmparatorluğu Döneminde ve son olarak Cumhuriyet Döneminde kullanılan yapılışı milattan öncelere tarihlenen güzergâhlardı. Bu yoldan ilki Alanya ve Konya arasında yer alan başlangıç noktası Şarapsa Han olan ve iki kol halinde Bozkır üzerinden Konya'ya ulaşan yoldur. Bu yol Alanya-Manavgat arasındaki köylüler ve konargöçerler tarafından yaylalarına giderken tercih edilmiştir (Ercenk, 1992: 363). Diğer bir yol ise Side ile Anadolu'nun iç kısımlarını birbirine bağlayan yoldur. Bu yol Naras Köprüsünün üstünden Şıhlar Köyünün üst kısmında yer alan Seleuceia kentine buradan da Sırt Köye kadar uzanır ardından yerel halkın At İzi dediği mevkide Aspendos-Ormana kolu ile birleşir ardından Ali Kesiği ve akabinde Akdağ'ın eş uzantısında yer alan bir tepenin doğu yamacından Eynif Ovasına inilir buradan da Kız Taşı ve Bahadıroluğu ismi verilen çeşmeyi geride bıraktıktan sonra Tol Han'a ulaşır oradan da sırasıyla Başlar, Ormana, İbradı'nın garbindan Gembos Ovası üzerinden Beyşehir'e ulaşıldı (Ercenk, 1992: 364-365). Manavgat'ın batısı ile Köprüçay'ın doğu yönü arasında bulunan ve bu saha da yaşayan Yörüklerin bir kısmı Taşağıl'dan Kesikbeli yolunu kullanarak geriye kalanlar ise Beşkonak mahallesine yakın olan ve kuzey yöne doğru ilerleyen Emerettin Belini takip ederek Eynif, Ali Efendi, Sülek, Gembos, ve Melik Yaylarına çıkarlardı (Aydoğmuş, 2018: 50). Yine Manavgat Bölgesi Yörüklerinden yaylak olarak Anamas Yaylasını tercih edenler Anamas Yaylasına çıkarken Kırkgeçit, Sanlı Beli, Emereddin Beli ve Kesikbeli Yolunu tercih etmişlerdir (Şimşek, 2016: 115). Aynı yolu kullanan Yörükler göç hareketinden hemen önce birbirleri ile haberleşir ve bir karışıklık çıkmaması için farklı günlerde yola çıkarlardı. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Sülekli Yörükleri* kendi isimlerini verdikleri Sülek Yaylasına giderken şu güzergâhı kullanmışlardır; Sülek'ten başlayarak Değirmenli, Sakseydibeli mevkiini arkalarında bıraktıktan sonra Kartalbükü mevkiinden Akseki sınırlarına girerler daha sonra Sinanhoca Cendeve, Taşoluk mevkiinden ortalama 10-15 gün sarfında devam eden yolculuğun ardından Akseki, Bozkır ve Seydişehir'in arasında kalan Sülek Yaylasına çıkarlardı (Ak, 2020: 50). Manavgat Bölgesi Yörükleri arasında yer *Bozahmetli Yörükleri* ise yaylakları olan Çandır, Kuyucak ve Küpe Yaylarına dört farklı

güzergâhtan çıkmışlardır. Bu güzergâhlar hakkında bilgi verecek olursak eğer; Yaylaları olan Çandıra iki yoldan gidilmekte idi bunlardan ilki Arap Beleninden başlayıp sekiz gün sürüp Çandır Yaylasında son bulmakta ikincisi ise Manavgat Sarılar köyünden başlayıp on gün sürüp Çandır Yaylasında son bulmakta idi diğer yayla olan Küpe Yaylasına da iki farklı yoldan gidilmekte idi yine bunlardan ilki Arap beleninden başlayıp on gün sürüp Küpe yaylasında son bulmakta ikicisi ise Manavgat Sarılar köyünden başlayıp on iki gün sürüp Küpe Yaylasında son bulmakta idi aşiretin çıktığı son yayla olan Kuyucak'a ise Manavgat Kalemeler ve yine Manavgat Sevinç üzerinden iki farklı yoldan gidilmekte idi (Uslu, 2015: 101-102). Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kullanmış olduğu en önemli güzergâhlardan biri de Kesikbeli Yolu idi. Manavgat ve Yörükleri açısından oldukça önemli bir yere sahip olan Kesikbeli Yolu hakkında bilgi verecek olursak eğer; Öncelikle Kesikbeli, Antalya'nın doğu yönünde ulaşımını sağlamaktaydı. Manavgat ve Alanya bölgesini İbradı'nın aşağı yukarı 50 km kadar batı yönünden Konya/ Beyşehir'e bağlayan bir dağ geçididir. Kesikbeli yolu Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat tarafından devletin başkenti olan Konya ile Antalya'yı birbirine bağlamak için ara ara atık tarık sistemini kullanarak açılmıştır (Güçlü, 2002: 237). Bu yol göçebeler tarafından kullanıldığı kadar kervancılar tarafından da kullanılmakta idi. İç Anadolu'da üretilen ürünler kervanlarla Antalya, Alanya ve Side Limanlarına taşınmakta, bu limanlara gelen sanayi mamulleri de Anadolu'nun iç kısımlarına ulaştırılmakta idi. Yine bu yol üzerinde Selçuklular Devrinde Antalya-Kesikbeli-Beyşehir-Konya arasında 11 Kervansaray, Antalya- Seydişehir-Konya arasında ise 10 kervansaray bulunmakta idi (Güçlü, 2002: 238). Yine Kesikbeli posta teşkilatının işleminde de etkin rol almıştır. Günümüzde ise Kesikbeli Yolunun asfaltlama çalışması tamamlanmış ve bölge Demirkapı Tüneli ile Eynif Ovasına bağlanmış durumdadır. Böylelikle Antik Dönemlerden günümüze kadar çok değerli tarihi hafıza ve hareketliliğe sahip olan bu yol yeniden tarihsel önemine kavuşturulmaya ticaret ve ulaşım merkezi haline getirilmeye çalışılmaktadır.

Manavgat Bölgesi Yörükleri göç güzergâhları üzerinde yer alan Han'ları da kullanmışlardır. Bunlardan örnek verecek olursak; Alanya'da yer alan Alara çayının sol tarafında bulunan Alara Han, Orta Payam Hanı ile diğerleriyle beraber güney yönünden sahile ulaşılan yol üzerinde bulunan Derebucak Han'ı konaklama yerleri olarak kullanılmıştır (Tuncer, 2007: 121-124). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörüklerinin* göç güzergâhları içerisinde muhtelif Hanlar yer almıştır bu Hanlar ise şunlardır; Kargı Han, Tol Han, Kocaoluk, Ortapayam ve Kirli Hanlarıdır (Acır, 2020: 30).

2.5. Yazla-Yaylak-Güzlek ve Seyil (Kışlak)

Yörük Göçü Yazla-Yaylak-Güzlek ve Seyil yani Kışlak arasında belli bir sistematik içerisinde her yıl yinelenen bir eylemdir. Bu eylemin her evresi birbirinden farklı ve muhteşem özelliklere sahiptir. Yazın serin mekânlar ve yeşil otlaklar bulmak için yaylağa göç edilirken kışın soğuyan havadan kaçmak ve hayvanları hastalandırmamak için güzleğe göç edilir. Güzle de havaya ve mevsimsel geçişe oba ve hayvanlar hazır hale getirildikten sonra seyil yani kışlağa göçülür. Manavgat Bölgesi Yörükleri mayıs ayı başından eylül ortasına kadar yaylada, eylül ortalarından ekim sonlarına kadar yaylaya yakın olan yerlerde yani güzle de kasımın başından mayıs ayının ortalarına kadar kışlaklarında kalmışlardır (Ak, 2015: 123-124). Güney Anadolu’da kar dağlarda mayıs ayında kalkmaya başlar (Alagöz, 1993: 25). Bundan ötürü Manavgat Bölgesi Yörüklerinin yaylaklarına göçü mayıs ayı itibari ile başlar, eğer mayıs ayı içerisinde göç edilecek yaylada kar yerden kalkmamışsa yani erimemişse 15 veya 20 gün civarında Yazla denilen Yayla altı ara bir yerleşim olan sahada konaklamışlardır. Yazla-Yaylak-Güzlek ve Seyil (Kışlak) ekseninde şekillenen Yörük yaşamı yüzyıllardan beri bu döngü içerisinde devam etmektedir.

Bu evrelerden ilki olan Yayla ve yaylacılık üzerinde duracak olursak; her şeyden önce dilimizde yaylak veya yayla değince ilk akla gelen şey hayvanların otladığı yüksekçe yerler dağlardır. Orhun yazıtlarında yaylak “yayla, yazın oturulan yer” anlamına gelmektedir (Ögel, 1978: 23). Yine diğer bir açıklamaya göre; “yayla yaz mevsiminin sıcak günlerinde yüksek sahalardaki serin mekânlara çıkılıp, çoğunlukla hayvancılığın icra edildiği geçici yerleşmedir.” (Kalaycı-Kızılkaya, 2012: 373).

Baktığımızda Manavgat’ın senelik sıcaklık ortalaması 18.5 derece iken en düşük sıcaklık ocak ayında 10.5 derece en yüksek sıcaklık ise temmuz ayında 27.7 derece olarak ölçülmüştür (Sabancı, 2012: 62).

Manavgat Bölgesi Yörüklerinden yaylası olmayanlar ise yazı kışlaklarında geçirmişlerdir. Eski Türk Devletlerinde yaylalar birlik ihtiva eden Türk boylarına iktâ olarak verilmiş böylelikle her boyun sınırları belirlenmiş, bir otlığı ve yurdu bulunur hale getirilmiştir. Bazı yaylalar ise devletin veya hakanın malıdır ve bir yaz için kiraya verilirdi. Osmanlı devletinde ise buna “yaylak hakkı” denilirdi (Ögel, 1978: 27). Manavgat Bölgesi Yörükleri yazın gelmesiyle birlikte yaylaya çıkmak için göç hazırlığı yapmışlar yine yaylaya çıkma günü obanın ortak kararı ile belirlenmiştir. Ancak 1998 yılında çıkarılan “Mera Kanunu” ile Bölgedeki Yörüklerin yaylaya çıkış ve yayladan iniş zamanları belirlenmiş Nisan ve Mayıs ayı yaylaya çıkış zamanı olarak kararlaştırılmıştır (Aydoğmuş, 2018: 49). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde yaylaya önce kadınlar çıkarken kışlada kalan erkekler pamuk, yer fıstığı ve susam

hasadını kaldırdıktan sonra yaylaya çıkardı (Yılmaz ve Telci, 2010: 22). Manavgat Yörükleri yaylaya çıkarken konalgalarda daha çok mola verirken yayladan güzleğe veya kışlaya dönerlerken daha az mola vermişlerdir (Doğan ve Doğan, 2005: 698). Bunun sebebi ise yaylaya göç edilirken hayvanlar oldukça ağır hareket eder çünkü yaylaya çıkan yol güzergâhı yemyeşil taptaze otlarla doludur. Otlakların bolluğunun sebebi bölgede bitki katlarının kademe kademe olacak şekilde bunması bu yönü ile yaylacılığa imkân vermesidir (Alagöz, 1993:25). Yaylaya varıldığında tüm aşiretin çadırlarını kuracakları yer bellidir kimse kimsenin mekânına çadır kurmazdı.

Tabi ki yaylaya çıkış sorunsuz olmamıştır. Göç sırasında bazen hayvanlar köylünün ekili tarlalarına zarar vermiş ve Yörükler ile köylüler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Baktığımızda 18 Kasım 1908 yılında Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Sevinç*, *Hacısalı* ve *Bozahmetli Yörükleri* yaylalarına giderken yerleşik ahalinin ekili dikili arazisine zarar vermiş bunun üzerine Pazarcı Köyü muhtarı Ali on iki köyün muhtarının da imzasını alarak bu aşiretleri merkeze şikâyet etmiştir (Öz, 2021: 209). Cumhuriyet Döneminde ise Manavgat Bölgesi Yörükleri hayvanlarını kamyon, kamyonet, traktör gibi araçlar ile taşımışlar böylelikle yerleşikler ile ekili dikili arazilerin tahribatı durumuna bağlı olarak çıkabilecek bir tartışmanın önüne geçmişlerdir. Bazen aşiretler yaylak yerinin mülkiyeti noktasında sorunlar yaşamışlardır. Bu sorunlardan bir tanesi de Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Salur Aşireti*’nin yaylak olarak kullandıkları Eynif Ovası Ürünlü ve İbradı da sakin aşiretler paylaşamamıştır ve sorunun çözümü için ilgili birime dilekçe yazmışlardır (Öz, 2021: 156).

Osmanlı Devleti Döneminde yaylaya çıkmış olan Yörükler raiyet rüsumundan sorumlu tutuluyordu. Çünkü bu vergiler araz-i mirriye’nin işlenmesi karşılığında “yaylak resmi”, “otlak resmi” ve “yatak resmi” gibi isimlerle tahsil ediliyordu (Kalaycı-Kızılkaya, 2012: 373). Osmanlı Devleti Döneminde Manavgat Bölgesi Yörüklerinden çıkmış oldukları yaylalardan biri olan İbradı Yaylası için 100 akçe alınmıştır (Öz, 2023b: 149). Yine bu dönemde Bölge Yörükleri yaylak olarak kullandıkları Davraz, Eynif, Gembos, Mari ve Virmetok Yaylaları için devlete vergi ödemişler devlet 1300 akçe bu yaylalardan hazinesine girdi sağlamıştır (Ak, 2020: 53). Yazın hayvancılık faaliyetleri Manavgat Bölgesi Yörüklerinde maksimum düzeye çıkmaktaydı. Süt verimi Haziran ve Temmuzda en yüksek düzeye ulaşır, yapağı ve yün üretimi bunun yanında erkek kuzu ve çepiç satımı yaylada yapıldı (Bazın, 1989: 340).

Antalya bölgesi ve ilçeleri yayla bakımından zengin bir coğrafyadır. Antalya’da Yörüklerin kullandıkları yaylalar şunlardır; “Gömbe Yaylası, Örtübek Yaylası, Yeşilyayla, Söbüce Yaylası, Beydağı Yaylası, Altınyaka Yaylası, Süğütcuması Yaylası, Üçoluk Yaylası, İkiz Yaylası, Maşad Yaylası, Salamut Yaylası, Morca Yaylası, Çinoğlu Yaylası, Dereköy,

Pınarbaşı Yaylası, Gedevet Yaylası, Mahmut Seydi Yaylası, Türктаş Yaylası, Mahmutlar Yaylası ve Alanya da bulunan Gökbel Yaylasıdır.” (Sarı, 2007: 141-161).

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kullandığı ve Manavgat sınırları içerisinde yer alan yaylara baktığımızda; Güğlen Yaylası, Pınar ve Beloluk Yaylası, Gücer Yaylası, Yörügün Yaylası, Kesikbeli Yaylası ve Akçaalan Yaylası, Topal Ceviz, Alıç ve Derme Yaylaları, İkiz Yaylalarını örnek verebiliriz. (Tetik, 1995,14). Yine Tazı Yaylası, Çatal Yaylası, Alıç Yaylası, Orta Gölcük Yaylası, Başyayla, Toka ve Darağaç Yaylaları, Beniller Yaylası, Çakmaklı ve Susuz Yaylaları, Toptaş Yaylaları, Köyyurdu Yaylaları, Kızılkırlık Yaylası, Üç Kuyular Yaylası, Sultançukuru Yaylası, Zimbetçukuru Yaylası, Sülek Yaylası, Dikili Yaylası, Sarıot Yaylası, Karabul Yaylası, Namaras Yaylası, İlvat Yaylası, Kızılın Yaylası Manavgat Bölgesi Yörükleri tarafından yaylak olarak kullanılan sahalardır (Ak, 2020: 52-53).

Osmanlı Döneminde Manavgat Bölgesi Yörükleri Manavgat sınırları içerisinde yer alan Gembos, Viremtok, Koru, Toroz, Eynif Yaylalarına çıkmışlardır. (Karaca, 1997: 141).

Cumhuriyet Dönemine baktığımızda 1932 yılında Manavgat Bölgesi Yörükleri yaylak olarak Karaman, Hadim, Seydişehir, Beyşehir, Akşehir, Isparta’ya bağlı Yalvaç ve Eğirdir yine Şarkikaraağaç ve Burdur’un muhtelif yerlerine yaylak olarak çıkmışlardır (Güçlü, 2018: 29). 1933 yılında Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Çavuşlu(Çoşlu) Obası* yaylak olarak Anamas Yaylasını, *Hacıcelili Obası* Akşehir Ketenlik Yaylasını, *Fettahlı Yörükleri* yaylak olarak Manavgat Melek Yaylasını, *Çolaklı Yörük Obası* Akşehir ilçesi Ketenlik Yaylasını, *Bozahmetli Yörükleri* Seydişehir ilçesi Gülne Yaylasını, *Kızıağaç Yörük Obası* Yarpuz Yaylasını, *Sülek Yörükleri* Bozkır ilçesi Sülek Yaylasını, *Saraçlı Yörükleri* Akşehir ilçesi Gömbe Yaylasını, *Kızılot Yörük Obası* ve *Hacıobası* Akseki ilçesi Yenice pazar Yaylasını, *Mısırlılar Yörük Obası* Akseki ilçesi Merdivenlik Yaylasını ve *Hacısalı Yörükleri* Bozkır ilçesi Sülle Yaylasını yaylak olarak kullanmışlardır (Atabeyli, 219-220). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karaöz Yörükleri* ise yaylak olarak Seydişehir’in Ağaçtepe Yaylasını tercih etmişlerdir (Şimsek, 2013: 91). Yine Manavgat Bölgesi Yörüklerinden *Saraçlı Yörükleri* yaylak olarak Akseki ilçesi Göktepe Yaylasını tercih etmişlerdir (Görgeç, 2020: 32). *Mısırlar, Kürtler, İdrisliler, Bekirliler, Bozahmetli Yörükleri, Kepezsağırın Aşireti, Saçıkıralı Yörükleri* yaylak olarak Göktepe, Melik, Yenicepazar, Söbüçimen, Merdiven, Seyricek ve Anaması yaylak olarak kullanmışlardır (Bingöl-Türктаş, 1999: 617-618). *Ecevidli Yörükleri* İbradı ve Beyşehir dâhilini yaylak olarak tercih etmiş *Şeyhli Yörükleri* ise Akşehir ilçesinin Ketenlik Yaylasını yaylak olarak kullanmışlardır (Ak, 2020: 51). *Eskiyörük, Hacısalı Yörükleri, Honamlı Yörükleri, Karakoyunlu Yörükleri, Töngüşlü Yörükleri, Ecevidli Yörükleri, FettahlıYörükleri, Murtana Yörükleri, Melikler ve Saçıkıralı*

Yörükleri Kesikbeli, Emereddinbeli, Şanlıbeli ve Kırkgeçit yollarını kullanarak Torosların üzerindeki yaylalarına ulaşmışlardır (Ak, 2015, 132-143). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan diğer bir aşirette *Karakoyunlu Yörükleridir*. *Karakoyunlu Yörükleri* yaylak olarak Çayıralan ve Anamas Yaylalarına çıkmış bunun yanı sıra Akbel, Tuzlagediği, Nahir, Çiçekli, Düzağaç, Yavşanlı, Kaklık, Bodoz, Ağzıbüyük ve Enevre Yaylarını da yaylak olarak kullanmışlardır (Aydın, 2010: 47). Yine baktığımızda Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Sülekli Yörükleri*, *Hacıobalı Yörükleri* ve *Saraçlı Yörükleri* günümüzde Alanya, Manavgat, Gündoğmuş ve Akseki ilçeleri ile Konya ilinin Bozkır, Hadim ve Seydişehir'in ortak kullanımında olan Yedikaza Yaylasına çıkmaktadır (Karaca, 1997: 142). Günümüzde Antalya ile Manavgat'ın batısı arasında kalan bölgede kışlayan Yörüklerin bir kısmı Taşağıl'ın kuzeydoğusunda Kesikbeli yolunu, bir kısmı Beşkonak yakınlarından kuzey yönüne çıkan Emerettin Belini takip ederek Anamas Dağları çevresi ve üzerinde bulunan Eynif Ovası, Ali Efendi, Sülek, Gembos ve Melikler Yaylalarına çıkmaya devam etmektedirler (Muşmal, 2017: 195). Günümüzde Anamas Dağları yaylaları *Hacısalı Yörükleri*, *Eski Yörük*, *Töngüşlü Yörükleri*, *Hacı Babalar*, *Çakal Yörükleri*, *Karakoyunlu Yörükleri*, *Hacıobalı Yörükleri*, *Sarıabalı Yörükleri*, *Hacı Hamzalı*, *Ötğünlü Yörükleri*, *Saçıkaralı(Hayta) Yörükleri*, *Kızıllar Yörük Cemaatı*, *Melikler Yörük Cemaatı* tarafından yaylak olarak kullanılırken *Çoşlu Yörükleri*, *Tırtar Yörükleri* ve *Manavlı Yörükleri* Seydişehir ve Beyşehir hututlarında yaylamaktadırlar (Muşmal, 2017: 195-200). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karahacılı Yörükleri* ise yaylak olarak Anamasın yanı sıra Dumanlı Yaylasını tercih etmiştir (Öz, 2023c: 180). Antalya, Akseki ilçesinin Alacabel Yaylasına ve Gidengelmez Dağı Yaylalarına Gençler Köyünde ve Gebece Köyünde iskan bulunan Yörükler ve *Kürtler Aşireti* çıkmıştır (Hadimli vd., 2010: 356-357). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde yaylağın ayrı bir önemi olmuş hatta bazı Yörük aşiretleri tarafından yaylaklar kutsal yerler olarak algılanmıştır. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karakoyunlu Yörükleri* yaylaya çıktıkları zaman ilk konakladıkları günlerde sürülerinin belalardan korunması için ve yıllarının bereketli geçmesi için çadırlarını kurdukları yere yakın tepenin birinde kurban kesmişlerdir (Seyirci ve Topbaş, 1996: 116).

Yörük yaşamında ikinci evreyi ise Güzle de yaşam oluşturmaktadır. Yörüklerin yaylak ve kışlak arasında özellikle güz denen sonbahar mevsiminde vakit geçirdikleri ara yer güzle ya da güzlek olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca bu isim Yörükler için güz otlağı anlamını da barındırmaktadır. Eylül ortalarından Ekim sonlarına kadar Yörüklerin kaldıkları, yaylaya kısa zamanlı nahiye ve köylerin ekim alanlarının hasat mevsiminin arkasından boşalan arazilerinde kısa zamanlı konaklanan mekânlardır. Manavgat Bölgesi Yörüklerinden *Karahacılı Yörükleri*, *Honamlı Yörükleri*, *Eskiyörük*, *Karakoyunlu Yörükleri*, *Hacısalı Yörükleri*, *Töngüşlü* ve

Saçıkaralı Yörükleri Eylül ayından itibaren yazı geçirdikleri yaylalara kısa mesafede olan kasaba ve köylerin, hasat zamanından sonra boşalan arazilerine güzlemeye inerken istisnada olsa güzü yaylada geçirenlerde olmuştur (Ak, 2015: 143-145). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* güzlek olarak şu yerleri kullanmışlardır; “Cevizli, Şakiroğlu Çeşmesi, Derebucak, Yeşildağ, Üzümlü, Huğlu, Mahrem Kolu, Yazır, Guldurar Yaylası, Uzun Tarla/Sıkı içi, Taşağıl, Gökçehöyük, Gölyüzü(Süberte), Kesecik, Karakızlar, Akoluk, Karamıkoluğu, Medrese, Cevizli, Bedir, Dündendir.” (Acır, 2020: 42-43). Güzle de Yörüklerin yaşamlarında yeni uygulamalar görülür örneğin Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* güzle de “Değişik” ve “Keşiye Gitme” ismini alan uygulamalar yapmıştır. Güzle de süt miktarı düşer bu noktada *Bozahmetli Yörükleri* düşen süt miktarından hareketle “Değişik” adını verdiği uygulamayı yapmışlar buna göre sağılan sütler bir vakit komşuda bir vakit diğer komşuda biriktirilmiş böylelikle yaylakta Pazartesi ve Perşembe günleri olmak üzere haftada iki gün pazara gidilirken bu uygulama ile güzle de birer pazara gidebilecek hale gelinmiştir yine güzle de uyguladıkları “Keşiye Gitme” ile hayvanlar birleştiriliyor haftanın belirli günlerinde bir komşu diğer günlerinde diğer komşu hayvanları yatıya götürüyor böylelikle sırayla dinlenmiş olunuyordu (Acır, 2020: 43).

Yörük yaşamında üçüncü evreyi ise Seyil yani Kışlakta yaşam oluşturmaktadır. Kış mevsiminde Manavgat Bölgesi Yörükleri daha çok soğğun artık etkisini kaybettiği, Manavgat Bölgesindeki dağların güney yamaçlarında bulunan iç kısımlara doğru uzanan kuytu yerlerde kışlıyorlardı. Türkler kışın geçirileceği yere umumi olarak kışlak derlerdi. “kışlak” kelimesi, eski Türkçe ile Anadolu Türkçesinde “kışlak” veya “kışlağ” şeklinde telaffuz edilirdi (Ögel, 1978: 10). Dağların güneş gören yamaçları kışlak olarak seçilirdi çünkü kışlağın güney yamaçlarında otlar boy olarak uzun olurdu. Bazen de kışlaklar bir şehrin yanında da olabiliyordu buradaki amaç ulaşım açısından kolaylık sağlamaktı. Kışlak olarak seçilen yerde karın ve donun olmaması gerekmekteydi aksi takdirde hayvanlar etkilenip hastalanmakta ve büyük kırımlar meydana gelmekteydi.

Kışlaklar, Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kasım ayı başından mayıs başlarına kadar en fazla zaman geçirdikleri yer olmasının yanı sıra asli yurt olarak kabul ettikleri ve aynı zamanda ekim/ dikimin yapıldığı mekânlardır. Yurt ise kışlak olarak belirlenen sahada çadırların kurulduğu yerlerin adıdır (Gökalp, 1991: 288). Manavgat Bölgesi Yörüklerinden koyun besleyenler umumi olarak ot bakımından zengin olan ovaları tercih ederken, keçi besleyenler, Torosların Akdeniz’e bakan 500 ila 600 metreye kadar olan yamaçlarında bulunan maki topluluğunun yaygın olduğu sahaları kışlak olarak tercih etmişlerdir (Ak, 2015: 125).

Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* güzleklerinden ekim ayı sonu kasım ayı başı gibi kışlakları olan Manavgat’a göç etmişlerdir (Acır, 2020: 45). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Saçıkaralı Aşireti* kışlak olarak Manavgat’ta yer alan Güvercinlik mevkiini tercih etmişlerdir (Öz, 2021: 143).

2.6. İskân Meseleleri

“İskân” kelimesi Ferit Devellioğlu’nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat eserinde şu şekilde açıklanmıştır; “sakin kılma, oturtma, ev sahibi etme, yerleştirme.”(Devellioğlu, 2006: 451). İskân uygulaması Osmanlı Devletinin kurum ve kuruluşlarının oluşum felsefesini miras aldığı Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devleti’nde büyük oranda benzer şekilde uygulanmıştır. Selçuklular, Türkmen grupları bir tehlike unsuru olarak kabul etmiş ve Türkmenlerin fetih ettikleri İran sahasında yerleşik hayatı benimsemiş olan halkı tedirgin etmemeleri için iki yol tercih etmiş bunlardan ilki konargöçerlerden yerleşik yaşama geçmelerini istemiş ikinci yol olarak da konargöçerlerin uç bölgelerine doğru göç etmesini sağlamıştır (Özcamca, 2007: 180).

Göçebe hayat yaşayan Oğuzlar, Selçuklu imparatorluğunun kurulmasıyla beraber yeni yurtlar, yaylaklar ve kışlaklar bulmak gayesiyle batı yönüne ilerlemeye başlamışlardır. Gelen konargöçerleri Selçuklular Orta Anadolu’ya yerleştirmişler, bu yerleşim kimi zaman konargöçer unsurların kendi arzuları ile olurken kimi zaman devletin konargöçer feodalitesini bertaraf etmek, devlet dâhilinde devlet olmalarını önlemek amacıyla iskân programı çerçevesinde gerçekleşmiştir (Eröz, 1991: 241). Yerleştirilen bu kitlelerin nüfusları on bini aşınca bu kitleler devlet tarafından aşiret olarak isimlendirilmiştir (Öz, 2023b: 5-6). Selçuklular konargöçerleri toprağa bağlamak, karışıklığı önlemek, içtimai, iktisadi, nizamı temin etmek, gayesiyle askeri İkta’lar tesis etmişlerdir. Ancak devletin asli unsurları olan Türk göçerleri Selçuklulardan memnun değillerdi çünkü devleti kurup ülkeler fetheden unsurlar yani Yörükler- Türkmenler yöneticiler tarafından ihmal edilmişlerdi. Özellikle Melikşah İranlı vezirlerin etkisinde kalarak asli unsur olan Yörük-Türkmen unsurlarına sırt çevirmiştir. Selçuklu devleti Anadolu’ya gelen Oğuzları Anadolu’nun kuzey yönüne (Bozok) boyunu, güney yönüne (Üçok) boyunu yerleştirmiştir (Eröz, 1991: 243). Anadolu Selçukluları da Yörük- Türkmen unsurları İkta usulü ile yerleştirmeye gayret etmiş diğer taraf dan ise aşiretleri parçalama yoluna gitmiştir.

Osmanlı Selçukluda var olan İkta ile iskânı kendi bünyesinde Tımar olarak değiştirmiş ve İkta yöntemi ile iskân Osmanlıda Tımar ile iskân olmuştur (Eröz, 1991: 244). İskân, Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren 17. yüzyılın sonlarına kadar dışa dönük olarak sürdürülürken bundan sonra içe dönük olarak sürdürülmüştür. Yörükler açısından ise 19.yüzyılda daha ciddi ve sistematik bir şekilde yapılmıştır.

Kuruluş aşamasında iskân daha çok Balkanlara uygulanmış, bu noktada amaç fetih edilen yerleri şenlendirme ve bu bölgeleri ileri ki fetihler için üst olarak kullanmak olmuştur. Kuruluş döneminde yeni fetih edilen yerlerin iskânın da kullanılan Yörükler yerleşik yaşam sürdüren unsurlara göre daha disiplinli ve daha savaşı bir özelliğe sahipti. Osmanlı Devletinin iskân siyaseti dönemden döneme farklılık göstermiş örneğin Kuruluş yıllarında yeni fetih edilen yerleri Türkleştirmek için iskân uygularken 17.yüzyılın sonlarında, 18.yüzyılda farklı nedenlerden ötürü iskân siyaseti uygulamıştır. 16. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan ve 17. ve 18.yüzyıllarda imparatorluk için büyük bir problem haline alan iç karışıklıklar uzun süren savaş yıllarının bir sonucu olarak kendini göstermiştir. Savaşların uzun sürmesi ve yenilgi alınması neticesinde devlet hazinedeki açığı vergileri artırıp kapatmakta buldu, yine merkezi otoritenin zayıflamasının bir sonucu meydana gelen eşkıyalık, gibi olumsuzluklar yerleşik ahalinin kendilerini daha güvenli gördükleri yerlere göç etmesine neden oldu bu göç hareketi ise ekonomisi ziraata dayanan Osmanlının ekonomik sıkıntı yaşamasını beraberinde getirdi çünkü arsalar ekilmedi dolayısıyla üretim gerçekleşemedi bunun neticesinde de vergi devlet hazinesine giremedi. Bu nedenlerden ötürü devlet iskân meselesiyle yüz yüze kaldı. Tüm bu nedenler İmparatorlukta 17. yüzyılın iskân siyasetinin belirleyici unsuru oldu. 17. yüzyılın iskân siyasetinin ana amacı harap ve sahipsiz halde olan yerlere oymakları yerleştirerek tekrardan bu yerleri ziraata açmak oldu. Diğer bir ifade ile 17. yüzyıl iskân siyasetini uzun süren savaşlar hasebiyle meydana gelen ekonomik sıkıntılar, çeşitli olumsuzlukların (isyanlar, eşkıyalık eylemleri gibi) ortaya koyduğu vaziyetler, devlete yeni gelir sağlaması amacıyla harap ve boş arazilerin ziraata açılması ve savaşlar neticesinde sınırlardan içeriye yapılan göç hareketleri gibi sebepler belirledi diyebiliriz (Halaçoğlu, 1997: 28-41).

Osmanlı İmparatorluğunun 18. yüzyıldan itibaren gütmüş olduğu iskân siyasetinin amacı ise boş ve harap yerleri ziraata tekrar açmak, eşkıyalık olaylarını en aza indirmek olmuştur. Bu doğrultuda Konargöçer halkın devlet tarafından iskân edilmesinin nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz; Konar- göçer halkın yerleşik ahaliye zarar vermesini önlemek, yerli ahalinin ekili topraklarını ve hayvanlarını eşkıyalara ve konargöçer gruplara karşı korumak istemesi gibi (Orhonlu, 1976: 39-48). Bu amaçları gerçekleştirebilmek gayesiyle Osmanlı hükümeti 1691 yılında bir emirname yayınlamıştır. Bu emir namede amaç şu şekilde belirtilmiştir; Harap ve

boş yerleri tekrardan ziraata kazandırmak, oymakları konargöçer yaşamdan çıkarıp yerleşik hayata geçirmek, iç güvenlik bakımından Suriye yönünde baskı yapan Aneze ve Şammar gibi Arap kabilelerini istila hareketine karşı muhafaza gücü adıyla güvenlik işlerinde kullanmak şeklinde açıklanmıştır (Orhonlu, 1976: 48-52). 18.yüzyılda ise Osmanlı Devleti belli başlı sahaları iskân bölgesi olarak seçmiştir. Bunlar sırasıyla; Kütahya-Aydın Bölgesi, Konya ve Karaman Bölgesi (Anadolu'nun sağ kolunu vücuda getiren yollar üzerindeki geçiş noktalarını şenlendirmek için), İç-el ve Teke Bölgesi, Ankara-Nevşehir Yöresi, Sivas- Erzurum Bölgesi, Çukurova Bölgesi, Diyarbakir-Malatya Bölgeleri, Rakka ve Halep Eyaletleri, Kıbrıs Adası gibi (Halaçoğlu, 1997: 125-141). Bu dönemde 1722 yılında Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Kara Hacılı Yörük Aşireti* yine bölgedeki *Zekeryalı Yörükleri*, *Tekeli Yörükleri*, *Saçıkaralı Yörükleri*, *Batralı Yörükleri*, *Soflı*, *İrikli*, *Kitreli* ve *Balcılar Cemaati* ile beraber hareket etmiş ve Manavgat ve Düşenbe kazalarına iskân edilmişlerdir (Demir, 2004: 89-137). Yine bu dönemde Manavgat Bölgesi Yörüklerinden *İcavitli Yörükleri* de iskân olunmuş olarak kayıtlara geçmiştir.

Yörükler açısından 19. yüzyılda uygulanan iskân politikasının temelini ise; asayiş sağlamak, vergi ve asker menbasını kontrol altında tutmak, nüfus sayımlarını sağlıklı ve düzenli bir şekilde yapmak, boş alanları şenlendirmek ve üretimi artırmak bunun yanında ilk etapta ise konargöçerleri yerleşik hayata geçirerek kontrol altında tutmak gibi amaçlar oluşturmuştur (Ak, 2015: 153). Tanzimat Dönemi idarecileri aşiretlerin neden olduğu uygunsuzlukları yok etmeden asayiş, kalkınma ve refahın temin edilemeyeceğine inanmışlardır. Bu yüzden Tanzimat Döneminde de konargöçer aşiretlerin iskânına devam etmişlerdir. Devlet bu doğrultuda 1840 yılında aşiretlerin bulundukları mahalleri, hane miktarlarını, nereye yerleştirilebileceği, beyin kim olduğu gibi hususlarda ayrıntılı lahiyalar hazırlamış yine aynı yıl içerisinde aşiretlerin yerleşik ahaliye zarar vermemesi için tedbirler almış, yaylak ve kışlak sınırlamasına gitmiştir (Erdönmez, 1995: 76-77). Osmanlı Devletinde iskân üç şekilde yapılmaktaydı bunlardan ilki Gönüllük Esasına Göre (Kuruluş Dönemi İskân Siyaseti) ikincisi Kolonizatör Türk Dervişleri ve bunların yapmış oldukları Tekkeler ve Dergâhlar aracılığı ile üçüncüsü ise Cebren (Zorla) yani Sürgün Yoluyla yapılan iskânlardı. Bu yöntemlerden biri olan Sürgün Metodu umumiyetle aşiretlerin yerleştirilmiş olduğu bölgeleri terk etmeleri ve bunun yanında siyasi veya dini bir olaya sebebiyet vermeleri neticesinde uygulanıyordu. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karahacılı*, *Eski Yörük*, *Şeyhli*, *Patralı*, *Solaklı* ve *Saçıkaralı Yörükleri* 1713 yılında Kıbrıs'a sürgün yoluyla iskân edilmeye çalışılmış bu iskân hareketinden kaçan *Şeyhli Cemaatleri* Teke-i Hamid, Beyşehir, Alâiye, Akşehir sancaklarına iskân edilmiştir (Ak, 2015: 155). Osmanlı İmparatorluğunda konargöçer ahali sadece devlet baskısı ile yerleşmemiş

yaşama şartları uygun olan sahalara buldukları zaman kendi iradeleri ile yerleşik hayatın çekiciliği doğrultusunda da iskân olmuşlardır. Yörüklerin yerleşimi daha çok yaylak ve kışlak alanlarında olmuştur. Konargöçerler iskân sahasında kır sahası kısmına giren dağınık yerleşme şekilleri vücuda getirmişlerdir ki bunlar dağınık yerleşme ile toplu yerleşme arasında ki geçiş evresidir (Orhonlu, 1976: 35). Osmanlı Devletinde iskân işleri II. Meşrutiyetten sonra daha sistemli bir şekilde yapılmak istenmiş bu bağlamda nizamname ve talimatnamelerle süreç yürütülmüştür (Eröz, 1965: 135).

Manavgat Bölgesi Yörüklerini oluşturacak olan konargöçer kitle Manavgat’a 1071 Malazgirt Savaşından sonra yerleşmeye başlamışlar bu kitlelerin Manavgat’a devlet tarafından sistemli bir şekilde yerleştirilmeleri Selçuklular Döneminde başlamış Beylikler, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet Devrinde devam etmiştir (Öztürk, 2005: 143). Bölgede “Manav” Anadolu Selçukluları ve Beylikler Devrinde; “Yörükler” ise Osmanlı ve Cumhuriyet Devrinde konargöçer yaşamdan yerleşik hayata geçene verilen isimler olmuştur (Öztürk, 2005: 143).

Cumhuriyetin ilk yıllarında konargöçerlerin yerleşik hayata geçirilmesinde iki amaç güdülmüştür bunlardan ilki üretimin fazlaştırılması diğeri ise güvenliğin temin edilmesidir (Yıldırım, 2004: 133). Bu doğrultuda Cumhuriyet Döneminde iskân çalışmaları ele alındığında ilk ciddi çalışma en azından iç iskâna yönelik olarak 1 Ağustos 1926 tarihli iskân muhtırasıdır. Bu muhtıraya göre hali hazırdaki bütün konargöçerlerin ve hareket halindeki aşiretlerin uygun sahalara yerleştirilmesi öngörülmüştür (Sarı, 2011: 89). Böylelikle bu kanun ile Yörüklerin devlete tabii kılınması ve kontrol altına alınması kabul edilmiş oldu. Yine 1926 yılında çıkarılan 885 Sayılı Kanun’un 3. Maddesine göre konargöçer yaşamı sonlandırmak öngörülmüştür (Sarı, 2011: 90). Bu amacı gerçekleştirmek konargöçerleri yerleşik hayata adapte etmek için 855 Sayılı İskân Kanununda yer alan 6. Maddeye göre bedelli borçlanma bağlamında ev, arazi, çift hayvanı, zirai araçlar ve tohumluk verilmesi öngörülmüştür (Yıldırım, 2004: 49). Bu kanun 1934 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1927 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımında Türkiye nüfusunun önemli bir bölümünün konargöçer olduğu ve konargöçer hayatın getirisi olan ekonomiyi sürdürdüğü anlaşılmıştır. Bundan ötürü konargöçerler iskân ettirilirken olabildiğince konargöçer yaşamlarını sürdürdükleri sahalara yakın yerlere yerleştirilmişlerdir yine baktığımızda ekonomik faaliyetleri hayvancılık olan bu gruplar ekonomik faaliyetlerine uygun olarak merası olan yerlere de iskân edilmişlerdir (Sarı, 2011: 91). Cumhuriyet Döneminde konargöçerlerin iskânı 1960 yılına kadar büyük çoğunlukta tamamlanmış 1950 yılından itibaren ise konargöçerler yarı göçer bir yaşama devam etmişlerdir (Toros, 2016: 106). 1925 yılında 548 nüfustan meydana gelen Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Saçıkaralı (Hayta) Aşireti* Uluborlu’ya, Afşar nahiyesine yine Keçiborlu, Yalvaç ve Karaağaç

kazalarına yerleştirilmişler; 1.455 nüfustan meydana gelen Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karakoyunlu Aşireti* Cebel nahiyesine, Karaağaç kazası ve Uluborlu'ya yerleştirilmişlerdir (Sarı, 2011: 91). Yine Osmanlı Devleti Döneminde Manavgat kazasına yerleştirilmiş olan *Karatekeli Aşireti* 1932 tarihinde Adana/Kadirli'ye iskân olmuştur. (Sarı, 2011: 93). Yine 1927-1928 ve 1932-1934 yılları arasında Yörük aşiretlerinin iskân çalışmaları devam etmiş bu bağlamda Manavgat Bölgesi Yörüklerinden Şarkıkaraağaç yaylak olarak kullanan *Karakoyunlu* ve *Honamlı Yörükleri* Uluborlu'nun Büyükbaca Köyüne iskân olmuşlardır (Erdal, 2008: 5-7). Yine *Honamlı Yörükleri* 1949 yılında Konya ilinin Yunak ilçesine iskân olmuşlar ve Honamlı köyünü vücuda getirmişlerdir (Eröz, 1965: 140). Manavgat Yörükleri içerisinde yer alan *Biberoğlu* ve *Gobalılar Aşireti* iskânları ile beraber Çardak Köyü; *Hacısalı Yörükleri* iskânları ile beraber kendi isimlerini alacak olan Hacısalı Köyünü ve Sevinç Köyünü; *Parakende Yörükleri* iskânları ile Hatıplar Köyünü; *Karaöz Aşireti* iskânları ile kendi isimlerini alacak olan Karaöz Köyünü; *Kızılağaç Yörükleri* iskânları ile kendi isimlerini alacak olan Kızılağaç Köyünü; *Hacıali Yörükleri* iskânları ile Sağırın Köyü'nü; *Salur Boyu* iskânları ile kendi isimlerini alacak olan Salur Köyünü; *Saraçlı Yörükleri* iskânları ile kendi isimlerini alacak olan Saraçlı Köyünü; *Beydiğin Yörüklerine* bağlı Çal Dağı çevresinden gelen aşiretler iskânları ile Sırt Köyü; *Sülek Yörükleri* ve *Bozahmetli Yörükleri* iskânları ile Sülek, Şişeler ve Ulukapı (Kirten) Köyünü; *Karakoyunlu Yörükleri* ve *Bozahmetli Yörükleri* müşterek iskânları ile Yavrudoğan (Zeyve) Köyünü ve *Hasan Kahyalı (Kıyalı) Yörükleri* iskanları ile Yukarıışıklar Köyünü meydana getirmişlerdir (Şimşek, 2013: 83-98). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Camızlı Yörükleri* Beydiğin, Çolaklı ve Kemer gibi Mahallelere; *İdrisli* veya *İdrizli Yörükleri* Oymapınar (Homa) ve Side Mahallelerine iskân olmuşlardır (Görgeç, 2020: 30-32). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Zekeriya Yörükleri* ve *Gencek Yörükleri* Manavgat'a iskân olmalarının yanı sıra Alanya'ya da iskân olmuşlar ve kendi isimlerini taşıyan köyler oluşturmuşlardır (Özkan, 2012: 177-178). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Ecevidli Yörükleri* Manavgat merkeze; *Sarıkeçili Yörükleri* Taşağıl Mahallesi; *Hocalı Yörükleri* Cevizler, Hocalı ve Tepeköy Mahallelerine; *Akkoyunlular* ve *Sariosmanlı Yörükler*, Çolaklı Mahallesi; *Çakallı Yörükleri* Boztepe, Değirmenli ve Karakaya Mahallelerine; *Bekirli Yörükleri* Demirciler, Doğançam ve Karaöz Mahallelerine; *Senirli Yörükleri*, Halitağalar Mahallesi; *Fettahlı Yörükleri* Kalemler, Gündoğdu, Hocalar, Kısalar ve Çakış Mahallelerine; *Dağlı Yörükleri* Sırt Mahallesi; *Taşkesiği Yörükleri* Taşkesiği Mahallesi; *Solaklı Yörükleri* Taşağıl ve Çardak Mahallelerine; *İlarma* ve *Say Yörükleri* Denizyaka Mahallesi iskân olmuşlardır (Ak, 2020: 55-56). *Hacıobası Yörükleri* ise Osmanlı Devleti Döneminde ilk olarak Yahyalar köyüne yerleşmişler

ancak daha sonra veba hastalığı bu köyü yıkıp geçince aşiret biraz daha sahile yakın bir konumda olan ve Cumhuriyet Döneminde kendi aşiretlerinin ismini olacak olan Hacıobası mahallesini kurarak iskân olmuşlardır (Öz, 2023c: 163). Manavgat Bölgesi Yörükleri içinde yer alan ve Cumhuriyet Döneminde de muhtarlık mührüne sahip olan tek Yörük aşireti *Bozahmetli Yörükleri*'nin iskânına ayrı bir parantez açmak yerinde olacaktır. *Bozahmetli Yörükleri* 1960 yılından itibaren yerleşik hayata geçmeye başlamış hayvancılık biterken yerleşikliğin bir getirisi olarak tarımsal faaliyetlere ağırlık vermişlerdir. *Bozahmetli Yörük Aşireti*'nin iskânı noktasında ilk çalışmalar 1950 yılında başlamış yine farklı zaman aralıklarında gerçekleşen mülakatlarda aşiretin iskânı noktasında Manavgat'ın Düzpüren, İlarma, Denizyaka ve Kısalar Mahallelerine; Konya'nın Yunak ilçesine ve Kıbrıs'a iskân gündeme gelmiş ancak bu noktada bir sonuç alınamamış 1971 yılında Ankara'dan aşiretin iskân konusunu çözüme kavuşturmak için aşiretin yanına gelen görevliler Seydişehir'in Dumanburnu mevkiini iskân yeri olarak önermiş ancak dönemin ilçe belediye başkanının tutumu nedeniyle bu öneri ve girişimden de sonuç alınamamış bunun neticesinde toplu iskân gündeminden çıkmış ve aşiret mensupları kendi iradeleri ile 1960 yılından itibaren Manavgat'ın belli başlı bölgelerine iskân olmuşlardır (Acır, 2020: 71).

2.7. Nüfus Miktarları

Osmanlı İmparatorluğunda ilk nüfus sayım II. Mahmut döneminde 1831 yılında askeri amaçla yapılmıştır bu sayımda Yörükler ayrı defterlere kaydedilmiştir. Yine askeri amaçlı 1844 yılı sayımı ve bunun yanı sıra 1822 yılında başlayıp 1890 yılında sona eren ve kadınların da sayıma tabii tutulduğu nüfus sayımları da vardır (Ak, 2015: 146). Osmanlı Devleti Döneminde nüfus hakkında detaylı bilgileri bize Tahrir Defterleri de (Mufasssal ve İcmal Defterler) vermektedir. Yörüklerle ait tahrir defterlerinde Yörükler; hane, bennak, mücerred şeklinde aynı reayanın kaydında uygulanan usule göre kaydedilmiştir. Osmanlı Devleti Döneminde 20. yüzyılın hemen başında Manavgat Bölgesi Yörüklerinin nüfusu hakkında ise Konya Vilayet Salnameleri bilgiler vermektedir (Beden, 2007: 181).

Osmanlı Devleti Döneminde 1873 yılında Manavgat Bölgesi Yörüklerinden *Fettahlı Yörükleri*, 334 nüfus; *Solaklı Yörükleri*, 81 nüfus; *Parakende Yörükleri*, 238 nüfus; *Hacı Musalı Yörükleri*, 312 nüfus; *Sülek Yörükleri*, 228 nüfus; *Bozahmetli Yörükleri*, 113 nüfus; *Saraçlı Yörükleri*, 178 nüfus olarak kayıtlara geçmiştir (Güçlü, 2020: 161-163).

1914 yılında ise *Kızılağaç Yörükleri*, 148 nüfus; *Parakende Yörükleri*, 233 nüfus; *Solaklı Yörükleri*, 516 nüfus; *Karaöz Yörükleri*, 117 nüfus; *Mısırlı Aşireti*, 328 nüfus; *Hacısalı Yörükleri*, 1038 nüfus; *Beydiğin Yörükleri*, 317 nüfus; *Kızılot Yörükleri*, 180 nüfus; *Bozahmetli Yörükleri*, 177 nüfus; *Hacıobası Yörükleri*, 218 nüfus; *Saraçlı Yörükleri*, 912 nüfus olarak kayıtlara geçmiştir (Sarıçelik, 2020: 99).

Cumhuriyet Döneminde Manavgat Yörüklerinin nüfus durumu hakkında ilk bilgiler şuan için 1932 yılına aittir. 1927 ve 1935 sayımlarında ise ilçenin toplam nüfus miktarı verilmiş Manavgat Yörükleri ile bilgilere ulaşılamamıştır (Konyalı ve Yıldız, 2010: 344-345).

1932 yılında Manavgat Yörüklerinden *Fettahlı Yörükleri*, 484 kişi; *Çolaklı Yörükleri*, 720 kişi; *Bozahmetli Yörükleri*, 191 kişi; *Kızılağaç Yörükleri* 155 kişi, *Sülek Yörükleri*, 500 kişi; *Saraçlı Yörükleri*, 885 kişi; *Kızılot Yörükleri*, 198 kişi; *Hacıobası Yörükleri*, 238 kişi; *Basırlar Yörükleri*, 377 kişi; *Hacısalı Yörükleri*, 735 kişi olarak kayıtlara geçerken *Honamlı Yörüklerinin* obası olan *Ötkünlü*, 666 kişi; *Hacıaliler*, 517 kişi; *Karaevliler*, 156 kişi; *Adıgüzel*, 225 kişi nüfusa sahipken *Hacısalı Yörükleri* 505 kişi, *Eski Yörük*, 1415 kişi nüfusa sahip şeklinde kayıtlara geçmiştir (Güçlü, 2018: 70-71). Bu veriler 1933 yılında da aynı şekilde kayıtlara geçmiştir (Atabeyli, 1940: 219-220).

1936 yılında Manavgat Yörüklerinden *Saraçlı Yörükleri*, 730 kişi; *Hacıobası Yörükleri*, 160 kişi; *Sülek Yörükleri*, 395 kişi; *Hacısalı Yörükleri*, 1010 kişi; *Mısırlı Aşireti*, 395 kişi; *Parakende Yörükleri*, 95 kişi; *Karaöz Yörükleri*, 230 kişi; *Kızılot Yörükleri*, 405 kişi; *Kızılağaç Yörükleri*, 65 kişi; *Beydiğin Aşireti*, 245 kişi; *Karacalar Yörükleri*, 75 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Güçlü, 2020: 173-174).

1940 yılında Manavgat Yörüklerinden *Hacıalı Yörükleri*, 104 kişi; *Hacıobası Yörükleri*, 157 kişi; *Karaöz Yörükleri*, 174 kişi; *Kızılot Yörükleri*, 51 kişi; *Saraçlı Yörükleri*, 41 kişi; *Sülek Yörükleri*, 29 kişi; *Karacalar Yörükleri*, 272 kişi; *Göçebe Yörükleri*, 45 kişi; *Beydiğin Yörükleri*, 195 kişi; *Çolaklı Yörükleri*, 302 kişi; *Parakende Yörükleri*, 17 kişi; *Salur Aşireti*, 65 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Güçlü, 2020: 181-183).

1967 yılında Manavgat Yörüklerinden *Çolaklı Yörükleri*, 1328 kişi; *Gebece Yörükleri*, 646 kişi; *Gençler Yörükleri*, 400 kişi; *Hacısalı Yörükleri*, 209 kişi; *Hacıobası Yörükleri*, 880 kişi; *Hocalı Yörükleri*, 213 kişi; *Karaöz Yörükleri*, 971 kişi; *Kızılot Yörükleri*, 1132 kişi; *İdrisli Yörükleri*, 1101 kişi; *Salur Yörükleri*, 390 kişi; *Sülek Yörükleri*, 542 kişi; *Taşkesiği Yörükleri*, 271 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Konyalı ve Yıldız, 2010: 347-348).

1970 yılında Manavgat Yörüklerinden *Hacıalı Yörükleri*, 186 kişi; *Hacıobası Yörükleri*, 784 kişi; *Karacalar Yörükleri*, 514 kişi; *Karaöz Yörükleri*, 886 kişi; *Kızılot Yörükleri*, 937 kişi; *Salur Aşireti*, 835 kişi; *Saraçlı Yörükleri*, 446 kişi; *Sülek Yörükleri*, 237

kişi; *Kızılağaç Yörükleri*, 610 kişi; *Beydiğin Yörükleri*, 335 kişi; *Çolaklı Yörükleri*, 1178 kişi; *Parakende Yörükleri*, 131 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Güçlü, 2020: 181-183).

1973 yılında ise Manavgat Yörüklerinden *Hacıali Yörükleri*, 288 kişi; *Hacıoabası Yörükleri*, 789 kişi; *Karacalar Yörükleri*, 518 kişi; *Karaöz Yörükleri*, 780 kişi; *Kızılot Yörükleri*, 936 kişi; *Salur Aşireti*, 319 kişi; *Saraçlı Yörükleri*, 446 kişi; *Sülek Yörükleri*, 232 kişi; *Kızılağaç Yörükleri*, 611 kişi; *Çolaklı Yörükleri*, 1115 kişi; *Hacısalı Yörükleri*, 199 kişi; *Parakende Yörükleri*, 131 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Güçlü, 2020: 181-183).

Manavgat'ın 1927-1990 yılları arasındaki genel nüfusu noktasında bir değerlendirme yapacak olursak; Manavgat nüfusu 1927 yılında 17.826 kişi; 1935 yılında 17.703 kişi; 1940 yılında 19.410 kişi; 1945 yılında 22.725 kişi; 1950 yılında 28.400 kişi; 1955 yılında 35.418 kişi; 1960 yılında 41.358 kişi; 1965 yılında 48.747 kişi; 1970 yılında 60.741 kişi; 1975 yılında 68.418 kişi; 1980 yılında 73.511 kişi; 1985 yılında 87.547 kişi; 1990 yılında ise 115,731 kişi olarak kayıtlara geçmiştir (Aydoğmuş, 2018: 25).

2.8. Devlet Hizmetinde İstihdamları

Yörükler Osmanlı Devleti içerisinde vergiden muaf olmak şartı ile birçok görevler üstlenmişlerdir. Örneğin Kuruluş Döneminde yaya ve müselleme ordularını oluşturan unsurlar olarak fetih ve gaza görevini icra etmişlerdir. Bunların yanında maden, derbent, menzil, ulaştırma, gemi yapımı, su yolu, köprü bakım ve onarımı, kale yapımı vb. görevleri üstlenmişlerdir.

Anadolu Yörükleri ise ana hatlarıyla iktisadi eylemlerine göre yüncü, darıcı, yaycı, ellici, gibi isimlerle görevlerini yerine getirirken bazı oymaklar ise ordunun ihtiyacı olan zahire, gıda ve mühimmatın taşınmasından güherçile (barut yapmaya yarayan bir madde) nakliyesine kadar çeşitli vazifeler üstlenmişlerdir (Ak, 2015: 101). Göçebe aşiretler bir yol veya kavşağın güvenliğini temin etmek, bir geçidi (derbent) muhafaza etmek, yol yapımı ve onarımında çalışmak, köprü, kale ve liman yapımlarında, kervanların korunmasında ve sefere giden askeri kuvvetlerin ihtiyacını temin noktasında görevler üstlenmişlerdir (Kazıcı, 2014: 156). Manavgat'a 1919 yılında Teke mutasarrıfı dâhiliye bakanlığına başvurarak Manavgat-Akseki ve Akseki-Beyşehir şose yolunun inşa edilmesi için talep etmiş ancak o dönem için bir sonuç alınamamıştır (Öz, 2021: 292). Bu yol talebi ancak Cumhuriyet Döneminde imece usulüne dayanarak yapılabilmektedir. Cumhuriyet Dönemine geldiğimizde 1940 yılında İsmet İnönü tarafından Antalya-Manavgat-Alanya şose yolunu hayata geçirme kararı alınmış ve bu çalışma Manavgat Bölgesi Yörüklerinin de katılımı ile imece usulü ile 1945 yılında tamamlanmıştır (Öz, 2020: 122). Özellikle yol yapımında Manavgat Bölgesi Yörüklerinden *Bozahmetli*

Yörükleri ve Sülek Yörükleri yer almıştır. Yine *Küçük Aşireti* de yol yapımı ve onarımında görev alan diğer bir Yörük aşireti olarak kayıtlara geçmiştir (Bingöl ve Türktaş, 1999: 614).

Osmanlı Devleti Döneminde Yörükler madenleri ilgilendiren işlerde de görev almışlar; ordunun nakliye işlerinde ve iç ayaklanmaların bastırılmasında veyahut emniyeti temin eden inzibat kuvveti olarak da vazifelendirilmişlerdir (Orhonlu, 1976: 26-27). Osmanlı Devleti Döneminde Manavgat'ın Bereket Köyünde krom madeni tespit edilmiş ve bu maden İbradı'ya yerleşmiş Yörüklerden olan Hüseyin Efendi ve Şerif Efendiye 1890 yılında 60 yıllık süre ile işletmeye verilmiş ancak 1912 yılına kadar bu madenle ilgili olarak herhangi bir işlem yapılamamış Cumhuriyetin ilanından sonra genç Türkiye Devleti madenlerin devletleştirilmesine karar verdiği için Bereket Köyü madeni ruhsatının iptal edilmesine ve 1930 yılında ise ruhsatın tamamen fesih edilmesine karar vermiştir (Öz, 2020: 161-171).

Yörüklerin Osmanlı Devleti Döneminde üstlendiği görevleri arasında aşiret kuvvetleri, yaya ve müsellemler orduları, derbent ve menzil teşkilatı ve nakliyecilik yer almaktaydı. Üstlendikleri bu görevlerin bazılarını Cumhuriyet Döneminde de devam ettirmişlerdir.

Osmanlı Devletinin askeri teşkilatında Anadolu Selçukluların, İlhanlıların ve Memluklerin etkisini görmekteyiz. Osmanlı kuvvetlerine bakıldığında askeri yapı kapıkulu, eyalet, hudut kuvvetleri ve deniz kuvvetlerinden vücuda gelmekteydi (Uzunçarşılı, 1988: 44). Bunlardan yaya ve aşiret kuvvetleri eyalet askerleri sınıfına dâhildi. Yaya ve Müsellemler, Yörükler, Tatarlar askerlik hizmetinden ötürü raiyyet rüsumundan muaf tutulmuşlardır.

İlk fetih hareketlerini icra eden unsurlar aşiret kuvvetleri olup hepsi atlı askerlerden oluşmaktaydı. Bu kuvvetler uzun süre düşmanı abluka altına alamıyorlar dolayısıyla zaferlerde gecikiyordu. Aynı zamanda her savaş da vaktinde yer alamıyorlardı. Bu eksikliklerin giderilmesi için hemen harekete geçildi ve Türk gençlerinden daimi ve esaslı bir şekilde yaya ve atlı kuvvetleri oluşturuldu. Cendereli Kara Halil'in fikri ile oluşturulan atsız askere "Yaya" atlı askere "Müsellemler" denildi (Uzunçarşılı, 1988: 119).

Yaya ve Müsellemler Osmanlı Devletinin ilk askerlerini meydana getirmiş olup, Yeniçeri Ocağının kurulmasından sonra yavaş yavaş geri hizmete çekilmişlerdir (Halaçoğlu, 2017: 31). Atsız asker olan Yayalar Anadolu eyaletlerinin farklı sancaklarında bulunup her ocağın bir yaya beyi var idi. Bunlar savaş zamanlarında; yol açmak, hendek veya siper kazmak, top çekmek, gülle gibi ağırlıkları nakletmek, askere gıda taşıma gibi vazifelerde bulunurlar; barış vaktinde ise ihtiyaç doğrultusunda kale tamirinde, madende çalışma, tersane hizmeti gibi vazifeleri yerine getirirlerdi (Halaçoğlu, 1991: 13-104). Yaya askerler onar, yüzer, kişilik manga ve bölüklere ayrılmışlar; on kişiye on başı, yüz kişiye yüzbaşı, bin kişiden vücuda gelmiş kuvvetin komutanına da binbaşı ismi verilmiştir (Uzunçarşılı, 1988: 120). Yaya ve Yörüklerin

sefere giden nöbetlilerine ellişer akçe sefer harçlığı verilir bu unsurlara ise “Elliciler” denilirdi (Halaçoğlu, 2017: 32). Orhan Gazi, Osmanlı devletinin temelini atarken süvari olan aşiret güçlerinin yerine Veziri Alaüddin Paşa ile Kadı Cendereli Kara Halil’in önerileri üzerine Türk gençlerinden oluşan ayrı ayrı 1.000 kişilik “Yaya ve Müsellem” adlarıyla iki sınıf piyade ve süvari kuvveti vücuda getir daha sonra ihtiyaç doğrultusunda bunların sayısı ve miktarı artırma yoluna gitti (Uzunçarşılı, 1988: 445). Müsellem savaşı sırasında ordudan bir veya iki gün önce ileriye doğru giderek yol, köprü ve ormanları geçiş için açarlardı (Halaçoğlu, 2017: 32).

1829 yılında ordu için Manavgat Bölgesi Yörüklerinin iskân olduğu Manavgat kazası Değirmenözü ve Kızılca karyesinden 105 kişi temin edilerek yetkili memura teslim edilmesi istenmiştir (Öz, 2021: 61). Yine Manavgat’tan 1844 yılında bir Yörük ailesi olan Tuğayoğullarının beyi Ali Bey’den 300 kişi asker temin edip yetkili kişilere teslim edilmesi istenmiştir (Öz, 2021: 74). Manavgat kazasından 1831 yılında ise 1826 yılında kaldırılan yeniçeri ocağının yerine kurulan Asakir-i Mansure de Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan, *Karakoyunlu Yörüklerinden* 4 kişi görev almıştır (Ak, 2015: 164). Yine baktığımızda Antalya limanına getirilen Ordu-yı Hümayun için gerekli olan arpa, pirinç gibi gıda maddeleri Teke Yörüklerinin yük hayvanları ile Ordu-yı Hümayuna ve Kütahya’ya nakledilmiştir (Ak, 2015: 102).

Yörüklerin devlet içerisinde üstlendikleri görevlerden bir tanesi de Derbentçilikti. Derbent; “Farsça der (geçit) ve bend (tutma) kelimelerinden meydana gelmiş olup engel, geçit, boğaz, set, sınır bölgeleri, dağlar, dağların arasında zorlukla geçilen mekânlarla istihkâm mevkileri için kullanılmıştır.” (Halaçoğlu, 1994: 162). Yine diğer bir açıklamaya göre Osmanlı Devletinde yolların güvenliğini ve seyahat emniyetinin temini için bir nevi küçük kale şeklinde oluşturulmuş olan karakollara da derbent ismi verilmiştir (Halaçoğlu, 1991: 155). Derbentlerde görev alan Derbentçilerin vazifelerini üç başlık altında toplayabiliriz bunlardan ilki Jandarma kuvveti olarak yolların güvenliğini ve asayişini sağlamak, ikincisi yolların muhafazası ve onarım işinde çalışmak, üçüncüsü ıssız yerleri şenlendirmektir (Ersoy, 2008: 51). Derbent tesisleri dört tarafı duvarlarla çevrili küçük bir kale hüviyetinde olup, yanında han, camii, mektep ile dükkânlar bulunmakta ve adeta bir kasaba şeklini barındırmaktaydı. Bir yerin derbent olabilmesi için korkulu, tehlikeli ve sık sık eşkıya baskınına uğrayan yerler olması gerekmektedir. Osmanlı teşkilatı içerisinde derbentlere bir müessese olarak II. Murad zamanından itibaren rastlamaktayız. Yolların güvenliğini sağlamanın yanında derbentlerin ikinci ve önemli bir görevi de ıssız yerlerin şenlendirilmesi yani iskâna açılmasında bir atlama taşı olmasıdır. Bu amaçla kullanılan derbentler hukuken ikiye ayrılmaktadır. Bir yerin derbent olabilmesi için o yerin kadısı veyahut orada oturan bir başka kişi tarafından istekte bulunulması

diğer bir şarttı (Halaçoğlu, 1994: 162). Derbent'in muhafazası için çevre köy ve kasaba halkının bir kısmı veya hepsi derbent'in önemine göre derbentçi olarak vazifelendirilebiliyordu. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde kervan ağına önem verilmişti ve bu önem Osmanlı Devleti Döneminde de devam etmişti. Manavgat'tın Beydiğin Köyü sınırları içerisinde bulunan, Beyşehir ve oradan da Seydişehir'e ulaşan kervan yolu üzerinde yer alan Kargı Han'ın güvenliği 1255 yılından itibaren bölgeye gelerek yerleşen Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Beğdili Yörüklerine* verilmiştir (Öz, 2020: 21). *Beğdili Yörükleri* bu görevlerini Cumhuriyetin ilk yıllarında Beyşehir ve Seydişehir'e ulaşan yolun güvenliğini temin etmek şeklinde devam ettirmişlerdir. Köprü üzerinde kurulmuş olan derbentlerde görev olanlar hem derbentçilik, hem de köprücülük yapmakla sorumluydular. Derbentçiler bulundukları yerin güvenliğini temin etmekle beraber ihtiyaç durumunda yolculara rehber hizmetinde de bulunurlardı. Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan ve Salur Boyu ve bu boydan tezahür *Ulu Yörük, İdrisli Cemaati, Karaisalı Cemaati, Parakende Cemaati, Bolasanlı Cemaati, Gündoğmuşlu Cemaati* Antalya-Konya ticaret yolunun güvenliği ve Hanların korunmasından sorumlu olmuşlardır (Öz, 2023c: 261). Bu görevi üstlenecek olan derbentçi seçiminde çok titiz hareket edilirdi. Çünkü derbentçiler derbent görevinden ötürü vergi muafiyetine sahipti. Büyük ticaret yollarının bulunduğu tehlikeli mekânlardan gelip geçen kervanlardan buralarda görev yapan derbentçiler "geçit akçesi" ismi altında vergi alıyordu yine derbentçi olarak seçilen kişi görevini çok iyi yerine getirdiği müddetçe bu görevinde kalabiliyor vefat ettiğinde ise bu vazifesi oğluna verilebiliyordu (Halaçoğlu, 1994: 163). Sadece tabii olduğu derbentin hututlarından sorumlu olan derbentçiler diğer derbent'in sahasına giremezdi. Derbentçiler Müslüman ve Hristiyan olabileceği gibi aynı köyde ikamet eden her iki dinden kişilerde derbentçi kaydedilebiliyordu (Halaçoğlu, 1994: 163). Umumiyetle derbentler dört ana grup altında toplanmaktaydı. Manavgat Bölgesinde iki derbent grubu bulunmaktaydı bunlardan birincisi derbent görevinde kullanılmış han ve kervansaraylar ikincisi köprü mekânlarında bulunan derbentlerdi (Halaçoğlu, 1991: 156). Manavgat sınırları içinde yer alan Kesikbeli Yolu'nun güvenliği Osmanlı zamanında Manavgat Bölgesi Yörükleri içinde yer alan *Beğdiğin Aşireti*'ne tabii olan *Serdaroğlu ailesi* tarafından sağlanmıştır (Güçlü, 2002: 238). 19. ve 20. yüzyılda Teke sancağında, *Karakoyunlu Yörükleri* ile *Karkınlu Yörükleri*, Döşeme Derbentinde görev almışlardır (Ak, 2015: 99).

Yörüklerin devlet içerisinde üstlendikleri görevlerden bir tanesi de Menzilcilikti. Menziller, Osmanlı haberleşme ve ulaşım teşkilatının oldukça önemli bir unsuru olarak yollarda coğrafi özelliklere göre değişen mesafelerde önemli devlet işleri ile alakalı havadisleri ve vazifelilerin en kısa sürede ulaştırılması gayesi ile oluşturulmuş olan mekanlardır (Güneş, 2008:

36). Osmanlı yolları İstanbul merkez olmak üzere Anadolu ve Rumeli’de sağ, sol şeklinde üç ana kol halinde uzanmıştır. Bunlar ise birbirlerine tali yollar aracılığıyla bağlıdırlar. İşte bu yollar üzerine 3 saatten 18 saat mesafeye kadar uzaklıkta menzilhaneler kurulmuştur (Halaçoğlu, 1991: 148). Menzilde devlet tarafından bir sene için görev verilen Menzil-emini, Menzil Kethüdası, Ahur Kethüdası, Odacı, Sürücü ve Menzilkeş adı verilen ve menzil çevresindeki bir köy veya kasaba halkından da bir görevliler grubu bulunmaktaydı (Halaçoğlu, 1981: 126). Menzil-emini, devlet tarafından bir yıl süre ile menzilin idari yönetimine atanır; Sürücüler, ulakların yanında yer alır ve ulaklar diğer menzile varınca onların atlarını geri menzile getirir; Menzilkeşler ise menzilin genel işlerinden sorumludurlar bunlar genellikle menzile yakın köy ahalisinden seçilir ve görevlendirilirlerdi (Halaçoğlu, 1981: 126). Bu konaklama noktalarında haber getiren ulakların hizmetine verilmek üzere belirli sayılarda beygir bulundurulmakta, at sayısı ise menzilin işleklğine göre değişmekteydi. Osmanlılarda menziller sadece haberleşme amacıyla değil, ordunun sefer sırasında ihtiyaç duyduğu iaşe ve emtianın temin edildiği ve toplandığı mahaller olarak hizmette vermiştir. Menziller 1829 yılında kaldırılmış haberleşme işi Posta İdaresine bırakılmıştır. 1890 yılında Manavgat’tan Akseki’ye bir telgraf hattı çekilmesi için harekete geçilmiş telgraf hattı Akseki’ye ulaşınca hattın İbradı’ya da uğratılması için bir şube açma kararı alınmıştır (Öz, 2021: 165). Görüldüğü üzere çağın gereklikleri bağlamında Menzil teşkilatı yerini posta ve telgrafa bırakmıştır. Karahisar-ı Sahip menzilleri Akdeniz Bölgesindeki menziller açısından dikkate değerdir. Bu menziller sırasıyla; Hüsrev Paşa Hanı ve Menzili, Bolvadin Menzili ve İshaklı Menzili’dir (Güneş, 2008: 36-61). Bu menzillerde Bölge Yörüklerinden oluşan köy ahalisi görev almış ve menzillerin ihtiyacını temin etmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MANAVGAT YÖRÜKLERİNİN EKONOMİK HAYATLARI

Orta Asya’da yüksek ovalar ve yaylalarda bozkır yaşamı sürdüren Türklerin ekonomisi coğrafi şartlar sebebiyle çobanlık ve hayvancılığa dayanıyordu. Bölgede yetiştirilen en önemli hayvan at daha sonra koyundu. Türkler komşuları olan Roma İmparatorluğu ve Çin ile özellikle hayvan ve hayvan ürünlerine karşılık olarak gereksinimleri olan ürünleri karşılıklı değiş tokuş şeklinde ticaret durumundaydılar (Okumuş, 2013:381). Ancak Anadolu’ya geldikten sonra bu bölgenin iklimine ve yeryüzü şekillerine bağlı olarak koyunun yanında keçi de beslemeye başlamışlardır. Anadolu’ya gelen konargöçerler de umumi olarak bu yaşam şekillerini devam ettirmiştir. Konargöçerler Selçuklular ve Osmanlılar devrinde de yaşam tarzlarının bir sonucu olarak ürettikleri mamulleri haftalık kurulan pazarlarda şehirliler ile mal değiş-tokuşuna dayalı olarak satışını yapmışlardır. Örneğin Manavgat’ta Osmanlı Devleti zamanında 1400 yılından itibaren kayıtlarda ismi geçen Düşenbe Pazarı kurulmuş bu pazarda Senir Köyü, Alara Çayı ve Manavgat Çayı arasında kalan Yörük-Türkmen halkı tezgâhlarını kurmuş yine Manavgat Çayı ve Köprü Çay arasındaki bölgeyi elinde bulunduran *Salur Beyliği* halkı ile yerel halk olan gayri-i müslim ahali Düşenbe Pazarında bir araya gelmiş ve yıllık alışverişlerini yapmışlardır (Öz, 2020: 112-113). Cumhuriyet Döneminde ise bu Pazar kurulduğu Pazartesi gününe istinaden Pazartesi Pazarı ismini almış şehrin merkezinde yer almış olması ve tarihsel bir geçmişe sahip olmasından ötürü önemini korumuştur. Bakıldığında pazarlar hem ekonomik girdilerin sağlandığı hem de sosyalleşmenin gerçekleştiği önemli sahalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı Devletinde yaşamlarını idame eden konargöçerlerin ekonomik faaliyetleri yarı konargöçer ve tam konargöçer olup olmadıklarına göre farklılık arz etmektedir (Saydam, 2009: 28). Umumi olarak yarı konargöçerlerde tarım, kısmen de hayvancılığa dayalı bir ekonomi anlayışı vardır. Tam konargöçerler ise ağırlıklı olarak hayvancılık yapmakta kısmen ise kendilerine yetecek kadar tarım yapmakta idiler. Konargöçerlerin geçim kaynaklarından biri de Avcılıktı. Osmanlı Devleti Döneminde ve Cumhuriyet Döneminde Manavgat çayının çevresine yerleşen Yörüklerde avcılık geleneksel bir özelliğe sahipti. Yılın ağustos ve eylül ayında üveyik başta olmak üzere güvercin, keklik, bıldırcın, turaç, incir kuşu, sarı asma ve kara tavuk gibi kuşları avcılıkta tercih ederlerken aralık ayından mart ayına kadar ağaçların bol olduğu sık ağaçlı sahalarda çokça bulunan yağmurcu, tavşan, geyik, ayı, sansar, tilki ve kurt gibi hayvanları avlık olarak tercih etmişlerdir (Gönüllü, 2003: 51-52). Yine Manavgat’ta Pazarcı, Çeltikçi ve Seydiler Köyünde ikamet eden Manavgat Bölgesi Yörükleri domuz avını geleneksel hale getirmişlerdir (Gönüllü, 2003: 52). Ancak Manavgat Bölgesi Yörüklerinde avcılık ticari

kaygı ile yapılmamıştır. Yine göçebeler ailevi ihtiyaçlara cevap verecek şekilde Tarım yapmışlar hayvansal üretim (süt ve süt ürünleri), dericilik, dokumacılık, kıl ve yapağı üretimi, gibi faaliyetlerde de bulunarak geçimlerini sağlamışlardır. Yörüklerin hayvancılıkla uğraşmalarının bir sonucu olarak meslekleri arasında kasaplıkta bulunmaktaydı (Selçuk, 2007: 2703). Ekonomik açıdan Yörüklerin diğer bir özelliği de kapalı ekonomi yapısında olmayıp, serbest ekonomi şeklinde ekonomik hayatlarının biçimlenmesidir. Yörükler ürettikleri her türlü mal ve hizmeti umumiyetle hammadde olarak satmış yerine mamul ürün olarak giyecek ve yiyecek almışlardır (Doğan ve Doğan, 2004: 27). Anadolu'da yaylak ve kışlak hareketleri içerisinde yaşamlarını idame ettiren Türkmen ve Yörükler sahip oldukları büyük sürüleri itibarıyla birçok bölgenin et, yoğurt, peynir ve hayvansal gıda talebini karşılamışlardır (Okumuş, 2013: 382). Yörükler kışlık gelirini yaylada sağlar, koyunundan keşisinden elde ettiği süt ürünlerini, yünü, köy pazarında satar hayvanlarının yaşlısını yaylalara gelen ceceplere (kasap) ve tüccarlara satarlar hatta kesilen hayvanın boynuzlarını bıçakçılara verip yerine bıçak alırlardı (Doğan ve Doğan, 2004: 27). Özellikle bıçak yapımında kullanılacak boynuzları Serik ilçesindeki bıçakçılara satmışlardır. Yine sahibi bulundukları hayvanın yününden halı ve kilim, derisinden ise eşyalar üretip çevredeki yerleşik ahaliye haftalık pazarlarında satmışlardır. Ordunun ikmal ve nakliye işlerinde vazife alan Yörükler aynı zamanda halkın nakliye işlerini de yapmaktaydılar. Yörükler develeriyle civar köylerden köy halkının yükünü para karşılığında taşımışlardır (Doğan ve Doğan, 2004:27). Cumhuriyetin ilk yıllarında Manavgat Bölgesi Yörükleri yaylaktan kışlağa göç edecekleri zaman Tuz Gölüne gitmişler ve buradan tuzu develere yükleyerek kışlakları olan Manavgat'ta satışını yapmışlardır (Çınar, 2016: 88). Ticarete konu olan Tuz, tuz gölünden Antalya, Alanya ve Hisar Limanlarına getirilerek satışı yapılmıştır (Öz, 2023: 170). Yine Manavgat Bölgesi Yörüklerinin bir kısmı Bozkır-Gündoğmuş yolu üzerinden Manavgat ve Alanya'dan Konya ve İç Anadolu'ya susam, Konya ve İç Anadolu'dan Antalya, Manavgat ve Alanya'ya tahıl taşımışlardır. Böylelikle Manavgat Bölgesi Yörükleri deve kervanlarıyla liman şehirlerinden iç bölgelere ithal ürünleri taşıyan, kendi üretimleri olan hayvansal gıda ve eşyaları liman şehrine götürerek esasen hem ithalat hem de ihracat işlerinin içerisinde yer almışlardır (Okumuş, 2013: 382). Bu ticari faaliyetlerin yanında Yörüklerin ağaç işleriyle de meşgul olduğunu görmekteyiz. Özellikle kereste imalatında vazife almışlardır (Selçuk, 2006: 2703). Osmanlı Devleti Döneminde Manavgat Bölgesinde iskân olan *Bıçkıcılar Cemaati* gemi yapımında kullanılan kalas ve tahtaları üretiminde görev almışlardır (Öz, 2023c: 93). Manavgat'ta ve Aspendos'ta iki iskelenin bulunması bu bölgenin gemi yapımında da önemli roller üstlendiğini bizlere göstermektedir (Öz, 2023c: 93). Yörükler bazen devletin göstermiş oldukları bataklık, ormanlık gibi alanları tarım için uygun hale getirip

çiftçilik yapmışlardır; bu bölgede yetiştirdikleri buğday, pirinç, pamuk, gibi tarım ürünleri önemli geçim kaynakları arasında yer almıştır (Okumuş, 2013: 383). Bu noktada örnek vermek gerekirse eğer Manavgat'ta Osmanlı Devleti Döneminde bir bataklık halinde olan Ulualan Ovasının Cumhuriyet Döneminde 1945 yılında İsmet İnönü hükümeti tarafından tarıma açılması için sol sahil projesi başlatma kararı alınmış ancak dönemin şartlarından ötürü proje gecikmiştir bataklık halde olan Ulualan Ovası ancak Süleyman Demirel döneminde kurutularak tarımsal kalkınmaya öncelikli olarak kullanılabilir hale getirilmiştir (Öz, 2020: 125). Bu bölgede tarımsal üretimi yine bu bölgeye iskân olmuş Yörükler gerçekleştirmiştir. Yörükler ekonomik faaliyetleri neticesinde Osmanlı Devleti Döneminde ağıl, ağnam, yapağı, kıl, yaylak-kışlak vergisi başta olmak üzere belli başlı vergilere tabii tutulmuşlardır (Ak, 2015: 228). Cumhuriyet Döneminde ise Yörükler 410 Sayılı Sayım Kanunu, 1839 Sayılı Hayvanlar Vergisi, 2897 Sayılı Hayvanlar Vergisi Kanunu gibi vergi kanunlarına tabii tutulmuşlardır (Özer, 2018: 704-710). Yine Cumhuriyet Döneminde vatandaşın et ihtiyacını karşılamak noktasında hafta bir gün kurulmak koşuluyla Antalya'nın beş bölgesinde hayvan pazarı kurulması kararı alınmış bu yerlerden bir tanesi de Manavgat olmuştur (Gönüllü, 2003: 97).

3.1. Hayvancılık

Yaylak ve kışlaklar arasında konargöçer yaşam sürdüren Yörüklerin birinci derece uğraşları hayvancılık olup beslenecek hayvanların türünü yaşadıkları çevrenin imkânları ile otlak yapısı belirlemiştir. Yörüklerde en çok beslenen hayvanlar ise sırasıyla; at, eşek, deve, koyun, keçi ve sığırdır. Yörükler ile aynı bölgeyi paylaşan tahtacılar da ise hayvancılık ikinci sırada yer alır, besledikleri hayvan ise umumiyetle Katır olmuştur (Doğan ve Doğan, 2005: 700). Yörükler, Orta Asya'dan beri süre gelen besledikleri hayvanlara gem ve damga vurma geleneğini Anadolu'da da devam ettirmiş aşiret kendine has damgalar geliştirmişlerdir. Gem ve damga vurmada işaretlemeler keçilerin kulaklarına yapılırdı. Bu işaretleme eylemi kulaklara yakma metodu ile yapılırsa "damga", kesme metodu ile yapılırsa "en" ismini alırdı (Sezen, 2013: 67). Göçebe ailelerin hayvan sayıları onların zenginliğinin veya fakirliğinin de birer göstergesiydi (Saydam, 2009: 29). Damgalar aynı zamanda mülkiyet bilincini de göstermekteydi. Antalya' da Yörükler tarafından beslenen ve kayıtlara geçen hayvan türleri şunlardır; katır, merkep, camus, tosun, dana, öküz, sığır, düğe, koyun ve davardır (Beden, 2004: 64-65). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde ise yaygın olarak beslenen hayvanlar şunlardır; katır, merkep, at, deve, koyun ve davardır. Yerleşik hayata geçenler ise besihanelerde bu hayvanlara ek olarak sığır ve dana da beslemişlerdir. Hayvanlar başlıca iki kısma ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi Tek Tırnaklı Hayvan ikincisi Çatal Tırnaklı Hayvandır (Ögel, 1978: 31). Ayrıca sürüler Büyükbaş ve Küçükbaş olmak üzere de ikiye ayrılır.

3.1.1. Yük ve Binek Hayvanları

Manavgat Bölgesi Yörüklerinde yk ve binek hayvanı olarak genellikle at, deve ve eşek kullanılmaktaydı. Manavgat Bölgesi Yörüklerinin beslediği deve genel olarak yük hayvanı olarak kullanılırken at daha çok binek hayvanı, eşek ise hem yk hem de binek hayvanı olarak kullanılmıştır.

Binek hayvan olan **at** hakkında bilgi verecek olursak; At, Türkler tarafından M.. 4.000-3.500 yılları arasında evcilletirilmi binek ve savaş aracı olarak kullanılmış savaş içerisine srat terimini sağlamıştır (Ak, 2015: 230). Türk sosyal ve kültürel hayatında ehemmiyetli bir yere sahip olan at'tan sonra bozkır kültürü içerisinde koyunda ikinci önemli unsur olarak geliyordu. M.. 2500'lerde başlatılan Afanasyevo Kültür'nde koyun kemikleri at kalıntıları ile birlikte bulunmuştur (Kafesoğlu, 2014: 304). Türkistan'da eskiden iki yabani at cinsi olan "Taki" ve "Tarpan" atları Türkler tarafından evcilletirilmitir. Taki'ler yapısı itibariyle hantal olduğu için daha çok yük taşımacılığında, Tarkan ismi verilen atlar ise yapısı gereği savaşlarda seri manevralar yapabilecek özelliklere sahip olduğu için daha çok savaşlarda kullanılıyordu (Esin, 2017: 1319). Oğuzlar umumiyetle yetiştirmek üzere at cinsi olarak kısa boylu "Bozkır" cinsini tercih etmişler yine 11. yüzyılın menbalarında ise Oğuzların yetiştirmek için "Huttel" cinsi atları seçtikleri kayıtlara geçmiştir (Agacanov, 2002: 135-136). En iyi cins atlar tarihsel süreçte Fergana Bölgesinde yetimekteydi. İslamiyet'in ilk yıllarında at'tan Arabistan'da yeterince faydalanılamamı, at Araplar arasında bir üstünlük ve zenginlik göstergesi olarak yer almıştır.

13. yüzyılda Yabanlu Pazarında yabancılar Türk atlarının çoğunu buradan temin eder, bir kısmı ise Sivas'ta kurulan büyük pazardan at satın almış. 19. yüzyılın son çeyreğinde Bağdat'tan Hindistan'a önemli miktarlarda at nakledilmiş ancak bu durum at cinsini bozduğu için yasaklanmıştır (Esin, 2017: 1322). Selçuklular Döneminde ise daha hızlı ve evik bir yapıya sahip olan "Yugruk At" veya "apar At" tercih edilmiş ve yetitirilmitir (Agacanov, 2002: 136). Türklerin Anadolu'da yetiştirdiği atlar Türkistan'dan getirdikleri atların neslindendi bu atlar 12. yüzyılın ikinci yarısında Suriye'ye ihraç edilmeye balanmış at yetiştirme geleneği Anadolu Beyliklerinden sonra Osmanlılarda da devam etmiştir (Esin, 2017: 1322). Osmanlılarda at neslinin muhafaza edilmesi daha güzel daha sağlam at üretmek için çiftlikler (hara) kurulmuş bu haralar İnönü, Konya, Çukurova, Eskişehir, Akköprü gibi muhtelif yerlerde kurulmulardır (Halaçoğlu, 1991: 30). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karakoyunlu Yörüklerinin* yetiştirdiği "Argamaki" isimli at cinsi ve Konya'da bulunan Atçeken ulusunun beslediği at'lar namlı atların içerisinde yer alıyordu (Esin, 2017: 1322). Atçeken aireti genel kaniya göre Moğolların nnden kaçarak Horasanı bırakan Turgud ve Bayburd

göçebeleri, Anadolu'ya Akşehir yakınlarına geldiler ve 14. yüzyılın ilk yıllarında burada atlarıyla şöhretlendiler; at yetiştiriciliği konusunda Turgud'un ailesi ve taraftarları Bayburd'dan daha çok öne çıkmıştır (Linder, 2000: 131). Atçeken aşiretinin Manavgat Bölgesinde kendi cemaatlerinin isimlerini vermiş olduğu Ahmetler ve Hatıplar Mahallelerinin kuruluşunda rol aldığını ve iskân olduklarını bilmekteyiz (Öz, 2023c: 68). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Saçıkaralı Yörükleri* iyi cins atları ile ön plana çıkmıştır (Doğan ve Doğan, 2005: 702). Teke Yörükleri bağlamında Manavgat Bölgesi Yörüklerinin de beslediği atlar 120 kg ağırlık taşıyabilme kapasitesine sahip olmanın yanı sıra yöredeki atların fiyatları 1800-1900 yılları arasında yaşına ve cinsine göre 150 ile 400 kuruş arasında satılmıştır (Ak, 2015: 231).

Yük hayvanı olarak kullanılan **deve** hakkında bilgi verecek olursak; Deve, çalı ve dikenlerle beslenebilme özelliğine sahip olmakla beraber yük taşıma kapasitesi bakımından oldukça fazla yük alabildiği gibi açlığa ve susuzluğa da dayanıklı ve sadık bir hayvandır. Deve soğuk ve sıcak, açlık ve susuzluğa uzun zaman dayanabilen bir yapıda iken hastalandığı veya yaralandığı zaman ise iyileşmesi zorlu ve zaman alıcı bir türdür. Deve; eti, sütü, derisi, yünü, gübresi kullanılabilen ve sıcak-kurak iklimin etkili olduğu bölgelerde uzak mekânlar arasındaki taşımacılığa uygun yapısından da ötürü konargöçerler için hayati öneme sahip bir hayvandır (Önkal ve Bozkurt, 1994, 222). Deve ile ilgili kelime hazinesi en zengin olan dil Arapçadır. Deve kutsal kitaplarda Eski Ahid, Yeni Ahid ve Kuran-ı Kerim'in "Yusuf Suresinde" ismi geçmektedir (Önkal ve Bozkurt, 1994, 223). 10. ve 11. yüzyıla ait menbalarda Oğuz ve Türkmenlerin çift hörgüçlü cüsseli develer yetiştirildiği yer almıştır; bu develer kısa boylu yapıları ile Hazar develerinden ayırt edilebilmiş yapı olarak benzerlik gösteren Selçuklu develeri ise Arapça kaleme alınmış eserlerde "Buhtu" olarak geçmiştir (Agacanov, 2002: 137). Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kullandıkları develer Türkler tarafından 10. yüzyılda soğuk coğrafyalara dayanıklı olan çift hörgüçlü develer ile sıcak coğrafyalara dayanıklı olan tek hörgüçlü develerin çiftleştirilmesi sonucu elde edilmiş olan bölgeye has bir türdür (Bahadır, 2020: 37). Bu tür "Teke Deve" olarak bilinir, teke devenin erkeğine 'Lök' dişisine 'Teke Çelebi' denilmiştir (Bayar, 2016: 65). Araplar kadar olmamakla beraber Türklerde deve yetiştirmiş ve özellikle taşımacılıkta kullanmışlar bu alanda çift hörgüçlü deveden faydalanılmış; yük ve kervanlar ise ağır ve hafif olarak ikiye ayrılmıştır. Develer, 250 kg kadar olan yükleri sorunsuz bir şekilde taşıyabiliyorlardı bu özelliklerinden ötürü Osmanlı Devleti Döneminde develer umumiyetle taşımacılıkta kullanılmış ellerinde fazlaca devesi olan Yörük Beyleri bu develeri kiraya vererek görece fazla gelir elde etmişlerdir (Belge, 2008: 288). Bu bağlamda Cumhuriyet Döneminde Manavgat Bölgesi Yörükleri de develerini taşımacılıkta kullanmışlardır (Güçlü, 2020: 189). Develerini taşımacılıkta kullanan Manavgat Bölgesi

Yörüklerine, *Saçıkaralı, Sarıkeçili, Karakoyunlu Yörüklerini* örnek verebiliriz (Ak, 2015: 237-239). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Eski Yörük* aşiretinin bir cemaati olan ve günümüzde Serik/Töngüşlü Mahallesinde iskân olan *Töngüşlü Yörük Cemaati* Osmanlı Döneminde deve yetiştiriciliği ile nam salmıştır (Aydın, 2010: 47).

Manavgat Bölgesi Yörüklerinde develer doğuşundan itibaren dişi veya erkek oluşlarına göre oldukça farklı adlar almakla beraber deve yavrusuna bir yaşına kadar “Köşek” bir yaşından iki yaşına kadar ise “Dorum” denilmiştir (Ak, 2015: 234). Manavgat Bölgesi Yörüklerinin besledikleri develer; “Tülü”, “Boz” ve “Bohur” olmak üzere üçe ayrılırdı. Tülü devenin erkeğine “Besrek”, “Beserek” veya “Daylak” dışisine de “Maya” denilmiş yine Boz deve’nin erkeğine “Lök” dışisine “Kayalık” üç yaşından ufak olanlara “Köşek”, “Bidi”, “Dorum” isimleri verilmiş çift hörgüçlü olan Bohur deve’ler ise sadece damızlık için kullanılmıştır (Çelik, 2011: 73). Antalya merkezde ise devenin türü ne olursa olsun devenin yavrusu “Köşek” veya “Torun” olarak isimlendirilmiştir (Tan, 2010: 47).

Yük hayvanı olarak kullanılan **eşek** hakkında bilgi verecek olursak; Yörükler eşek için umumi olarak “merkep” ismini kullanırlardı. Eşeğin hamile olmasına bölgede kunnacı denilmekle beraber eşek yavrusu “Sıpa” veya “Koduk” denilmiştir. Yine eşek rengine göre kara, aka, yoz, boz gibi isimler alırdı. Eşek, Manavgat Bölgesi Yörüklerinin tabiri ile ‘ellerinin ulağıdır’. Eşeğin bakımı zahmetsizdir, yük taşımanın yanı sıra binek hayvanı olarak da kullanılırdı. Yine eşekler göçlerde kervanın başını çeken katarlardı. Eşekler yapıları gereği ortalama 80 kg yük taşıyabiliyorlardı. Osmanlı Döneminde 1800-1900 yıllarında Manavgat Bölgesi Yörüklerinde eşek yaşının durumuna göre 50 ile 350 kuruş arasında alıcı bulabiliyordu (Ak, 2015: 233). Bu fiyat oranına baktığımızda üstlendiği fonksiyonlarla eşleştirildiğinde eşeklerin fiyatlarının orta düzeyde olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.2. Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvancılık

Manavgat Bölgesi Yörükleri bölgenin doğal yapısına uygun olarak büyükbaş ve küçükbaş hayvan bazında umumiyetle koyun, keçi ve sığır beslemişlerdir.

Küçükbaş hayvanlar içerisinde yer alan **koyun** hakkında bilgi verecek olursak; Orta Asya’da konargöçer Oğuzların yetiştirdiği koyunlarda yağ miktarının çok olduğu bilinmekle beraber Mâverâünnehir Bölgesinde yetiştirilen koyunlar arasında en iyisi olduğu kabul edilmekte tür olarak “Karaman” olarak bilinmekteydi; bu koyunların 9. ve 12. yüzyıl hakkında bilgi veren menbalarda umumi olarak cinsi “Turki” olarak geçmektedir (Agacanov, 2002: 135). Baktığımızda Oğuzlar 10. ve 13. yüzyıllarda ise sağlam ve renkli deri açısından ticarete konu olan malzemeyi temin ettikleri “Karakul” cinsi koyunları yetiştirmeyi tercih etmişlerdir (Agacanov, 2002: 135). Yörüklerin hayvancılığı düşünüldüğü vakit en başta koyun gelir.

Koyun uysal olmasından ötürü Yörükler arasında melek olarak nitelendirilir. Koyun hassas bir hayvandır yapısı gereği tez hastalanır ve hastalandığı zaman çok zor iyileşir. Koyunculuk ova sahalarında yapılır ve koyunun otlatılması gece yapılırdı. Koyunun yünü ve sütü oldukça değerlidir. Yörükler besledikleri koyunlarla iktisadi olarak kendi geçimlerini sağladıkları gibi Selçuklu ve Osmanlı zamanında sarayın, ordunun, halkın et ihtiyacını da karşılamıştır. Saray ve ordunun et ihtiyacı umumiyetle Rumeli'deki Yörük ahaliden karşılanma yoluna gidilmiş ancak çoğu vakit bu yetersiz kaldığı için Anadolu'daki Yörüklerin koyunlarıyla da desteklenmiştir. Osmanlı Döneminde konargöçerler arasında koyun türü olarak en çok “Karaman”, “Kıvırcık” ve “Dağlıç” yetiştiriliyordu (Belge, 2008: 287). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde koyun gelişim, yaşına ve üreme fonksiyonlarını icra etmelerine göre; “Emlik”, “Toklu”, “Koç”, “Şişek”, “Enek”, “Koç”, “Kısır”, “Yoz” gibi isimler alırdı (Ak, 2015: 241). Yine koyunlar renklerine göre de isim almışlardır. Örneğin, ak koyun, kara koyun, kahverengi koyun gibi. Manavgat Bölgesi Yörükleri tür olarak “Karaman”, “Kıvırcık”, “Merinos”, “Sakız” ve “Dağlıç” gibi türleri yetiştirmişlerdir. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* koyun türü olarak “Mandak” adını verdikleri koyunları yetiştirmişlerdir. Manavgat Bölgesi Yörüklerinde koyunculuk yapanlar genellikle sade koyun beslerler keçi ile karıştırıp besleyenler çok azdır Koyun ve keçiyi karıştırıp besleyenlere *Bozahmetli Yörüklerini* örnek verebiliriz. Ortalama 600-700 adet keçinin içine 450-500 adet civarında da koyun salınır. Koyunlara koç katımı güzlekte gerçekleştirilirdi bu olayın ardından ortalama beş ay sonra Ocak ayının 14-15 veya 16. gününden itibaren koyunlar kuzularını doğurmaya başlar bu olaya bölgede “guzlama/kuzulama” denilirken guzlama hayvan miktarının çokluğuna göre ortalama bir ay süre ile devam ederdi (Acır, 2020: 28). Koyun cinsine göre bir yılda iki kere yavru verebilirdi. Cumhuriyet Döneminde koyun; yün, yapağı, süt ve süt ürünleri, et gibi ürünlerin hammaddesini oluşturduğu için Manavgat Bölgesi Yörüklerine önemli bir mali kazanç sağlamıştır.

Küçükbaş hayvanların içerisinde yer alan **keçi** hakkında bilgiler verecek olursak; Yörüklerin besleyecek oldukları hayvanların seçimini yaşamakta oldukları çevre belirlemekteydi bu doğrultuda; Maraş-Antalya hattınca uzanan Akdeniz Bölgesi iklimiyle buradaki Yörüklerin hayvancılık faaliyetlerini de belirlemiştir. Manavgat Bölgesi Yörükleri coğrafyanın dağlık yapısına uygun hareket edebilen keçiyi koyuna göre daha fazla tercih etmiştir bunun diğer bir nedeni ise keçinin hastalıklara ve yararlanmalara karşı koyuna göre daha dayanıklı olmasıdır (Bayar, 2016: 64). Keçiler hareketli ve dinamik bir yapıya sahiptirler bu özelliklerinden ötürü dağlık ve engebeli arazileri severlerken seri ve hızlı bir hayat biçimini gerektiren Yörük yaşamına uyum sağlamışlardır bu yönünden ötürü Bozkurt'tan önce Türklerin

totemi olarak kabul görmüşlerdir (Sezen, 2013: 8). Keçiler çalılık ve fundalık sahalar da serbestçe hareket etmeyi seven hayvanlardır bu yönüyle koyundan ayrılır keçiyi koyundan ayıran bir diğer özellikte kuru ot yememesidir. Keçi koyuna göre biraz daha akıllıdır sürülen yere gider ancak inatçılığı ile de bilinen bir hayvandır. Manavgat Bölgesi Yörükleri keçi türü olarak en çok “Kara Keçi” ve “Honamlı Keçisini” tercih etmişlerdir. Kara keçi; vücut olarak küçük bir yapıda, et yönünden lezzetli ancak süt verimi bakımından düşükken Honamlı Yörüklerinin ismi ile özleşmiş olan Honamlı keçileri uzun ve eğri bir burun yapısına sahip iri yapıdırlar (Sezen, 2013: 12). Keçiler büyüme evrelerine göre “Körpe”, “Oğlak”, “Çebiç”, “Yazmış”, “Keçi”, “Seyis”, “Teke”, “Erkeç”, “Kart” gibi isimler almışlardır (Bayar, 2016: 64). Yeni dünyaya gelen keçiye “Körpe” dişi ve erkek ayırt etmeksizin bir yaşına kadar “Oğlak” bir yaşından iki yaşına kadar “Çebiç” iki yaşından sonra dişisine “Yazmış” erkeğine “Öveç” denilmiştir. Bunun yanı sıra keçiler isim alırken renk ve alalarına göre, kulaklarına göre, boynuzlarına göre de isimler almıştır (Sezen, 2013: 17). Keçilerin çiftleştirilmesi ise umumiyetle Eylül ayının başında “Teke Katımı” ile gerçekleşir idi. 100 adet dişi keçiye 5-6 tane Teke katılır ve 6 ay sonra dişi keçiler oğlaklarını doğururdu (Çelik, 2011: 44). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde hamile keçiler için “guzlacı” tabiri kullanılırdı. Damızlık olarak ayrılan erkek keçiler haricindeki erkek keçilere “eneme” yani kısırlaştırma yapılırdı. Osmanlı Döneminde Manavgat Bölgesi Yörükleri keçilerini 1800-1900 yılları arasında ortalama 8 ile 65 kuruş arasında farklılık gösteren fiyatlarla satmışlardır (Ak, 2015: 245). Cumhuriyet Döneminde ise müstakil bir fiyat aralığı kayıtlara geçmemiştir.

Büyükbaş hayvanların içerisinde yer alan **sığır** hakkında bilgi verecek olursak; Manavgat Bölgesi Yörükleri ineğe “Sığır” ifadesini kullanmışlardır. Sığır yetiştiriciliği Manavgat Bölgesi Yörüklerinde yerleşik hayata geçenler tarafından tercih edilmiş ancak umumiyetle keçi ve koyuna göre daha az tercih edilmiştir. Manavgat Bölgesi Yörükleri sığır türü olarak “Yerli Kara” denilen küçük boylu verimi düşük cinsi tercih etmişlerdir (Eröz, 1991: 160). Manavgat Bölgesi Yörükleri sığırın hamile olma durumuna “*Buzalacı*” demişlerdir sığır yılda bir defa yavru veren bir yapıya sahiptir. Manavgat Bölgesi Yörükleri yeni doğan sığıra bir yaşına kadar “Buzağı” bir yaşından iki yaşına kadar erkek-dişi fark etmeksizin “Dana” iki yaşından sonra dişisi için “Düve” erkeği için “Tosun” ifadesi kullanmışlardır (Ak, 2015: 249). Cumhuriyet Döneminde Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri*, *Beydiğin Aşireti*, *Salur Aşireti* sığır besiciliği ile de meşgul olmuşlardır (Güçlü, 2020: 190). Osmanlı Döneminde Manavgat Bölgesi Yörükleri 1800-1900 yılları arasında sığırlarını yaş, tür ve cinsiyetine göre 50 ile 700 kuruş arasında satılmışlardır (Ak, 2015: 249). Cumhuriyet Döneminde ise müstakil bir fiyat aralığı kayıtlara geçmemiştir.

Cumhuriyet Döneminde Manavgat'ta bulunan hayvan miktarına baktığımızda 1927-1928 yılları arasında 475 adet beygir, 1919 adet kısırak, 1.912 adet merkep, 34 adet katır, 2.819 adet, deve, 4.803 adet eşek, 3.269 adet öküz, 19.925 adet koyun, 71.915 adet kıl keçisi kayıtlara geçmiştir (Güçlü, 2020: 190-191). 1932 yılında ise Manavgat'ta 1.344 adet at ve kısırak, 258 katır, 2.032 adet eşek, 9.399 adet sığır, 1 adet manda, 2.693 adet deve, 18.893 adet koyun ve 45.949 adet kıl keçisi kayıtlara geçmiştir (Güçlü, 2020: 193). Ülke genelimizdeki toplam hayvan miktarına baktığımızda 1934 yılında 26.588.772, 1935 yılında 28.955.273, 1936 yılında 34.121.000, 1937 yılında 38.000.000, 1942 yılında 40.000.000, 1943 yılında 37.840.000, 1950 yılında ise 55.000.000 adet olarak kayıtlara geçmiştir (Evsile, 2018: 21-22). 1960 yılından sonra ise köylerden şehirlere göçler artmış bunun yanında dışarıya verilen işçi göçü de köylerin nüfusunu azaltmış buna bağlı olarak ülke genelinde tarım ve hayvancılıkta azalma olmuş ve tabi ki konargöçerlerin iskânına bağlı olarak hayvancılıkta düşüşte meydana gelmiştir. Ülkemizde 1970, 1980 ve 1990 yıllarında kayıtlara geçmiş hayvan miktarımız şu şekildedir; sığır 1970 yılında 114.493 1980 yılında 130.380 1990 yılında 360.704 adet; keçi 1970 yılında 59.000 1980 yılında 52.600 1990 yılında 66.000 adet; koyun 1970 yılında 267.000 1980 yılında 239.400 1990 yılında ise 304.000 adet civarındadır (Demirtürk, 2015: 162).

3.2. Hayvan Hastalıkları

Yörüklerin ekonomik hayatını oluşturan temel yapı taşı hayvanlarıdır bu noktada hayvanlarında görülen hastalıklar bazen büyük kayıplara neden olmuş bu felaket Yörükler arasında “kıran” kavramı ile isimlendirilmiştir. Bu noktada Yörükler ekonomilerinin yapı taşı hayvanlarının kayıplarını önlemek için geleneksel metotlara dayanan tedavi yöntemleri geliştirmişlerdir. Bu yönleri ile her Yörük aslında doğal olarak bir veteriner hekim kimliğine de sahip olmuş oluyordu. İlk dönemlerde hayvan hastalıklarında uygulanan tedaviler ve ilaçlar gelenekler doğrultusunda şekillenmiştir. Türkiye’de baytarlık öğretimi II. Mahmut zamanında ordunun ihtiyacını karşılamak üzere iptidai şekilde başlamıştır (Kırkıbyık, 1992: 282). Baktığımızda imparatorluk içerisinde baytarlık eğitimi çok geç bir tarih de başlamıştır. Bu zamana kadar halk hayvan hastalıklarının tedavisinde kendi geleneksel yöntemlerini uygulamışlardır. Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Manavgat Bölgesi Yörükleri umumiyetle küçük ve büyükbaş hayvanlarına buluşan “Şap” ve “Sığır-At Vebası” adı verilen hayvan hastalıkları ile mücadele etmişler yine koyunlarda yaygın olan “Kelebek” hastalığının yanı sıra “Kızılkurt”, “Saraca”, “Sakavu”, “Karakuş” gibi hayvan hastalıkları ile de mücadele etmişlerdir (Kılıç, 2008: 303). Bu hastalıklara karşı Manavgat Bölgesi Yörükleri geleneksel tedavi metotları uygulamışlardır. Örneğin, Kızılkurt Hastalığında at’ın şişme yapan bölgesine çamur ve barut sürülmüş yine kükürt, peynir suyu, bal gibi ürünlerin sürülmesi ile tedavi yoluna

gidilmiş ya da dağlama yöntemi tercih edilmiştir (Kılıç, 2008: 304). Manavgat Bölgesi Yörüklerinin besledikleri koyunlarında görülen hastalıklardan bir tanesi de “Kelebek” hastalığıdır. Kelebek hastalığı koyunun ciğerlerinde oluşan ve muhtemelen hayvanın, sahibinin bilmediği bir takım otlardan daha çok su kenarlarındaki bitkileri tüketmesi sonucu ciğerine yerleşen bir takım canlı ve küçük hayvancılıkların sebep olduğu hastalıktır (Yalman, 1977b: 437). Teke Bölgesinde bu hastalık salgın olarak görülmüş bunun üzerine devlet 1881 senesinde yayınladığı Ziraat Gazetesinde kelebek hastalığı ve korunma yollarını halka sunmuş buna göre hayvanlar nemli ve ıslak ağılardan uzak tutulmalı, sulak ve nemli alanlarda koyun otlatılmamalı, kışın ise kuru yem türleri ve yapraklarla hayvanların beslenmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Ak, 2015: 255). Cumhuriyet Döneminde ise 1928 yılında kelebek hastalığını önlemeye yönelik “Kelebek Hastalığını Distofajin veya Mümessili İlaçlarla İmhası Diğer Tufeylat Hastalıklarının Tedavisi Hakkında Kanun” çıkarılmıştır (Temel, 2010: 14). Diğer bir hastalıkta Tabak hastalığıdır. Tabak hastalığı çift tırnaklı hayvanların tırnakları arasında görülen yara ve topallama ile kendini gösterir yine şap hastalığı olarak da bilinen hastalık diş kökü ve burunda yaralara yol açmaktadır. *Bozahmetli Yörükleri* bu hastalığın tedavisi için hayvanın alt ve üst damağına çuvaldız batırmışlar böylece şişmiş olan diş etlerindeki kanı akıtmışlar son olarak kan akıtılan bölgeyi tuz yardımı ile dağlamışlardır (Uslu, 2015: 85). Manavgat Bölgesi Yörüklerinin hayvanlarında görülen diğer bir hastalıkta “Veba” hastalığıdır. Antalya’da Osmanlı Döneminde ilk kez veba, 1888 yılında “Sığır Vebası” şeklinde Kaş, Alanya ve Akseki kazalarında görülmüş ve buralardan karasığır çıkarılması yasaklanmıştır (Ak, 2015: 253). Tanin Gazetesinin bize verdiği bilgilere göre 1910 senesinde sığır vebası bölgede büyük bir salgın halini almış ancak hükümet bu salgını önlemek için gerekli adımları atmıştır (Şerif, 1999: 111-112). Bu dönemde Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karaisalı Yörüklerinde* sığır vebası görülmüştür. Veba hastalığına yakalanan hayvanların ayaklarında, kol bölgelerinde şişme olur işte bu şiş bölgelere Yörükler tarafından püse sürülerek hasta olan hayvanın tedavisi uygulanmış olurdu. Ancak genellikle “kıran” olan hayvan ölür ve diğerlerini de bu süreçte hasta ederek büyük zayiata sebebiyet verirdi. Bu hastalıktan ölen hayvanın hiçbir yerinden (örneğin derisi) yararlanılmazdı. Manavgat Bölgesi Yörükleri veba hastalığını tedavi etmek için kendi tabirleri ile Kara Hekim dedikleri Püse’yi kullanmışlardır. Püse çam ağacının gövdesinden elde edilen siyah renkli koyu kıvamlı bir sıvıdır. Yapımı ise şu şekildedir; çam ağacının gövdesindeki çırılar 30-40 cm boyutunda küçük parçalar halinde kesilir. Küçük parçalar halinde kesilen çırılar püse havuzuna dik olarak yerleştirilir yerleştirilen çırıların üstü taze çam pürüyle kaplanır daha sonra pürlerin üzeri de hava almayacak şekilde toprak ile kaplanır toprakla kaplanan havuzun üstü eksiksiz olarak odun ile kapatılır ve odunlar ateşe

verilir ateş duruma göre 2 veya 3 gün yakılır çıkan ilk suya Püse suyu denir ve bir kapa alınır geri kalan sıvı zeytinyağı kıvamdan daha koyu bir hal alır arıktan boşalan püse daha sonra kullanılmak üzere tenekelere doldurulur (Alptekin, 2019: 325). Cumhuriyet Döneminde 1924 yılının sonlarına doğru hayvanlarda görülen veba’ da artış olmuş ve bunun üzerine ilçelere sağlık memurları gönderilmeye başlanmış bu bağlamda veteriner yardımcısı Hüsnü Efendi Manavgat’a görevlendirilmiştir (Dayar, 2010: 21). Görevlerini tamamlayan veteriner ve veteriner hekim yardımcıları Antalya’ya gelmişler Vali Sefa Bey’in başkanlığında gerçekleştirdikleri toplantıda veba ile etkili mücadele kararı almışlardır.

Cumhuriyetimizin ilk yıllarından 1950 yılına kadar hayvancılığı tehdit eden hastalıklardan “Şarbon”, “Kelebek”, “Çiçek” ve “Sığır Vebası” ile mücadele edilmiştir (Evsile, 2018: 22). Demokrat Parti döneminde 1950-1960 yılları arasında ise “Şap” hastalığı ile mücadele edilmiştir (Genç ve Özgür, 2017: 42). 1936 yılında sığır vebası, 1950 yılında şarbon hastalığı ile mücadele başarı ile sonuçlanmış ve bu hastalıklar bitirilmiştir (Evsile, 2018: 22). Çiçek hastalığına yakalanan hayvanlar Yörükler tarafından şu yöntemle tedavi edilmiştir; hastalığa yakalanan hayvanın yarasından bir miktar irin alınır, susuz bir balla karıştırılır ve ortaya çıkan ilaç iğneye takılmış pamuk ipliğe sürülüp hastalanmamış koyunun kuyruk dibinden geçirilirdi böylece aşılama yapılmış olurdu (Yalman, 1977b: 436). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* Cumhuriyet Döneminde hayvanlarında görülen “Kelebek”, “Dabak”, “Şap” gibi hastalıklarının tedavisinde geleneksel yöntemlerin yanı sıra nilzan, teramisin, ddt gibi suni ilaçları da tercih etmişlerdir (Acır, 2020: 60-61). Cumhuriyet Döneminde görülen bu hayvan hastalıklarının özelde küçükbaş hayvanlar üzerinde olumsuz etkisini kırmak için önemli adımlarda atılmıştır bu adımlardan biride 17 Nisan 1929 tarihinde çıkarılan “1176 Sayılı Ağıllar Kanunu” ’dur. Bu kanun bağlamında küçükbaş hayvanlar gelecek üç yıl içerisinde kış mevsiminde ağıllarda korunmaya alınarak kayıpları önlenmeye çalışılmıştır (Evsile, 2018: 24).

Tabi ki Manavgat Bölgesi Yörüklerinin hayvanlarında görülen hastalıklar bunlar ile sınırlı değildir. Hayvanlarda bit, kene, uyuz gibi cildine derisine zarar veren haşere ve hastalıklarda hayvan ilaçlı su ile yıkanırken zehirlenme vakası görülebiliyordu böylesi bir durumla karşılaşıldığı zaman ise hayvana yoğurt yedirilmiş yine hayvanın yaralı yerlerine at’ın ve deve’nin semer ve havut altında cildinin sürtünmesine bağlı olarak deforme yerlerine katran veya püse sürülür; kırık-çıkık vakalarında ayaklar tahta ile düz gelecek şekilde püse sürülerek sarılır ve tedavisi uygulanırdı (Acır, 2020: 61). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri hayvanlarında görülen kabızlık rahatsızlığında sarmaşık bitkisini, ortopedik rahatsızlıklarında ise ıhlamuru tedavi amacı ile kullanılmışlardır (Bulut, 2006: 59,76).

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse eğer deve, eşek, koyun, keçi ve sığırdaki görülen belli başlı hastalıklar ise şunlardır; “Mundar(Çengel), Halap, Kel, Sinek, Diz İntihapı, Kötev, Yanara, Mıhbaşı, Çökek, Göçeballık, Şırna, Güve, Öyken, Yel, Keçebaş, Evdirme(Kuru Evdirme, Kelebek, Koyun Nezlesi, Kızılkurt, Ağızoluğu, Bel Salgınlığı, Sakağı, Tesce, Sekirdineyarma, Kelerkutluğu, Tırnak ve Ağız Yarası, Tabak, Ciğer Ağrısı, Çelerme, Eskileme, Kene Yapışması, Uyuz, Ayak Kırılması, Bitik, İğdiş, Eneme” hastalıklarıdır (Ak, 2017: 53-58).

3.3. Hayvansal Gıdalar

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin yaşam biçimi yaylak ve kışlak arasındaki hareketlilikten oluşmaktaydı. Yörüklerin bu hareketlilikle ekonomik faaliyetleri doğru orantılıydı. Süt ve süt ürünleri, yapağı üretimi, canlı hayvan alımı ve satımı yaylakta yapılmaktayken dokumacılık daha çok kışlakta yapılmaktaydı. Koyunların doğum yapmasından ötürü nisan ayına kadar sütü sağılmaz kuzuyu emzirmesi için bırakılırdı bu bağlamda kasım-nisan ayı arasında ekonomik anlamda girdi sağlayacak peynir-yoğurt-lor gibi süt ürünleri üretimi ve satışı yapılamazdı bu noktada en büyük ekonomik girdi yaylakta alınırdı (Acır, 2020: 28). Baktığımızda Manavgat Bölgesi Yörüklerinin ekonomik gelirlerinin büyük çoğunluğunu yaylaktaki faaliyetler oluşturmaktaydı. Her şeyden önce süt ürünlerinin hammaddesi olan süt ve miktarı göç sırasında, mayıs ayı ortalarında başlayan sağım ile haziran ve temmuz aylarında en verimli dönemine ulaşırdı. Bu verimli dönem aynı zamanda süt ürünlerinden en çok gelirin elde edildiği zamandır. Koyunlar ve keçiler günde bir defaya mahsus olmak üzere sağılırdı. Manavgat Bölgesi Yörüklerine ekonomik kazanç sağlayan süt ürünleri ise şunlardan oluşmaktaydı; çiğ süt, ağız, yoğurt, tereyağı, peynir, lor, çökelek vb. Sütün kelime anlamı “besin değeri yüksek sıvı”, çökelek ;“yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılması ile elde edilen bir peynir türü, kesik, ekşimik, torak; tortu” anlamına gelirken yoğurt; “maya katılarak koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt ürünü” peynir ise Farsça bir kelime olmakla beraber Türkçedeki karşılığı “çığıt” sözcüğüdür (Yıkılmaz, 2020: 69-70). yoğurt, ılık halde olan sütün içerisine bir miktar yoğurt ilave edilerek hazırlanır ve ılıkliğini korumak ve mayalanmayı sağlamak için sütün katılmış olduğu kap battaniye ile iyice sarılır. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Sarıkeçili Yörükleri* umumiyetle yoğurdu akşam hazırlar ve gece soğumaya bırakırdı (Bazın, 1989: 340). Maya vazifesini ise eski yoğurt icra ederdi. tereyağı yapımında ise yoğurt tuluklara boşaltılır (bu tuluklar keçi derisinin bütün olarak yüzölüp değişik işlemlere tabii tutulduktan sonra oluşturulmuştur.) biraz su ilave edilir daha sonra tulukta dövülerek yüzeyine çıkan yağ toplanırdı bu yağ tereyağını oluştururdu (Eröz, 1991: 165). Bu yöntem ile yapılan tereyağı Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* tarafından “Bişşek Yağı” ismi ile adlandırılmıştır. Tereyağı

yapımında tercih edilen diğer bir yöntemde teknoloji çağının bir getirisi olan teknik cihazların kullanıldığı endüstriyel anlayıştı. Manavgat Bölgesi Yörüklerinin birçoğu ortalama 1970 yılından itibaren tereyağı yapımında süt öğütme makinesini kullanmaya başlamışlardır bu Yörük aşiretlerinden bir tanesi de *Bozahmetli Yörükleridir*. Peynirin yapımına baktığımızda; yağı yayıkla alınmış bulunan süt hafifçe ısıtılır ve içine maya ilave edilerek peynir elde edilirdi. Yine bu karışım bir saat sonra çökelek olur peynir olması için en son mayalı süt bir bezle süzülürdü (Bazın, 1989: 340). Süzülen su kaynatılır bundan da lor elde edilirdi. Lor alındıktan sonra geriye kalan su tekrar kaynatılır reçel gibi tatlımsı bir kıyam elde edilirdi işte buna da hort denilirdi. Bütün bu ürünler ilk olarak aile tüketimine sunulur daha sonra eşekler veya develer üzerinde şehir pazarlarına götürülürdü. Manavgat Bölgesi Yörükleri yaylada ürettikleri yağ, süt, peynir gibi süt ürünlerinin pazara satışa götürülünceye kadar bozulmasını önlemek için “Bastırık” adı verilen saklama yöntemini kullanmışlardır. Bastırık, ürünleri saklamak için güneşi az gören sıcaklığı en son hisseden yerlerin tercih edilmesine verilen isimdir (Yakıcı, 2020: 137). Bu ürünlerden pazara en çok Peynir götürülürdü. Cumhuriyet Döneminde Manavgat Bölgesi Yörükleri yaylada ürettikleri ürünleri yaylalarına yakın olan Beyşehir, Seydişehir, Bozkır, Taşkent, Akseki, Akşehir ve Şarkikaraağaç’ta kurulan pazarlarda satışını gerçekleştirmişlerdir (Ak, 2020: 49). Özellikle Peynirlerini satmak için Beyşehir pazarını tercih etmişlerdir (Aydoğmuş, 2018: 52). Manavgat’ta 1927-1928 yılı verilerine göre yıllık 20.112 kg süt üretilmiştir (Güçlü, 2020: 191). 1935 yılında Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Karakoyunlu Yörükleri* çıkmış oldukları Dedegöl Dağının Kuzukulağı ve Ali Efendi Yaylalarını ihtiva eden geniş bir sahada büyük bir mandıra tahsis etmişler ve ürettikleri peynir miktarı ve kalitesi ile dikkatleri üzerlerine çekmişlerdir (Ak, 2018: 5). 1960 yılından itibaren ise Manavgat Bölgesi Yörüklerinin pazarı Bozkır olmuştur. (Ak, 2020: 55). Yine ekonomik bakımdan önemli bir girdi sağlayan ayakta hayvan satışları da yaz aylarında yapılırdı. Manavgat Bölgesi Yörüklerinin genelinde olduğu gibi *Bozahmetli Yörüklerinde* de en büyük kazancı oğlakların veyahut kuzuların satımı sağlıyordu. Umumiyetle erkek yavrular satılır, dişiler damızlık olarak saklanırdı (Uslu, 2015: 118). Yine aşiretin önemli bir gelirini de yukarıda bahsettiğim süt ürünlerini sağlıyordu.

3.4. Dokumacılık

Yörüklerde en canlı halk sanatı dokumacılıktı. Dokumacılık, Manavgat Bölgesi Yörüklerinin sanat uğraşları oldukları kadar aynı zamanda kışlaktaki ekonomik uğraşlarının da adıydı. Dokumalar, ıstar ve çarpana tezgâhlarında dokunurdu. Dokumada kullanılan ip, yün vb. Yörüklerin kendi hayvanlarından elde ettikleri kıl ve yapağıdan üretilirdi. Manavgat Bölgesi

Yörükleri keçi kılından çadır, çuval, heybe gibi ürünler koyun yününden keçe ve kepenek gibi ürünler deve yününden ise aba, kilim ve çuvallar dokumuşlardır (Çınar, 2016: 88). Yörüklerin çadır üretiminde keçi kılını tercih etmeleri koyun yününe suya dayanıksız keçi kılının ise suya dayanıklı oluşundan ötürüydü (Genç, 2020: 180). Keçe ve kepenek yapımında tercih edilen yünler ise güz yününden üretiliyordu (Bayar, 2016: 63). Istar tezgâhında çadır, kilim, stil(çul), heybe, çuval ve sofra bezi dokunurken; çulvalık tezgâhında ise bez, namazlık ve ihram dokunurdu (Aydın, 2010: 52). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* pantolon, göynek, don, uçkur, kazak, çorap, fistan, göğüslük gibi ürünleri çulvalıkta dokumuşlardır (Acır, 2020: 61). Dokuma eşyalarını ana hatları ile üç sınıfta inceleyebiliriz; birincisi, örtü ve yaygılar ikincisi, çadır dokumalar üçüncüsü ise taşımada kullanılan dokumalardır (çul, çuval, ala çuval, kıl çuval, un çuvalları, torba, heybe, kolan dokumalar vb) (Akan, 2010: 45-50). Osmanlı Döneminde 1500-1600'lü yıllarda Antalya Limanından ihracatı yapılan ürünler arasında halı, kilim ve dokuma ürünleri önemli bir yere sahip olarak kayıtlara geçmiştir (Karaca, 1997: 145). Manavgat Bölgesi Yörükleri düz dokumaları Cumhuriyet Döneminde de ıstarlarda dokumaya devam etmişler düz dokuma olarak kilim, çul, heybe, çuval, yastık, namazlık, yolluk, sofra altı ve iteği dokumuşlardır (Öztürk, 2005: 143). Manavgat'a 104.8 km uzaklıkta olan Gazipaşa'da ise heybe, torba ve çuvallar; zili, cicim ve sumak dokuma ile dokunmaktaydı (Aydın, 2010: 20-21). Bu dokumalarda tercih edilen ipler ise koyun yününden üretilmiştir. Manavgat'ın Sırtköy ve Yaylaalan Mahallerine iskân olan Yörükler umumiyetle kilim ve iç gömlek dokumacılığı yapmışlardır (Çimrin, 2012: 410). Manavgat'ın Sarılar mahallesine iskân olan Yörükler dokuma olarak bez, halı, çul, heybe, kilim, çuval ve harar dokumuşlardır (İnci, 1998: 142). Genel olarak Manavgat'ın köylerine yerleşmiş olan Yörüklerin yaşlı kadınları dokumacılık ile meşgul olmuşlardır (Öztürk, 2005: 113). Düz dokuma bağlamında ilikli kilim, eğri atkılı kilim, cicim ve zili metoduyla üretilmiş dokumlar yapmışlar düz dokuma yaygılar olarak da kilim, cicim zili ve sumak metotları ile yapılan ürünler üretmişlerdir (Öztürk, 2005: 113-114). Dokumalarda genellikle motif olarak bitkisel figürler ve geometrik bezemeler tercih edilirken renk olarak siyah, gri, beyaz, kahverengi, sarı, turuncu, pembe, kırmızı, eflatun, mor, yeşil, krom, mavi, bordo gibi renkler tercih edilmiştir (Öztürk, 2005: 161-167). Diğer dokuma motifleri ise hayvansal motifler, İslamiyet'le zenginleşerek daha sık kullanılmaya başlanan geometrik motifler; bitkisel, hayvansal ve geometrik motiflerin eksiklerini tamamlamak için kullanılan sembolik motiflerdir (Akca, 2016: 241). Dokunan çuvallardaki desenler aşiretlerin kimliklerini ve hangi aşiretler ile ilişkide olduğunu gösterir bir niteliktedir. Manavgat'ın Sarılar Mahallesine iskân olan Yörükler dokumuş oldukları ürünlerinde tercih ettikleri renkleri kendi imkânları ile doğadan temin

etmişlerdir. Kırmızı rengi kızılçam kabuğundan; kahverengini mazı, meşe ve ceviz kabuğundan; yeşil rengi nane bitkisinden; sarı rengi sütleğen bitkisinden siyah rengi sumanın kaynatılması ile elde etmişlerdir (İnci, 1998: 142). Manavgat Bölgesi Yörükleri yere sermek için kilim ve kara çul yine çadırın veya evin girişine serilen yolluk, gelinlik kızların çeyizlerini saklamak için ala çul, bakliyat ve hububat saklamak için kireniz çuval, un saklamak için un çuvalı, hayvanların besin maddesi olan yemleri muhafaza etmek ve taşımak için kıl çuval, soğuktan korunmak için battaniye (ihram) üzerinde yemeklerin katıldığı tabakların ve ekmeğin koyulduğu sofranın bezi, üzerinde hamur hazırlamak ve ekmeğin açılmasına yardımcı olan senidin koyulduğu iteği, saman taşımak için harar, genel kullanım amaçlı heybeler dokumuşlardır (Pişkin, 2012: 104-110). Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kadınları tarafından dokunan bu dokumalar yaylanın çevresinde bulunan köylerin pazarında haftalık olarak satılır veya ihtiyaç karşılığında yiyecek ve giyecek malzemeleri ile takas edilirdi. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* kadınları ıstar dokumaları ile ekonomiye katkı sağlamışlar; keçi kılından dokudukları kilimleri, kolanları ve sicimleri satmışlar veya çadırın ihtiyaçları doğrultusunda takasta kullanmışlardır (Uslu, 2015: 121). Manavgat'ın Sülek Mahallesi iliksiz kilim, Manavgat'ın merkezinde namazla ve zili, Hocalı Mahallesi kilim ve ala çuval, Tepe Mahallesi kireniz çuval, yolluk ve cicim'in 105-110 yıllık örnekler mevcuttur (Pişkin 2012: 104-110). Günümüzde ise dokuma işi büyük firmalar tarafından yapılmakta Yörüklerin el emeği göz nuru dokumaları pazarlarda yerini bulamamaktadır. Manavgat Bölgesi Yörükleri dokuma ürünlerini üretirken Yay-Atık, Çırçır (çıkırık), Yün Tarağı, Kirman, Ilgıdır, Keceve, Gelemen, Çark, Mekik ve Düzen adını verdikleri araçları kullanmışlardır (İnci, 1998: 144-152). Araçların kullanım amacına ve fonksiyonlarına baktığımızda düz dokumalarda temizleme ve kabartma aracı olarak Yay ve Atacak; eğirme, bükme ve sarma aracı olarak İğ, Kirman, Çıkırık, Dikey Dolap; çözgü ve hazırlık araçları olarak Çağ, Çözgü Direği, Çözgü Tahtası; dokuma araçları olarak Istar ve Istar Tarağı kullanılmıştır (Öztürk, 2005: 149-151). Yine ipleri sarmak için Gülcan; dokuma esnasında atkı sıralarını sıkıştırmak için Kirkit adı verilen aletleri kullanmışlardır (Akan, 2010: 44-45). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde de yer alan *Sarıkeçili Yörükleri* de aynı araçları dokumada kullanmıştır (Özcan, 2015: 1512-1515).

3.5. Dericilik

Hayvancılıkla meşgul olan eski Türk topluluklarının giyim eşyası yün, deri ve kürk ürünlerinden meydana gelmekteydi. Deri ve deriden mamul ürünlerin üretimi çağ olarak Ortaçağ'da zirveye ulaşmış bu yükselişe doğru orantılı olarak ciltçilik de gelişmiştir. Selçuklular zamanında Anadolu'da Diyarbakır deri sanayisinin orijini konumundaydı. Beylikler Döneminde ise deri ihraç malları arasında yer almış; Osmanlı devrinde ise dericilik ekonomik uğraş içinde tekrar hayat bulmuş ve Avrupa dericiliğinin gelişimine zemin hazırlamıştır (Tekin, 1994: 177). Muhtelif zamanlarda yapılan incelemeler Anadolu'da debbağlık ve deri işçiliğinin ilk gelişen meslek olduğunu ve bunu da başlatan kişinin Ahi Evran olduğunu bizlere göstermektedir (Tekin, 1994: 177). Debbağlar 18. yüzyılın ikinci yarısında çok zenginleşmişler ancak Tanzimat'tan sonra Osmanlı dericiliği zayıflayınca eski güçlerini kaybetmişlerdir. Debbağhaneler kötü koku yapmasından ötürü Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde şehir merkezinin dışında denize kıyısı veyahut akarsuyun yerleşim yerinden ayrıldığı noktalarda kurulmuştur. Manavgat Bölgesi Yörüklerinin yaylak olarak tercih ettikleri Konya Seydişehir'de bir deri işleme merkeziydi. Temettuat defterlerinin vermiş olduğu bilgiler bizlere Seydişehir'de deri işlemekle mükellef altı adet debbağın olduğunu ortaya koymaktadır (Değerli, 2013: 97).

Manavgat Bölgesi Yörüklerinde dericilik ilkel koşul ve yöntemlerde yapılıyordu. Manavgat Bölgesi Yörükleri besledikleri koyun, keçi, sığır ve avladıkları hayvanların derilerinden birçok eşya yapmışlardır. Bu eşyalar; "Posteki", "Çarık", "Kocuk", "Sofra", "Su Tuluğu", "Yanlık", "Su Kovası" ve "Dağarcık" gibi isimler alan ürünlerdi. Manavgat Bölgesi Yörükleri bu ürünlerinin hammaddesi olan işlenmiş deriyi iki metot kullanarak elde ediyorlardı. Bu metotlardan birincisi "Tabaklama" diğeri ise "Eyleme" idi. Bunlardan "Tabaklama" metodu hakkında bilgi verecek olursak; Tabaklanacak derinin tüyleri yere gelmek kaydıyla ağaç kazıklarla toprağa gerilir üzerine bolca tuz serpilir (yumuşak olmasını istiyorlarsa deri üç gün tuzda piştikten sonra derinin üstüne bir miktar şap tozu akabinde ılık süt dökülür.) daha sonra bıçağa benzer bir çubuk ile derinin içi temizlenir deri tekrar tuzlanır üç gün daha güneşte kaldıktan sonra tuzdan iyice arındırılır ve üzerine yağ konularak derinin içi yağlanır böylece Tabaklama oluşturulmuş olurdu (Eröz, 1991: 169). Birde mundar ölen havyan için "Meşin Yapımı" vardır. Bu yöntem ile posteki, sofra örtüsü, namazla gibi eşyalar yapılırdı. Diğer bir metot olan "Eyleme" hakkında bilgi verecek olursak eğer; Eylemede hayvanın derisi bütün olarak çıkartılır ve çıkartılırken içine ürün konulacakmış gibi hasarsız ve deliksiz olmasına dikkat edilirdi. Eylemede ilk olarak deri çok temiz bir şekilde yıkanır, iç tarafı tuzlanır daha sonra güneşte üç gün bekletilir daha sonra hazırlanan karşım kaynatılmış halde eyleme

yapılacak tuluğun iç kısmına dâhil edilir daha sonra derinin ağzı kapalı biçimde yedi gün beklenir bu bekleme aşamasına “bastırma” denirdi. Daha sonra hazırlanan karışım tuluğun içine dâhil edilir ardından tuluğa su doldurulur bu şekilde deri ortalama otuz gün kadar bekler ardından eyleme işi bir kez daha yapılır kıllar kolayca sökülür ve tuluk artık kullanıma hazır hale getirilirdi (Yalman, 1977b: 452-455). Bu yöntem ile üç tane ürün elde edilir bunlardan birincisi su tuluğu ikincisi yağ tuluğu üçüncüsü ise döğme tuluğudur. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* için dericilik önemli bir yere sahipti ve bu iş aşiret içerisinde kadınlar tarafından “Tabaklama” ve “Eyleme” metodu tercih edilerek yapılır ve özellikle eyleme metodu kullanılarak yayık (yannık) adı verilen ürün üretilirdi (Acır, 2020: 50). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Saraçlı Yörükleri* deri işlemeciliği ile ön plana çıkmış hatta bu ekonomik uğraşlarından ötürü aşiretleri “Saraç-ı” ismini almışlardır (Öz, 2023c: 266).

3.6. Yün ve Yapağı Üretimi

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin ekonomik uğraşları içerisinde süt ve süt ürünleri, dokumacılık ve dericiliğin yanı sıra yün ve yapağı üreticiliği de yer alıyordu. Koyun yününden keçe gibi yumuşak ürünler yapılırken keçi kılından başta çadır olmak üzere taşımacılıkta kullanılacak olan çuval, torba, heybe gibi ürünler üretilir aynı zamanda çadırın içerisine halı niyetine serilen çullarda yine keçi kılından üretilirdi. Deve yünü de kırkılır, eğrilir ve dokunurdu. Deve yününden daha çok giyim eşyası gibi değerli mamuller üretilirdi. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan ve Taşkesiği Mahallesi'nde iskân olan *Kurşunlu Yörükleri* deve yününden sergi malzemesi yapılmasının deveye saygısızlık olacağını dile getirmişler bundan ötürü deve yününden sergi malzemesi dokumamışlardır (Öz, 2023c: 222; Doğan ve Doğan, 2005: 71). Koyun yılda iki kere olmak üzere nisan ve ağustos ayların kırkılırdı (Bayar, 2016: 63). Kırkılan yün daha çok hammadde olarak satılmakta, bir bölümü ise eğrilmek ve dokuma yapılmak için alı konulmaktaydı. İşlenmemiş yün ağırlığınca satılır bu doğrultuda Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Sarıkeçili Yörükleri* çoban keçesi ve büyük keçe parçalarının yapılması için işlenmiş yünlerini Konyalı keçe ustalarına satarlardı (Bazın, 1989: 340-341). Keçe; koyun, tavşan, deve, lama gibi hayvanların yünleri ve tiftik keçisinin kıllarının su, sabun ve ısı yardımıyla liflerin birbiri içerisine girmesi sonucu oluşturulmuş tekstil malzemesidir (İlden ve Akçora, 2012: 123). Umumiyetle keçeler bölgede “tepme yöntemi” ile elde edilirdi. Keçe imalatında ise şu araçlar kullanılırdı; “yay, kalıp geç, çubuk, makas, sepkı, hasır sırtığı, hasır şalı, halat, su kabı, süpürge ve uzun ağaç” (Gürçay, 1966: 27). Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* keçe ve kepenek yapımında Eylül yani sonbaharda kırpılan yünü ya da kuzu yününü tercih etmişlerdir. *Bozahmetli Yörükleri*

tarafından keçe şu şekilde yapılırdı; genişçe bir alana kıl çuval serilir ardından genel olarak 10 cm kalınlıkta olacak şekilde yün çulun her yerine eşit dağıtılır renkli bir keçe yapılacaksa eğer renkli yünler (umumiyetle siyah ya da mor) bu yünlerin üzerine atılır daha sonra kazanda kaynamakta olan sıcak su yünlerin üzerine dâhil edilir ve çul rulo biçiminde sarılır yine sıcak su ilave edilmeye devam edilirken rulo biçimine getirilmiş olan çula sarılan ipler karşılıklı olarak ileri-geri çekilmek suretiyle ortalama yarım saat boyunca bu harekete devam edilir ve yünün ön sıkılaştırılması gerçekleştirilir ardından çul açılır üzerindeki daha çok sıkılaştırılmak üzere rulo haline getirilir ve sıcak su dökülerek ortalama bir saat boyunca dirseklerin yardımı ile kadem kademe ezilerek yuvarlanırdı ve keçe tamamlanır ardından da kurumaya bırakılırdı (Acır, 2020: 63). Keçeden elde edilen ürünler ise keçe çizme, kepenek, alakeçe, süt keçesi, sargı keçesi, yük keçesi, at keçesi, semer keçesi, deve keçesi, kıbrıs keçesi, keçe külah ve arakiye'dir (Gürçay, 1967: 26-27). *Bozahmetli Yörüklerinde* keçeden mamul olan Kepenek ise şu şekilde yapılırdı; yapılmış olan keçe çan biçiminde katlanır büyük ve kalın malzemelerin dikimine yarayan çuvaldız yardımıyla çan biçiminde dikilir bazı kepeneklere tercihe göre başlık eklenirdi (Acır, 2020: 63). Cumhuriyet Döneminde Manavgat'ta 1927-1928 yıllarında 15.200 kg Yün ve Yapağı, 18.210 kg civarında da Keçi Kılı üretilmiştir (Güçlü, 2020: 191). Antalya ilinin tamamında ise 1932 yılında toplam 570.347 kg Yapağı, 10.140 kg Yün, 757.629 kg Keçi Kılı üretimi sağlanmıştır (Güçlü, 2018: 29). Baktığımızda yün ve yapağının ekonomik girdi olarak Yörükler ve Devlet özelinde büyük bir katkı sağladığını söyleyebiliriz.

3.7. Vergi Yükümlülükleri

Osmanlı toplumu vergi sorumluluklarına göre birbirinden farklı statülere sahip olmak şartı ile müslim ve gayri müslim, şehirli ve köylü, yerleşik ve göçebe olmak üzere üç ana sınıfa ayrılmaktaydı (İnalcık, 1990: 31). Osmanlı Döneminde vergiler ana hatlarıyla şer'i ve örfi olmak üzere iki bölüme ayrılırken devlet vergileri üç ana başlık altında halktan tahsil ediyordu. Bunlardan birincisi "rüsüm-ı şerriye (zekat, haraç, öşür, cizye)" ikincisi "rüsüm-örfiye (çift, ispenç, arus, cinayet vb.)" üçüncüsü "avarız-ı divaniye ve tekalif-i örfiye (avarız akçesi, nüzul bedeli, sürsat vb.)" (Taşkın, 2013: 56). Şevket Pamuk'a göre reaya ödemekte yükümlü olduğu vergileri üç başlıkta devlete veriyordu bunlardan birinci başlık "sipahi tarafından toplanan ve hazineye bağlı vergiler ve yükümlülükler", ikinci başlık "üretim üzerinden alınan vergiler", üçüncü başlık ise "angarya (zorunlu emek hizmetleri)." (Pamuk, 2007: 44-45). Osmanlı vergi kanununa göre tadad, tahrir ve kontrol işleminin üç yılda bir her eyalette sistemli olarak gerçekleştirilmesi öngörülmüştür (Altundağ, 1947: 191). Buradaki amaç yeni vergi mükellefleri belirlemek ve vergi miktarlarını tekrardan gözden geçirilmektir. Baktığımızda şer'i vergiler hazine-i hümayun adına devlet memurları tarafından İslam devletinde dinin emrettiği

zekat, aşar, haraç, cizye gibi vergilerden oluşmaktaydı (Ortaylı, 2008: 134). Örfe vergiler ise şeriatın dışında mali sıkıntılar yüzünden sultanın fermanı üzerine çıkarılan vergilerdir. Bu vergiler imdadiye, iane-i cihadiyye, avarız, haraçlar, harc-ı ferman, resm-i derbent gibi isimler altında toplanıyordu (Kazıcı, 1986: 292-308). Tekalif-i şakka ise şer'i vasfı olmayan mali kurallar ile de uyumu olmayan vergilerdir. Bunlar; “bad-ı hava, carimeler, tapu resmi, resm-i arusane, nelbeha, avarı-ı divaniye (bu vergiden derbent, menzil, su yolcusu, maden ocağın da çalışan Yörükler muaf tutulmuştur.)” (Ortaylı, 2008: 139). Tanzimat dönemi ile birlikte ayni ve nakdi vergileri tahsil etmede revizyona gidilmiş 1840 yılında vergi miktarlarının belirlenmesinde yerel meclislere halkın ekonomik vaziyetlerine göre hane bazında uygulama yetkisi verilmiş bunun yanında vergi, nüfus gibi konular hakkında bilgilerin kaydedildiği temettuat defterleri oluşturulmuştur (Çağan, 2015: 12-13).

Osmanlı Devletinde hayvanlar çift ve tek tırnaklılar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Çift tırnaklılar et, yün, kıl, süt ve derilerinden yararlanılan her cins keçi, koyun, sığır ve benzeri hayvanlardı. Dolayısıyla üretim yapılan bu sınıf devlet tarafından vergilendirilmiştir. Yörükler, Osmanlı toplumunun reaya kısmına mensup olmakla beraber beslediği hayvanları için çeşitli başlıklardaki vergilerini nakdi veya ayni olarak ödemişlerdir. Yaşam tarzlarına uygun olarak ödedikleri vergiler kanunlarda gösterilmekle beraber; “resm-i ağnam, resm-i ağıl, resm-i yaylak ve kışlak, resm-i otlak, yapağı ve kıl vergisi, avarız vergisi” ve tarımla meşgul olanlar için “aşar vergisi” dir.

Osmanlıda ağnam; kıvırcık, karaman, dağlıç, tiftik ve kıl olmak üzere beşe ayrılırdı (Taşkın, 2013: 62-63). “Ağnâm resmine, bazı kanunnamelerde resm-i merai bazılarında resm-i ganem ve bir kısmında da koyun resmi denmektedir.” (Çağatay, 1947: 485). Bu vergi koyun ve keçilerden alınır, ağnam hesaplamada kuzulu koyun kuzusuyla oğlaklı keçi oğlağıyla beraber bir sayılırdı. Bu vergiler salgın hastalıklar, eşkıya baskınları yine beşeri ve doğal nedenlere bağlı olarak koyun ve insan miktarında bir azalma gerçekleşmesi durumuna göre aşiretlerin talepleri doğrultusunda yeniden belirlenirdi (Kılıç, 2008: 302). Yörüklerin koyun ve keçileri hastalanıp telef olursa yirmi dört taneden az kalırsa Yörüklerden ağnam alınmaz onun yerine yılda on iki akçe “kara resmi” alınırdı. Bu şekilde hayvanları azalıp sipahiden bir yer kiralayıp tarım yaparsa bundan da yılda on iki akçe “boyunduruk resmi” alınırdı. Yörüklerin ödemiş oldukları diğere bir vergide “ağıl resmi” idi. Ağıllar, hayvanların çitler ile çevrilmiş evlerine verilen isimdir. Bu vergiyi toprak sahibi sipahiler Yörüklerden alırdı. Ağıl resmi sürü baz alınarak belirlenen bir vergidir. Ağıl resmi diğere vergilerle beraber baharda sipahiler tarafından toplanırdı. Osmanlı sancak kanunnamelerine göre bir sürü yüz ila üç yüz hayvan arasında hayvan varlığından oluşmakta ve bu miktar ağıl resminin belirlenmesinde esas kabul

edilmekteydi (Ak, 2015: 292). Teke sancağında ağıl resmi umumiyetle üç yüz koyundan 5 akçe olarak tahsil edilmiştir. Ağıl resmi Tanzimat’a kadar devam etmiş daha sonra kaldırılmıştır. Yaylak resmi kaynaklarda “şanu’l mera, resm-i merai, otlak resmi, yatak resmi ve resmi çeragah” olarak geçmektedir (Taşkın, 2013: 64). Resm-i yaylak; sürülerini başka tımar sahibinin topraklarında otlatan veya miri yaylalarda otlatan hayvan sahiplerinden, Yörüklerden yılda bir kere tahsil edilen bazı yerlerde sürü başına bazı yerlerde ise hayvan başına tahsil edilen vergilerdir. Diğer sancak ve tımarlardan gelip geçen sürülerden alınmazdı. Yaylak resmi tahsil edilirken bazı yerlerde üç yüz koyun bir sürü olarak kabul edilmiş bir sürüden bir koyun, bazılarında ise “ala”, “evsat” ve “edna” olmak üzere ayrılıp öyle hesaplanmıştır (Çağatay, 1947: 510). Bölgeden bölgeye fark göstermekle beraber ala koyundan 17, evsat koyundan 15, edna koyundan ise 10 akçe olarak tahsil edilirdi (Taşkın, 2013: 64). Osmanlı Döneminde 1455 yılında Alaiye sancağına bağlı Manavgat kazasında bulunan Gembos, Virentok, Toraz, Eynif Yaylalarını kullanan Yörüklerden toplam 1300 akçe yaylak vergisi alınmıştır (Karaca, 1997: 141). Yine 1840 yılında yılda bir kereye mahsus Gembos Yaylasından 500 akçe, Medi Yaylasından 200 akçe, Eynif Yaylasından 200 akçe, Dirmetok Yaylasından 300 akçe, Davraz Yaylasından 100 akçe vergi alınmıştır (Öz, 2023a: 210). Kışlak resmi ise Yörüklerin soğuk kış şartlarından hayvanlarını korumak için kışladıkları kuytu ve bol otlu mekânlar için alınan yüz koyundan 20 akçe oranla tahsil edilen vergilerdir (Ak, 2015, 293). Bu vergi sadece Kom’da kışlayan Yörüklerden tahsil edilirken köyde kışı geçirenlerden tahsil edilmezdi (Taşkın, 2013: 64). Yine akçe yerine bir koyun veya bir kuzunun da alındığı bilinmektedir. Resm-i otlak vergisinin tahsilinde ise bir sürü üç yüz koyun sayılır sürü başı 5 akçe alınırdı. Umumiyetle otlak resmi sürülerini başka bir sipahinin tımarında otlatan veya miri topraklarda yaylatan sürüye sahip olanlardan, konargöçer aşiretlerden ve Yörüklerden tahsil edilirdi (Kazıcı, 2014: 154). Yapağı ve kıl vergisi ile irad-ı cedid hazinesine kaynak oluşturulmuş bu verginin tahsili için mart ayı beklenmiş ve yapılan sayımda hayvan başına birer para vergi alınması kararlaştırılmıştır. Osmanlı Döneminde Teke sancağında yapağı ve kıl vergisinin tahsil edilmesi görevi 1803 yılında 3.000 kuruş karşılık ile Teke mütesellimi Elhac Mehmet Ağa’ya iltizam edilmiştir (Ak, 2015: 296). Yapağı ve kıl vergisi de Tanzimat’la beraber kaldırılmıştır. Osmanlı Döneminde Yörüklerden alınan vergiler sadece bunlar değildi baktığımızda yine “çift resmi, bennak resmi, kara resmi, ağnam resmi, kevaré resmi, bad-ı heva, cürmü cinayet, resm-i arusane, mücde-i abd-ı abık, deştibani resmi vb.” (Sarı, 2008: 144-150). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde sığır grubu hayvan besleyenlerden “resm-i mevaşi, resm-i camus, resm-i manda” gibi vergilerde tahsil edilmiştir (Taşkın, 2013: 64). Tek tırnaklı hayvanlar at, beygir, katır ve merkeptir. Bunlar hizmet alanında kullanıldığı için bunlardan bir

takım istisnalar hariç vergi alınmamıştır (Taşkın, 2013: 65). Örneğin çift tırnaklı hayvanlar içerisinde yer alan develer nakliye yani taşımacılık alanında kullanılmıyorsa vergiden muaf tutulmuşlar ancak taşımacılık alanında kullanılmışlarsa bir deve otuz koyuna eşit tutulmuş ve bir deveden 15 akçe vergi alınmıştır (Kılıç, 2008: 300). Manavgat Bölgesi Yörükleri yerleşik hayata geçtikten sonra toprakla uğraşmaya başlamışlar bu bağlamda toprak ekimlerini ticaret amaçlı yapanlardan Cumhuriyetin ilk yıllarında “aşar vergisi” alınmıştır. Manavgat Bölgesi Yörüklerinin Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımını yaptıkları ürünlere baktığımızda buğday, arpa, susam, mısır, pamuk, tütün, bakla ve börülce ticaret hacimleri ile dikkatleri üzerine çekmektedir (Çınar, 2016: 88).

Cumhuriyetin ilanından bir yıl sonra hayvanlar vergisine dair ilk kanun 12 Şubat 1924 tarihinde ilan edilmiştir. Bu ve hayvancılıkla ilgili diğer vergiler haziran, eylül ve ekim aylarında Yörüklerden tahsil edilmiştir. 12 Şubat 1924 tarihinde ilan edilen “410 Sayılı Sayım Kanunu” bağlamında koyun ve kıl keçisinden 23 kuruş, deve başı 100 kuruş alınması öngörülmüş ancak bu kanunda 30 Ocak 1926 tarihinde düzenlemeye gidilmiş koyun ve kıl keçisinden 30 kuruş; deve başı 150 kuruş; öküz ve inek başı 80 kuruş; at-katır başı 100 kuruş; eşek başı 30 kuruş alınması kararlaştırılmıştır (Özer, 2018: 704-705). “410 Sayılı Sayım Kanunu” bağlamında alınan vergi oranlarında 18 Mayıs 1929 tarihinde yeniden düzenlemeye gidilmiş ve alınan vergilerin oranları arttırılmış yani orana göre koyun ve kıl keçisinden 60 kuruş; deve başı 230 akçe; öküz ve inek başı 125 akçe; at-katır başı 155 akçe alınmıştır (Özer, 2018: 705). Hayvan vergisi bağlamında alınan ikinci büyük karar 6 Temmuz 1931 tarihinde “1839 Sayılı Hayvanlar Vergisi Kanunu” idi. Bu kanun bağlamında koyun ve kıl keçisinden 60 kuruş; deve başı 200 kuruş; sığır başı 100 kuruş; at-katır başı 25 kuruş; eşek başı 50 kuruş alınması öngörülmüştür (Özer, 2018: 706). Hayvan vergisi bağlamında üçüncü büyük karar ise 20 Ocak 1936 tarihinde “2897 Sayılı Hayvanlar Vergisi Kanunu” ismi altında alınmıştır. Bu kanun bağlamında koyun ve kıl keçisinden 40 kuruş; sığır başı 60 kuruş; at-katır başı 60 kuruş; deve başı 100 kuruş alınması öngörülmüştür (Özer, 2018: 709-710). Ancak belirlenen bu oranlarda düzenlemeye gidilmiştir. 23 Mart 1938 tarihinde alınan “3343 Sayılı Kanun” ile “2897 Sayılı Kanun” ilk maddelerinde düzenlenmeye gidilerek hayvan başı alınan vergi oranları düşürülmüş; 31 Mayıs 1941 tarihinde, 27 Mayıs 1942 tarihinde ve 13 Haziran 1945 tarihinde ödenecek vergi oranlarında tekrar düzenlenmeye gidilmiş tarihler 1950 yılını gösterdiğinde ise aynı yıl iktidara gelen Demokrat Parti hayvanlar vergisinin kademeli olarak kaldırılmasına karar vermiştir (Özer, 2018: 710-712).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MANAVGAT YÖRÜKLERİNİN KÜLTÜREL HAYATI

Ata yurt Türkistan coğrafyasından Ana yut Anadolu'ya göç eden Türkler sosyo-kültürel değerlerini Anadolu'ya da taşımışlardır. Tarihsel süreçte umumiyetle konargöçer kütlelerin yerleştiği Manavgat Bölgesi bu kültürel değerlerin yoğun olarak hissedildiği ve yaşandığı sahalardan biri olmuştur.

Türklerin teşkilatlı yapısının en temel birimi olmakla beraber sağlam temeller üzerine kurulmuş olan Türk aile biçimini yüzyıllardır muhafaza eden Manavgat Bölgesi Yörüklerinin evlenme geleneklerinden hareketle aile ilişkileri içerisinde belli bir nizamla bağlı oldukları görülmektedir. Yine beslenme alışkanlıklarından giyim ve kuşamlarına hatta müzik kültürüne kadar zengin bir kültürel literatüre sahip olan Manavgat Yörükleri yaşam sahalarında bu özellikleri Türkistan ile rabıta kurarak sürdürmüş ve mümkün mertebe gelecek kuşaklara da bu değerleri miras bırakmaya çalışmışlardır.

4.1. Aile Yapıları

Eski Türklerde “oğuş” terimiyle ifade edilen aile, kadın ile erkeğin evlenmesi sonucu oluşan ilk sosyal birliktir. Aile, toplumun en küçük sosyal birimi ve en alt düzeyde bir teşkilatıdır. Aile, soyun devam etmesi için kadın ve erkeğin meşru bir yol ile bir araya gelmesi ile oluşurdu (Baykara, 2001: 153). Oğuzlarda aile müessesesi çok önemli bir yer tutmuş ve ailenin temelini oluşturan evlilikte tek eşli olmayı tercih etmişlerdir ancak “başlık verme” usulünü de devam ettirmişlerdir (Sümer, 1958: 142). Türklerin genellikle tek eşle evlilik yapmaları aile müessesinde iki cinsin eşitliği ilkesinin benimsendiğinin en bariz örneğidir (Eröz, 1977: 23-27). Ancak umumiyetle Yörüklerde aile erkek hâkimiyetine dayanır az da olsa çok evlilik vardır yükün büyük çoğunluğu kadın ve çocuklardadır erkekler sadece hayvan otlatmışlardır (Gürdal, 1976: 66). Osmanlı Döneminde Yörüklerde evlilik şu şekilde yapılıyordu; ilk olarak evlenecek çift iki şahit ile kadıya başvurur, kadı mehr-i muaccel ile mehr-i müeccel miktarını belirler ve ardından çifte bir izin name verir, çift bu izinname ile mahalle'nin imamına giderek nikâhlarını kıydırırlardı (Beden, 2004: 74). Talak, kocanın tek taraflı boşanması; Muhala, karı-kocanın anlaşarak boşanması; Tefrik ise kadının isteği ile boşanmadır (Beden, 2004: 74). Yörükler evlenme boşanma işlemlerini kendilerine tayin kılınan kadı ile yapmaktaydı (Selçuk, 2007: 2700). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde de Ata yurttan kendilerine miras kalan “başlık verme” usulü devam etmiştir. Başlık parası olarak umumiyetle deve ve keçi istenilmiş bazen altın ve nakit parada istenildiği olmuştur (Kılıç, 2008: 305). Manavgat Bölgesi Yörükleri evlilik türü olarak “monagami” yani tek eşliliği, nikâh türü olarak ise resmi nikâh ardından imam nikâhını

tercih etmişlerdir (Arslan ve Arslan, 2020: 168-169). Manavgat Bölgesi Yörükleri evlilikte Ata yurttan beri süre gelen grup dışı evlenmeyi yani “egzogami” sürdürmüştür (Kurtoğlu, 2021: 49). Böylelikle Manavgat Bölgesi Yörükleri kendi Yörük aşireti dışındaki aşiretler ile evlenme yoluyla kan hısımlığı kurmuşlardır. Manavgat Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* bu açıklanmanın dışında geniş bir aile yapısına sahip olmuş, evlilikler daha çok aynı şeylere inanmaları, toprak anlamında mülkiyet duygusunun bir neticesi olarak akrabalar arası evliliği tercih etmişler ancak aşiretler arası evlilikte bir o kadar yaygın olarak görülmüştür (Acır, 2020: 47). Yine *Sarıkeçili* ve *Honamlı Yörükleri* kendi aşiretleri içerisinde evlilik yapmışlardır (Ak, 2017: 309-310).

Manavgat Bölgesi Yörüklerinde çadırın içinde oturan bütün fertlere “horanta” ismi verilmiş, bu doğrultuda aile anne, baba oğul, gelin ve çocuklardan meydana gelirken ailede babadan sonra saygı gösterilen kişi ise anne olmuştur (Ak, 2017:309). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde evlilik üç yoldan biri ile yapılmış bunlar; görücü usulü, kız kaçırma ve anlaşarak evlenmedir (Şimşek, 2013: 308). Manavgat Bölgesi Yörüklerinde en çok “görücü usulü” ve “anlaşarak evlenme” tercih edilmiştir.

Manavgat Bölgesi Yörüklerinde düğün ve evlilik merasimi şu şekilde gerçekleşmiştir; Anne ve Baba evlenecek yaşa erişen oğulları için önce kendi obalarından olmazsa komşu obalardan kız bakarlar daha sonra beğenilen kız obanın büyükleri tarafından istenilmeye gidilirdi. Kız tarafı cevap için bir hafta süre ister daha sonra sonuç olumlu olursa kız istemeye gidilir, istemeye gidilirken bir hediye bohçası hazırlanırdı. Kız istemeye gelen oğlanın askerlik görevini yapmış olmasına dikkat edilir, karşılıklı anlaşıldıktan sonra “söz kesme” işlemi yapılırdı. Söz kesiminden sonra nişan merasimi gerçekleştirilirdi.

Nişan genellikle kız evi tarafından düzenlenirdi. Nişanlanacak kızın çok süslenmesi ayıp kabul edilirdi. Kızlar nişan törenlerinde elbise olarak boydan kolları uzun tercihen kadife kumaştan yapılmış elbise giyerken üstüne yine tercihen kadife ceket giyerlerdi (Gürtekin, 2020: 94). Nişan günü erkek tarafı davar (keçi) keser ve bir çağlı ile bu yemekleri kızın kaldığı odaya gönderirdi. Yörüklerde nişan yüzüğü takılması sırasında bıçak çıkarılması iyi kabul edilmez, bunun geçimsizliğe neden olacağına inanılırdı (Demir ve Bakar, 2014: 123). Nişanda kadınlar ve erkekler toplanır, nişan bohçasına bakarlar, nişanlılık sürecinde başta çift olacak olan erkek ve kadın buna mukabil aileler birbirini tanıma fırsatı bulurdu.

Nişandan sonra düğün için hazırlık yapılır bu süreçte damat tarafı gelin tarafına bayramlarda hediyeler ile ziyarete gelirlerdi. Bunun yanında düğün için hazırlıklar yapılır “okuluk” ya da “okuntuluk” adı verilen malzemeler hazırlanır bu süreçte kız çeyizini hazırlar oğlan evini yapar, takısını ayarlar, düğün masrafları için para biriktirirdi. Sonuçta düğün

kurulur, düğün merasimine katılanlara yemekler ikram edilirdi. Düğünlerde yemek olarak keşkek, yahni, çoban salata, tarhana çorbası veya tavuk çorbası, tahin helvası ikram edilirdi (Kendir ve Uslu, 2018: 697). Manavgat'ın Karavca Mahallesi'ne yerleşmiş olan Yörükler düğünlerinde yemek olarak keşkek, yahni, çorba, salata ve helva ikram etmeyi hala sürdürmektedir (Bezci, 2020: 32). Düğünün süresi obadan obaya değişmekle beraber ortalama üç gün sürerdi. Düğünden önce kızın malzemeleri yani çeyizleri kalacakları eve serilirdi. Gelin olacak kızın çeyizinde çoraplar önemli bir yer tutar çeyizlik çoraplarda genellikle bir söz veya duyguyu işaret eden motifler ve renkler kullanılırdı (Baykurt, 1991: 493). Düğün günü damat ve gelin evine bayrak dikilir akşamına “kına gecesi” yapılırdı. Kına gecesinde elbise olarak gelin olacak kız kırmızı, yeşil ve mavi renklerin birbirine hâkim olduğu elbise giyer başına duvak ve kötü şans engellemek nazarın önüne geçebilmek adına da ayna takardı (Gürtekin, 2020: 94-96). Yine gelinler başlarına tüyler ile estetik bir yapıya kavuşturulmuş tozluk adını verdikleri başlıkta takmışlardır (Aydın, 2012: 402). Ertesi gün düğün günüdür ve düğünde kız elbise olarak gelinlik giyerdi. Manavgat Bölgesi Yörüklerinde gelinler 1960 yılına kadar gelinlik olarak üç etek giymiş, 1960 yılından 1980 yılına kadar sırmalı fistanı gelinlik olarak tercih etmiş 1980 yılından sonra ise beyaz gelinliği tercih etmeye başlamışlardır (Gürtekin, 2020: 96). Düğünlerde damat elbisesi ise paçası işlemeli ve uçurlu beyaz don ve gömlektir oluşuyordu (Gürtekin, 2020: 98). 1980 yılından sonra ise takım elbiseler tercih edilmeye başlanmıştır. Oğlan evi kız evine gelir gelin ata bininceye kadar davul ve zurna çalınır daha sonra gelin oğlan evine doğru atın üstünde giderdi. Oğlan evine varılınca “indirmelik” adı altında geline hediyeler verilir bu hediyeler oğlan evinin gücüne göre bir koç, keçi, sığır belli bir miktar altın veya bir arsa olabilirdi. Gelin attan indikten sonra gelinin ayağının altına koç veya keçi kesilirdi. Gelin eve girmeden önce kapıya gerilmiş ipi keser, içine buğday ve ala şeker doldurulmuş testiye yere atar ve kırıldıktan sonra eve girerdi.

Manavgat Bölgesi Yörükleri sağlık noktasında bir problem yoksa ilk iki yıl içerisinde evliliğin doğal bir sonucu olarak doğum eyleminin gerçekleştirilmesine dikkat ederlerdi. Doğum, soyun devamını sağlar bu nedenden ötürü her kültürde her aile çocuk sahibi olmak ister. Yörüklerde kadının saygınlık kazanması, erkeğin gözüne girmesi, analık duygusunu tatması için doğum yapması esas alınmıştır (Demir ve Bakar, 2014: 118). Doğum yapıldıktan sonra lohusa kadına Yörüklerde büyük değer verilir zaten Yörükler içerisinde büyük saygınlığı olan kadının saygınlığı çocuktan ötürü bir kat daha artardı. Yörüklerde doğum yapan lohusa kadın iç ve üst giysilerinde mutlaka kırmızı renkli giyim eşyaları tercih etmiş ve başlarına al yazma bağlamışlardır (Gürtekin, 2020: 94). Doğumdan sonra Manavgat Bölgesi Yörüklerinde bir takım uygulamalar vardır bunlar sırasıyla; yeni doğan çocuğun terinin kokmaması için

“tuzlanması”, kırkınıcı gününden sonra “kırklanması”, diş çıkarması neticesinde “diş dirgidi ve töreni”, “ilk saçının kesilmesi”; “ilk tırnağının kesilmesi” zamanında yürüyemeyen çocukların yürüyebilmesi için “köstek kesilmesi” ve belli yaşı erişince “sünnet edilmesi” ve “sünnet töreni” gibi. Sünnet edilecek çocuğa temiz, güzel ve şık elbiseler giydirilmiştir (Gürtekin, 2020: 95). Yörüklerde yaygın olmamakla beraber “boşanma” da görülmüştür. Boşanmalarda genellikle ev ve takılan altınlar kadına bırakılırken talep edilen tazminatta ödenmiş, mümkün olduğunca kadın mağdur edilmemeye çalışılmıştır. Bu boşanmalarda aldatmaya dayalı vakalar yok denecek kadar azdır çünkü Yörüklerde evlilik karşılıklı sadakat temelinde meydana getirilmiştir.

Yörük kültüründe düğün törenleri gibi cenaze tören ve adetleri de önemli bir yer tutardı. Yörüklerin düğün ve cenaze törenleri bulundukları bölgeye en yakın köyde yapılır, cenaze hayvan üstünde en yakın köyün mezarlığına defin edilirdi (Kılıç, 2008: 305). Manavgat Bölgesi Yörükleri kabir ziyaretlerini genellikle nevrüz, arife, cuma ve dini bayramların ilk günü gerçekleştirmişlerdir. Cenazenin defni gerçekleştikten sonra vefat eden kimse için dua edilir, şeker, pişi, lokum gibi ürünler define katılan ve taziye evine gelenlere ikram edilir, vefat eden kimsenin mezarının üstü mersin (mut) ağacı yaprakları ile örtülür ve başucuna da bir dal dikilirdi (Şimşek, 2013: 235-236). Bu noktada Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri*’nin cenaze törenleri hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Bozahmetli Yörüklerinde genç vefatı dışında tüm vefatlar normal sayılırdı. Cenazeyi duyan herkes cenazeye katılır, cenazeden sonra ölü evine başsağılığına gidilir bu ziyarete “örgülü” denilirdi. Bozahmetli Yörük Aşiretinde Türk geleneklerine uygun bir cenaze merasimi yapılır mezar taşları çok gösterişli olmamakla beraber aşırıda sade değildir. Cenaze evine bir hafta boyunca yemek götürülür, ölünün giyim eşyaları fakir ve fukaraya verilirdi (Uslu, 2015: 203-204).

Yörüklerde ailenin temel taşı kadın kabul edilir bu noktada Yörükler kadına büyük değer ve önem verirdi. Kadın yaşamın her sahasında etkindi ve kadının yaşı arttıkça kadına verilen değerde artardı. Çünkü Yörüklerin yaşam felsefesi tecrübeye dayanıyordu bundan ötürü kadının yaşlandıkça hayatı daha iyi anlayıp yorumlayabileceğine, bilge bir kimliğe sahip olacağına inanılırdı. Evlilik sürecinde kadın, savaşçı yapısı ile kadın, halk hekimliği ve kadın, yaylak ve kışlakta kadın, misafir ağırlamada kadın, dokuma kültürü ve kadın, deri işlemeciliği ve kadın, sözlü kültür ve kadın, giyim kuşam ve kadın, gıda üretimi ve kadın göç yollarında kadın kısaca Yörük yaşamının her safhasında kadın mihenk taşı idi (Ak, 2017: 309-330). Osmanlı Döneminde Yörük kadınları hakkında bize 19. Yüzyıl boyunca Yörük obalarına uğrayan seyyahlar bilgiler vermektedir. Seyyahlar; Yörükler arasında kadınların diğer Müslüman toplumlara göre daha fazla itibar gördüğünü, Yörük kadınlarının cesur ve güzel

olduklarını, Yörüklerin Müslüman olmalarına rağmen kadınlarda aşırı bir kapanmanın olmadığını, söylemektedirler (Gökçe, 2017: 210-211). Nicolae Jorga, "Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (C.1)" adlı eserinde yüzleri açık ve en az erkekler kadar silahları iyi kullanan İslam'ın şartını yerine getirmek için sadece ağızlarının önüne ince bir tül çeken Türkmen kadınlarından bahsetmektedir (Jorga, 2009: 398).

4.2. Yemek Kültürleri ve Misafirperverlikleri

Türk töresinde yemeğin büyük bir önemi vardır. Baktığımız zaman buna yağmalı toylar, imece toplantıları, doğumlar, ölümler ve düğünlerde ikram edilen yemekleri örnek verebiliriz (Talas, 2005: 276). Oğuzların yarı göçebe hayat biçimi su kaynaklarına bağlı olarak devam etmiş, gıda maddesi olarak umumiyetle yoğurt, kuru et ve ayranı tercih etmişlerdir (Agacanov, 2002: 131). Hunlara baktığımızda koyun, ev ve av hayvanlarının etleri ile beslendikleri at etini ise çok istisna olarak tükettikleri en çok ise koyun etini tercih ettikleri bilinmektedir (Talas, 2005: 277). Kırgızlara baktığımızda hububat ekimi yapmışlar bunları öğütmüşler, içecek olarak ekşimiş içkileri tercih etmişler bunların yanı sıra at ve av hayvanlarının etini de tüketmişlerdir; Uygurlar ise yerleşik hayata geçişin bir getirisi olarak tarım ürünlerini yetiştirmişler ve tüketmişlerdir (Talas, 2005: 277-278). Türklerin yetiştirdiği ve tükettiği tarım ürünlerine baktığımızda buğday, arpa, darı, çavdar, mısır, pirinç, burçak, elma, üzüm, karpuz, kavun ve dut karşımıza çıkmaktadır (Kılıç ve Albayrak, 2012: 713). Baktığımız zaman ilk Türklerin et olarak at ve koyunu tercih ettiklerini domuz eti ve ürünlerini tercih etmediklerini görmekteyiz. Türkler ete her an ulaşabilmek ve muhafaza edebilmek için konserve yapmayı da öğrenmişlerdir (Kafesoğlu, 2014: 305). Yine ilk Türkler etin yanı sıra sucuk ve pastırmayı da tercih etmişler özellikle sefere giden askerler sefer sırasında pastırma ile beslenmişler aynı zamanda paça yemeğini de tüketmişlerdir (Kılıç ve Albayrak, 2012: 710).

Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra yemek kültürlerinde de farklılıklar oluşmakla beraber bozkır yemeklerini de İslamiyet'e uyarlayarak devam ettirmişlerdir. Anadolu konargöçer topluluklarında tipik "göçer mutfağı" izinin olduğunu söyleyebiliriz. Göçer mutfağını oluşturan temel ürünler ise et ve süte dayalı besinlerdir (Kutlu, 1992: 65). Göçer mutfağında etin önemi her geçen gün artışı için etin kurutularak ve kavurma yapılarak muhafaza edilmesine gidilmiş bunun yanı sıra göçer mutfağında etli hamur mamullerinin oluşu köylü-yaylacı toplumun bir karması olan bir yemek kültürünün de var olduğunu göstermektedir.

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin mutfağı kendi dinamiklerine sahipti. Bu dinamiklerden ilki bozkır kültürü ve buna bağlı oluşan "göçer mutfağı" diğeri ise bulunduğu coğrafya ile doğru orantılı olarak Akdeniz coğrafyasında yetişen çeşitli bitkilerdi. Göçer mutfağının ürünleri olan

akıtmaç, bulamaç, keşkek, tutmaç, yufka ve yoğurt Yörüklerin tükettikleri ürünlerin başlarında gelirdi (Talas, 2005: 280). Yine ağız, peynir, çökelek ve tort tüketilen süt ürünleri arasındadır. Manavgat Yörüklerinin mutfağını oluşturan diğer ürünler ise bölgede yetişen bitkilerdi. Söğüş veya salata olarak kuzu göbeği, arap saçı ve rezene, kazırak ve çörtük otu, hindiba, güneşik, madımak, kuş ekmeği, karakavuk, semizotu, ısırgan, su teresi; baharat olarak sumak ve çöğre, yaban maydanozu; dolma yemeğinde danaayağı ve kabargaç; sulu yemek yapımında genger, yemlik, dede sakalı, teke sakalı, turp otu, yılan otu, kesme ve kırıış; kavurma yapımında yabani soğan, kuşkonmaz, gavursaçı, ebe gümece; haşlama yapımında it keseri, silcan; meyve olarak alıç, yaban armudu, ayva yaprağı; un yapımında kangal, boynuz, keçi boynuzu; tarhana yapımında kızılıçık, eren, ergen tercih edilen bölgeye has bitkilerdir (Bulut, 2006: 58-77). Yine defne, mersin (mut), keçi boynuzu tüketilen bitkiler arasında yer alıyordu (Alagöz, 1993: 25). Baktığımızda Manavgat Bölgesi Yörükleri Hamur İşleri olarak yufka ekmek, mayalı, kömbe, bükme, pişi, dolaz, ayranlı ve bulamaç; Çorba olarak tarhana, ak darı, çileme, un, kelle-paça, pirinç, mercimek, tavuk ve ayran çorbasını; Et Yemekleri olarak yahni, kavurma, tencere kebabı, mangal, ciğer kavurması, cızındırık (don yağı kavurması) ve kelle yemeğini; Sebze ve Sulu Yemek olarak taze fasulye, pırasa, kereviz, patlıcan, bamya, bakla kavurması, kuru fasulye, araka (bezelye), nohut yemeği, pirinçli ıspanak yemeğini; Pilav olarak bulgur ve pirinç, ilibadılı pilav, şehriye pilavı, tavuk ve kırmızı etli pilav; Tatlı olarak erik hoşafı, bestel, kabuk tatlısı, dut reçeli, pekmez, ayva ve üzüm reçeli, üzüm ve erik hoşafı, turunç reçeli, irmik ve un helvası, donma (sütlaç) gibi ürünleri üretmiş ve tüketmişlerdir (Şimşek, 2012: 97-158). Özellikle hamur işi olan yufka Yörükler arasında çokça tüketilen ürünlerin başında gelir. Bölgede yufka ekmeğe verilen önemin tarihsel süreçte hiç değişmediğini bize Arap seyyahı İbn-i Batuta aktardığı bilgilerde vermektedir. Alâiye'den karaya çıkan İbn-i Batuta diğer günlere yetmek şartıyla Alâiye'deki halkın haftada bir gün yufka ekmek yaptığını bizlere seyahatnamesinde aktarmaktadır (Aykut, 2000: 400). Bu da bize yufka ekmeğin Yörükler arasında çok rağbet gördüğünü ve sevilerek tüketildiğini göstermektedir. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri*'nin yemekleri umumiyetle süt ve süt ürünlerinden oluşuyordu. Yine keçi eti ve genellikle düğünlerde verilen keşkek, etten sonra en çok tüketilen yiyecek olan gözleme, çomaç, ayran, zeytin, bal, reçel, çıtır (yağda kızartılmış yufka ekmek), zeytin, garmaç (yer fıstığı ve incir karıştırılarak elde edilir.), kuru soğan, bölgedeki sebze ve meyveler aşiretin tükettiği gıda ürünlerini oluşturuyordu (Uslu, 2015: 204-207). Yörüklerde yemek yeme şekline baktığımızda zaman içerisinde fazla değişikliğe uğramadığını söyleyebiliriz belki yemek yemede kullanılan araç ve gereçlerin kalitesi, boyutu değişmiş olabilir ancak genel işleyiş ve tarz aynı şekilde devam etmiştir. Manavgat Bölgesi

Yörükleri mutfak aracı olarak; “tuluk, sacayak, dibek, su kabağı, stil, bişşek, güğüm, toprak testi, sahan, iteği, sini, helke, haranı, çomça, saç, senit, oklava ve şiş gibi ürünleri kullanmışlardır (Ersavaş ve Özkanlı, 2018: 47-48). Manavgat Bölgesi Yörükleri yemeklerini yer sofrasında yemişlerdir. Sofra ilk olarak yere serilir üzerine “kasnak” adı verilen silindir şeklinde özellikle şimşir gibi kolay şekil alabilen ağaçlardan yapılan bir araç konur kasnağın üzerine de tabakların dizilmiş olduğu sini ya da zini koyulurdu. Yörüklerde yemek yemeğe şekli açısından dikkate değer diğer bir özellikte yemeklerin aynı kaplardan yenilmesidir (Doğan ve Doğan, 2005: 703). Yine su bardağı da ortak kullanılan araçlardandır. Yemeklerde umumiyetle bol baharat tercih edilmiştir. İstisnai olarak Manavgat’tan Antalya’ya gelerek yerleşen Yörükler ete dayalı mutfak kültürünü unutmuş, yerleşik ahalinin yemek kültürünü benimsemişlerdir. 20.yüzyılın başlarına kadar Antalya mutfak kültüründe sebzeler önemli bir yer işgal ederken daha sonraki yüzyıllarda et fazla kullanılmamakla beraber otlu yemeklerin daha çok tüketilmeye başladığını bilmekteyiz (Oral, 2007: 68).

Yörükler misafirperver ve misafiri Allah’ın hediyesi olarak kabul eden topluluklardır. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* misafiri hediyelerin en büyüğü kabul etmiştir. Aşirette obaya gelen misafire hemen oğlak veya davar kesilip ikram edilir bunun yanında yoğurt, soğan/salata ve yayık ayrı ayrı ikram edilir hiçbir misafir yemek yedirilmeden gönderilmezdi (Acır, 2020: 50). Gelen misafir tek ise dondurulmuş kavurma çıkarılır ve nezaketen de olsa keçi kesme mevzusuna değinilirdi ancak gelen misafir üçten fazla ise hemen davar (keçi) kesilirdi. Ancak misafir olunan oba çok garibansa olanakları doğrultusunda var olan ürünlerden yenilir misafire yemekte sadece evin reisi eşlik ederdi (Uslu, 2017: 129). Bu gelenek tek *Bozahmetli Yörüklerine* mahsus değildir tüm Manavgat Bölgesi Yörük obalarında misafir baş tacıdır en iyi şekilde ağırlamak için azami önem gösterilirdi. Eğer misafir obaya yatılı gelmiş ise hemen çuvallardaki yatak sergileri yere serilir koyun yününden doldurulmuş döşek, yorgan, yastık kullanıma hazır edilirdi.

4.3. Giyimleri

Giyim ve kuşam insanları olumsuz iklim koşullarına karşı muhafaza eden ve insanların tarih sahnesine çıktıkları ilk andan itibaren var olan bir olgudur. Giyim; elbise, çamaşır, saç kesimleri, makyaj, aksesuar, başa ve ayağa giyilen her şey demektir. İnsanlar ilk başlarda giyim ve kuşam malzemesi olarak bitkisel malzemeleri ve hayvan postlarını tercih etmişlerdir. İlkel toplumlarda kadınlar yeni koparılmış iki dalı biri önünü diğeri arkasını örtecek şekilde dar bir kemerle bağlayarak kıyafet oluştururken, erkekler ise avladığı hayvanın postunu üstüne giyerek kıyafet oluşturmuştur (Tezcan, 1983: 257). Konargöçer yaşayan Türkler yaşam tarzlarının bir gereği olarak hareket serbestliği sağlayan giyim ürünlerini tercih etmişlerdir (Tezcan, 1983:

260). Bu bağlamda bozkırın klasik giyimi hafif süvari elbisesi olan ceket ve pantolondan oluşuyordu. İlk Türklerin giyim eşyası olarak kullandıkları malzemeler ise kuzu, sığır, tilki ve bir miktar ayı derisi ile koyun, keçi ve deve yününden elde ediliyordu (Kafesoğlu, 2014: 306). Yine ilk Türkler bez dokumuşlar ve giyim ürünlerinde kullanmak üzere kendir bitkisi de yetiştirmişlerdir (Begiç, 2016: 291). Yörüklerin kılık ve kıyafetinde İslami esintiler görülmekle beraber, bozkır Türk giyiminin devamı niteliğinde ürünlerde görülmektedir. Ancak Yörükler her konuda olduğu gibi giyim konusunda da kendi kültürel değerleriyle yoğrulmuş bir tarz geliştirmişlerdir. Bu noktada İbn-i Bibi ve İbn-i Batuta, Yörüklerin kılık ve kıyafetleri hakkında bilgiler sunmaktadır. İbn-i Bibi Selçuk-name adlı eserinde kıyafet olarak cübbe, kemer, külah, iç çamaşırları, gelinlik, çeşitli başlıklar, baş örtüleri, sarık, peçe, çarık, çizme, yelek elbise den bahsederken; İbn-i Batuta ise Alâiye’de yaşayan halkı tanımlarken “Temiz kıyafetli insanlar” tabirini kullanmıştır. (Aydın ve Günaydın, 2012: 92-93).

Antalya’da alt giyim olarak erkekler don kadınlar şalvarı tercih etmişler üst kısma göynek onun üzerine cepken giymişler daha sonra donun üzerine kadın-erkek üç etek giymiş ve bel kısmına kuşak takmışlardır (Aydın, 2012: 393-397). Manavgat’ta erkek giyimini fes ve renkli poçu, çizgili göynek, cepken, trablus, kuşak ve kolan, şalvar (çakışır), yün çorap oluştururken; kadın giyimini para çelgi ve renkli poşu, oyalı yazma, işlik, sütlük, cepken, üç etek, şal-kuşak, oyalı kolan, şalvar, işlemeli çorap ve son olarak çarık oluşturuyordu (Tetik, 1995: 14). Manavgat’ın Karavca mahallesine yerleşen Yörükler genellikle giyim ürünü olarak desenli basma kumaşlardan dikilen şalvar ve entariyi tercih etmişlerdir (Bezci, 2020: 33). Yine Manavgat Bölgesi Yörükleri içersin de yer alan *Bozahmetli Yörükleri*’nde Erkek giyiminde iç çamaşır olarak göynek ve don; üst giyim olarak üretiminde yünün tercih edildiği pontur/pantolon veya şalvar, yelek, ceket, ala kuşak; ayak giysisi olarak daha çok lastik ayakkabı veya deri çarık tercih edilmiştir (Acır, 2020: 61). Kadın giyimi üst giyim olarak paçası lastikli don, öncek, uzun fistan, göğüslük, yelek, fes; ayak giysisi olarak örme alalı yün çorap, renkli naylon (mavi-yeşil-siyah vb.) ayakkabı oluşturdu (Acır, 2020: 62). Türkmenlerde çocuk kıyafetlerini ise ipek veya pamuklu kumaştan yapılmış gömlek, pantolon ve takke oluşturdu (Gökçe, 2017: 217). *Bozahmetli Yörüklerinde* çocuk giyimi ise yetişkinlere göre daha sade büyüklerin giydikleri giysilerin çocuklara göre üretildiği ürünlerden oluşmakla beraber ayakkabı olarak kara lastik; üst giyim olarak pontur, örme kazak, ak don ve göynekten meydana gelmiştir (Acır, 2020: 62).

Türklerde kadın giyimi, ev içi giyim ve sokak giyimi olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Ev içi giysileri gömlek, dizlik, iç yeleği gibi çamaşırlarla; entari, şalvar, üç etek gibi giyecekler; hırka ve kürk gibi üstlüklerden oluşuyordu (Tezcan, 1983: 262). Sokağa çıkan kadınlar ise Cumhuriyet dönemine kadar dış giysi olarak çarşaf giymişlerdir (Aydın, 2009: 2). Yine sokağa çıkan kadınların üst kıyafeti ferace, yeldirme ve maşlah gibi ürünlerden oluşuyordu. Aksesuar olarak Yörük kadınları şunları kullanmışlardır; başlarına altın para takılarak üretilen terlik adı verilen iki taraflı bir alınlık takmışlar; alına çeki, bellerine kemer, feslerinin üzerine tepelik ismini verdikleri parça, feslerinin kenarlarından sarkan geometrik şekillerin seçildiği takılar takmışlardır bunların yanı sıra saçlarına da günümüzdeki perukları anımsatan şekilde başın üst kısmına takılarak omuzlara kadar uzanan ve saç görüntüsü veren saç bağı adı verdikleri takıyı takmışlardır (Aydın, 2012: 398-404). Yörük kadınları kıyafetlerinde ise eski çağlardan beri süre gelen kırmızı, yeşil ve sarı renkleri kullanmışlardır (Küçük, 2010: 198).

4.4. Hayvancılıkta Kullandıkları Araçlar

Yörüklerin iktisadi hayatlarının büyük çoğunluğunu hayvancılık oluşturuyordu. Bu bağlamda tabii olarak hayvancılıkta kullanılan araçlar ve hayvan donanımları da Yörüklerin hayatlarında önemli bir yere sahip oluyordu. Kullanılan araçların ve donanımların ekonomik boyutu olduğu gibi kültürel bir boyutu da vardı.

Manavgat Bölgesi Yörüklerinde hayvancılıkta kullanılan araçların ilkinin çobanın kullandığı gereçler oluşturuyordu. Çobanlar keçi ve koyunu seven, sabırlı, yetenekli ve kaval çalmada usta kimselerden seçilirken hayvanları götürecekleri sırada en yakın arkadaşları köpekleri olmuştur (Bayar, 2016: 63). Köpek türü olarak çobanlar daha çok sürüye hemen uyum sağlayan kangal cinsini tercih ederken bu cinsin olası bir kurt boğuşmasında yaralanmaması için boynuna çivili tasma takmayı da ihmal etmiyordu (Bayar, 2016: 63). Kaval, çobanlar tarafından tercih edilen bir müzik aleti olmakla beraber yapımında umumiyetle erik ağacı ve lif yönünden zayıf, sert yapılı ağaçlar tercih edilir dilli ve dilsiz olmak üzere ikiye ayrılırdı (Çimrin, 2012a: 367-368). Çobanlar yemek olarak yanında götürecekleri ve “azık” dedikleri kahvaltılık ürünlerden meydana gelen menüyü tercih etmişlerdir. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri* çoban azığında keş (peynir), soğan ve yufka ekmeğe yer vermişlerdir (Acır, 2020: 50).

Çobanların kişisel eşyaları görev aldıkları coğrafya ve götürecekleri hayvan türüne göre değişim göstermekle beraber taşıdığı kişisel eşyalar genel olarak şunlardır; hayvanları kontrol ettikleri sopa; karınları acıkınca tükettikleri azıkları; çoğunlukla yanında bulundurmasalar da tüfek; ayak giyimi olarak mekap ya da kara lastik; pantolon olarak kot veya İngiliz kilotu; üst giyim olarak gömlek yine soğuğa karşı kepenek ya da gucuktur (Uslu, 2020: 102-103).

Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde yer alan *Bozahmetli Yörükleri*, *İdrisli Yörükleri* ve *Karakoyunlu Yörükleri* çobanların kullandıkları sopayı bölgenin maki bitki örtüsüne has bodur çalılık ağaç olan pıynar bitkisinden yapmışlardır (Uslu, 2020: 102). Çobanın yine kepenek ve kavalı olmazsa olmaz eşyaları arasındadır. Yine çobanların kullandığı diğer bir alet çoban sapanıdır. Çoban bu aletle uzak mesafeden hayvanlarının yanına taş atarak hayvanların sağ-sola dağılıp ekili arazilere zarar vermesini engelliyordu. Hayvanlar sulanmasında ağıllarına konulan ve “hatıl” adı verilen ağaçtan veya demirden yapılmış olan su hazneleri önemli bir yere sahiptir. Yine keçiler ve develer tuzu seven hayvanlar olmalarından ötürü bu hayvanların tuz ihtiyacını gidermek için “tuz taşı” adı verilen ortası oyuk, yapı itibariyle tuzdan müteşekkil taşlar kullanılmıştır. Yine “leğen” ve “bakraç” yani kova hayvancılıkta kullanılan araçların içerisinde yer alıyordu.

Hayvan donanımlarına bakacak olursak; yük-binek hayvanlarının donanımları ve küçükbaş-büyükbaş hayvanların donanımları olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Yük ve binek hayvanları içerisinde yer alan At’ın donanımları nal, eyer takımı, terki bağı ve heybesi; Eşeğin donanımları nal, semer, palan, urgan, köstek, sikke, örk; Deve’nin donanımları yular, zil, hatıp, havut, çan ve kolandan oluşuyordu (Ak, 2015: 366-367). Küçük ve büyükbaş hayvanların donanımları ise zil, çan ve muskadır (Ak, 2015: 367-368). Hayvan donanımları içerisinde yer alan zil, küçük hayvanların yanı sıra büyük hayvanlara da takılırdı. Zil küçüklüğüne ve büyüklüğüne, takılacak olan hayvanın cinsine göre farklı isimler almakla beraber takılacak zil miktarı da yine bu hususlara göre belirlenirdi.

4.5. Müzik Türleri ve Çalgı Aletleri

Manavgat Bölgesi Yörüklerinde her alanda olduğu gibi müzik kültürlerinin gelişmesinde de konargöçer yaşam sürmeleri ve bu bağlamda ekonomik faaliyetleri belirleyici olmuştur. Yörükler ağıtlarında, bozlaklarında, boğaz havalarında, oyun havalarında her türlü müzik türlerinde konargöçer hayatta edindikleri tecrübeyi eserlerine yansıtmışlardır. Kullanılan enstrümanlara baktığımızda Yörüklerin kullandıkları kopuz Türklerin en eski çalgıları arasında ilk sırayı alırken ikinci sırayı kaval almıştır (Turan, 2014: 290). Günümüzde kopuzun yerini saz almışken kavalın yerini çeşitli üflemeli çalgılar almıştır. Antalya’daki Yörükler müzik enstrümanı olarak saz, cura, kabak kemane, tırnak kemane, sipsi, dümbelek, tef, leğen, bakır, kazan, davul ve zurnayı kullanmışlardır (Ertuğrul, 2000: 62). Yörükler tarafından yaygın olarak kullanılan nefesli çalgılar, sipsi, kaval, zurna ve çığırtnadır (Bedel ve Bedel, 2015: 752-754). Yine Yörüklerin yaygın olarak kullandıkları telli çalgılar ise üç telli bağlama, iki telli cura, kemane ve bağlamadır (Erdem, 2015: 782). Yörüklerde söylenen şarkılar konu itibari ile mevsim, kahramanlık, aşk, ölüm, evlilik şarkıları, çocuk ninnileri ve gençlik şarkılarından

oluşuyordu (Fraylıç ve Ravling, 2012: 211). Manavgat Bölgesi Yörüklerinin repertuvarına baktığımızda genellikle gurbet, ayrılık, kız isteme törenleri, kına ve düğünlerde icra edilen türkü ve şarkılardan oluşuyordu (Kılıç, 2008: 306). Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kadınları ise genellikle “Boğaz Çalma” adında boğaza baskı yapılarak ses üretmeye dayanan bir müzik türünü icra etmişlerdir (Kılıç, 2008: 306). Manavgat’ın Taşağıl mahallesine yerleşik olan *Honamlı Yörüklerinde* yaygın olarak boğaz havası bağlamında “boğaz havası, portakal soyarım” türküleri icra edilmektedir (Yöntem, 2020: 51-55). Manavgat’ta *Honamlı Yörüklerinin* çoğunlukta yaşadığı Taşağıl mahallesinde askerlik türküleri bağlamında “karşıdan karşıya” türküsü; kına türküleri bağlamında “çattılar çatığı, daşını, satı yazma yakışır mı, geline bakın geline, hopladı gitti eşiği, biz giderken ekinimiz büyüdü” türkülerini; düğün türküleri bağlamında “Taşağıl’ın düğünleri” türküsünü; anlatı türküleri bağlamında “çıkıpta seyran eyledim, Taşağılım, goca kıya” türkülerini; ağıt türküleri bağlamında “allı gelin” türküsünü söylemişlerdir (Yöntem, 2020: 47-86). Oyun havalarının hareketlerine baktığımızda daha çok doğada görmüş oldukları hayvanların hareketlerinin yorumlaması şeklinde kendini gösteriyordu bundan ötürü oyunların umumiyetle hepsi hoplamalı ve zıplamalı şekilde icra edilirdi. Manavgat Bölgesi Yörükleri düğün ve nişan törenlerinde Konya kaşık havaları, boğaz havaları, serenler zeybeği, anamur yolları, silifke’nin yoğurdu, gabardıç, cezayir gibi oyun havalarını tercih etmişlerdir (Çimrin, 2012b: 2012: 370). Bu oyun havaları oyunun hareketlerine bağlı olarak ritmik şekilde eşlik eden oyun kaşığı ile icra edilirdi. Bu yönüyle oyun kaşığı Yörükler için önemli bir yere sahip oluşmuştur. Manavgat Bölgesi Yörükleri tarihsel süreçte oyun kaşıklarını Akseki ilçesinin Bademli ya da eski adı Bodamya mahallesinden temin etmişlerdir. Oyun kaşıkları biçimsel olarak; “Ağız kısımları yarım küre şeklinde sapları ise yuvarlatılmış ve kısadır.” (Kunduracı, 1997: 117). Bu türün yanında “düdüklü çocuk kaşığı” ve “cep kaşık” türleri de Yörükler tarafından tercih edilmiştir yine bu kaşıkların üretiminde şimşir ağacı kullanılmıştır. Kaşık oyunun icrası hakkında bilgi verecek olursak; oyunu iki kişi icra eder, bunlardan biri erkek diğeri kadındır. Ellere iki kaşık alınır, kaşıklar ters biçimde tutulur ve bir kaşık sabit diğeri kaşık parmakların yardımı ile sabit kaşığa vurularak ses çıkarılır. Manavgat Bölgesi Yörükleri içerisinde de yer alan *Saçıkaralı Yörükleri*, *Honamlı Yörükleri*, *Hacısalı Yörükleri*, *Karakoyunlu Yörükleri* kaşık oyununu düğün ve nişan törenlerinde icra etmişlerdir (Fraylıç ve Ravling, 2012: 299-300). Yine *Bozahmetli Yörükleri* kaşık oyununu düğün ve nişan törenlerinde icra eden Yörük aşiretleri içerisinde yer alır.

SONUÇ

Konargöçer bir yapıda olan Oğuzlar tarihsel süreç içerisinde farklı zamanlarda göç hareketi gerçekleştirmişlerdir. Bu göç hareketlerinden Anadolu tarihi için önemli olanı 10. ve 11. yüzyılda gerçekleştirdikleridir. İran bölgesine göç eden Oğuzlar burada Büyük Selçuklu Devletini kurmuşlar ardından 1071 yılında gerçekleşen Malazgirt Savaşından sonra Anadolu'ya göç etmişler ve burada Türk Beyliklerinin, Anadolu Selçuklu Devletinin ve en son Osmanlı Devletinin kurucu unsurları olmuşlardır.

Konargöçer Oğuzlar Osmanlı Döneminde de Anadolu'ya göç hareketlerini devam ettirmişlerdir. Osmanlı Devleti ise Anadolu'ya gelen bu konargöçer kitleleri özellikle sınır bölgelerine yerleştirmiştir. Osmanlı Devleti Döneminde Yörüklerin yerleştirildiği sahalardan bir tanesi de Teke Sancağına bağlı Manavgat olmuştur. Bu yönü ile Manavgat Bölgesi içerisinde barındırdığı birçok Yörük aşireti ve köyleri ile tarihsel süreçte bir kültür havzası olmayı başarmıştır. Manavgat, Osmanlı Döneminde elde ettiği kültürel havza olma özelliğini Cumhuriyet Döneminde de devam ettirmiştir.

Konargöçer bir yaşam sürdüren Manavgat Bölgesi Yörükleri büyük bir mirasın son temsilcileri olarak tarihte her daim yerlerini muhafaza etmişler Türk kültürünün, bozkır yaşamının savunuculuğunu yapmışlardır. Manavgat Bölgesi Yörükleri Osmanlı Devletinde gerek idari gerek sosyal gerek ekonomik gerekse de kültürel anlamda vazifeler üstlenmişler ve üstlendikleri bu misyonu Cumhuriyet Döneminde de sürdürmüşlerdir. İdari olarak Osmanlı Döneminde boy beyi, kethüda, müdür ve muhtar tarafından yönetilmişler; Cumhuriyet Döneminde de Osmanlı Devletinden kendilerine idari yapı anlamında miras kalan ve idarece seçilen bir muhtar tarafından yönetilmeye devam edilmişlerdir. Bu yönetim mekanizmasını 1950 yılına kadar Manavgat Yörükleri özelinde *Bozahmetli Yörükleri* sürdürmüştür. Cumhuriyet Döneminde Manavgat Yörüklerinden Osmanlı Döneminde olduğundan farklı olarak toplumun tümünde geçerli olan tek bir nizamla bağlı olmaları istenilmiş ve bu doğrultuda politikalar geliştirilmiştir.

Konargöçer bir yaşam sürdüren Manavgat Bölgesi Yörükleri sosyal hayatlarını da bu yaşam biçimine göre uyarlamışlardır. Konargöçer hayatın bir neticesi olarak kolay kurulup kolay sökülebilen meskenler inşa etmişler mesken olarak en çok kara çadırı tercih etmişlerdir. Yaylak, güzlek ve kışlakları sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerini oluşturdukları yerler olmuştur. Göçe çok önem veren Manavgat Bölgesi Yörükleri, göç için gerekli olan organizasyonu muazzam bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Cumhuriyet Döneminde teknolojinin ve imkânların artmasına doğru orantılı olarak göç sırasında yerleşiklerin tarlasına hayvanların zarar vermesinin önüne geçebilmek, zaman ve mal kaybını en aza indirebilmek adına 1960'lı

yıllardan itibaren hayvanların yaylak, güzlek ve kışlaklara naklini traktör, kamyon veya kamyonetler ile yapmaya başlamışlardır. Konargöçer bir hayat sürdüren Yörükler çeşitli nedenlerden ötürü hem Osmanlı Döneminde hem de Cumhuriyet Döneminde yöneticiler tarafından iskâna tabi tutulmuşlardır. Cumhuriyet Döneminde Yörüklerle yönelik ilk iskân girişimi 1926 yılında gerçekleştirilmiş yine 1927, 1928, 1932 ve 1934 yıllarında iskân çalışmaları sürdürülmüş ancak Yörüklerin iskânı 1960 yılına kadar tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir. 1960 yılından itibaren ise Manavgat Bölgesi Yörükleri kademeli olarak kendi istekleri ile 1990 yılına kadar yekûn çoğunlukta iskânlarını tamamlamışlardır. Manavgat Bölgesi Yörükleri Osmanlı'dan Cumhuriyete devlet bünyesinde çeşitli görevleri de ifa etmişlerdir. Osmanlı Devletinin kuruluş aşamasında aşiret ve yaya kuvvetlerini daha sonraki süreçlerde derbent, menzil, su yolu, kale muhafızlığı gibi vazifeleri yerine getirmişlerdir. Cumhuriyet Döneminde ise Manavgat Bölgesi Yörükleri yol yapım çalışmasında, kervan yollarının bakım-onarım ve güvenliğinin sağlanması görevlerinde, nakliye işlerinde, sulak alanların tasfiye edilerek tarıma kazandırılması çalışmalarında fiili olarak görev almışlardır.

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin ekonomik hayatlarını hayvancılık, hayvan ürünleri, kervancılık, bir miktar tarım, dokumacılık ve dericilik oluşturuyordu. Ekonomik anlamda en çok girdiyi yaylalarında sağlayan Yörükler ürettikleri tüm hayvansal ürünleri komşu ilçelerin pazarlarında satmışlar ya da takas yoluyla ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ticaretini yapmışlardır. Cumhuriyet Döneminde pazar sahası olarak yaylaklarına yakın olan ve yerleşik nüfusun fazla olduğu Beyşehir, Seydişehir, Bozkır gibi ilçeleri tercih etmişlerdir. Yine kervancılıkta Yörüklerle büyük bir girdi sağlamış Konya tuz gölünden develerine yükledikleri tuzu Alanya, Manavgat ve Antalya limanlarına taşımışlar yine buralara gelen ürünleri de İç Anadolu pazarlarına ulaştırmak üzere nakliyesini yapmışlardır. Cumhuriyetin ilk yıllarında tüm bu ekonomik faaliyetlerinin sonucu olarak kendilerine has vergiler ile vergilendirilmişler, 1950 yılından itibaren ise hayvanlarından alınan vergiler başta olmak üzere ödedikleri birçok vergi kademeli olarak kaldırılmıştır.

Manavgat Bölgesi Yörüklerinin kültürel hayatının mihenk taşı ise aile olmuştur. Aileye önem veren Yörükler bu önemini obalarına gelen misafirlerine de göstermişler misafiri Allah'ın hediyesi olarak görmüşlerdir. Yeme kültürü yine hayvancılık çerçevesinde gelişmekle beraber bulundukları bölgede yetişen sebze ve meyveleri de tüketmeyi ihmal etmemişlerdir. Kendisine has evrelerden oluşan bir yaşam biçimini sürdüren Yörükler bu hayat tarzlarını giyim-kuşamlarına, müzik türlerine de uyarlamışlardır.

KAYNAKÇA

- Acır, H. (2020). *Bozahmetli Yörükleri (Düşenbe-Manavgat-Serik-Seydişehir)*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Agacanov, S. G. (2002). *Oğuzlar*. İstanbul: Selenge Yayınları.
- Ak, M. (2015). *Teke Yörükleri (1800-1900)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Ak, M. (2017). Yörüklerde halk baytarlığı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5)50, 51-60. doi: [10.16992/ASOS.12560](https://doi.org/10.16992/ASOS.12560)
- Ak, M. (2017). Yörüklerde kadın. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (0)58, 307-336. doi: [10.9761/JASSS7172](https://doi.org/10.9761/JASSS7172)
- Ak, M. (2018). Anamas Yaylaları ve Yörükleri. *Asya'dan Avrupa'ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (0)6, 1-6. doi: [10.31455/asya.491353](https://doi.org/10.31455/asya.491353)
- Ak, M. (2019). Batılı gezginlerin gözlerinde Yörük/Türkmen çadırları. *Türkiyat Mecmuası*, (29)2, 347-366.
- Ak, M. (2020). Konargöçerlikten yerleşikliğe göç olgusu ve göç yolları ile yayla ve kışla yerlerinde Manavgat Yörükleri. F. Uslu ve C. Kökus (Eds.), *Yörük Araştırmaları II* içinde (ss. 41-68). Konya: Palet Yayınları.
- Akan, M. (2016). Anadolu Yörük yaşamında dokuma geleneği. *Kalemisi Dergisi*, (4)7, 39-58. doi: [10.7816/kalemisi-04-07-03](https://doi.org/10.7816/kalemisi-04-07-03)
- Akca, G. (2016). Yörüklerin günlük yaşamlarının sanat eserlerine yansıması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Afro-Avrasya Özel Sayısı)*, 235-243.
- Akis, M. (2002). Tahrir defterlerine göre 16. yüzyılda Kilis sancağındaki aşiretlerin idareleri nüfusları ve yaşam tarzları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (23)35, 9-30. doi: [10.1501/Tarar_0000000192](https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000192)
- Akşin, S. (...). *Doğuştan yükselişe Osmanlı Tarihi I*. İstanbul: Doğan Ofset Matbaacılık.
- Alagöz, C. A. (1993). Türkiye yaylacılık araştırmaları. *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Türkiye Coğrafyası Dergisi*, (0)2, 1-51.
- Alptekin, M. (2019). Mersin folklorunda püse (kara hekim) ile ilgili tespitler. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9)1, 323-336. doi: [orcid.org/0000-0003-2387-2576](https://doi.org/10.1501/0000-0003-2387-2576)
- Altundağ, Ş. (1947). Osmanlı imparatorluğunun vergi sistemi hakkında kısa bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (5)2, 187-197.
- Arslan, D. A. ve Arslan, G. (2020). Yörük-Türkmenlerde kadın, evlilik ve aile. F. Uslu (Ed.), *Yörük Araştırmaları I* içinde (ss. 161-174). Konya: Palet Yayınları.

- Atabeyli, N. K. (1940). Teke (Antalya) Yürükleri hakkında notlar. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, (0)4, 213-224.
- Aydın, Ö. (2010). Karadayı, Gebiz ve Tekke köylerinde (Serik-Antalya) yaşayan Karakoyunlu Yörüklerinin dokuma kültüründeki değişimler. *Akdeniz Sanat Dergisi*, (3)6, 45-65.
- Aydın, Ö. (2011). Gazipaşa (zili-cicim-sumak) heybe, torba ve çuval dokumaları. *ARİŞ*, (0)6, 20-27. doi: [10.34242/akmbaris.2019.16](https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.16)
- Aydın, Ö. (2012), Antalya kadın ve erkek giyim kuşamı. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Eds.), *Dünden Bugüne Antalya II* içinde (ss. 392-409). Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Aydın, Ö. ve Günaydın, G. K. (2012). Ortaçağ dönemine ait iki kaynakta (İbn Bibi-selçukname ve İbn Batuta seyahatnamesi) ismi geçen kumaş ve kıyafet tasvirleri. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 91-94.
- Aydın, S. (2015). Tarihsel Oğuz aşiret grupları bağlamında konar-göçerlik ve aşiret sorunu. T. Gündüz ve M. Cengiz (Eds), *Oğuzlar (Dilleri, Tarihi ve Kültürleri)* içinde (ss. 587-596). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Aydın, S. (2009). Halk bilimi el sanatları geleneği giyim, kuşam ve süsleme. *Kültür Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi*, 2-14.
- Aydoğmuş, A. (2018). *Değişen sosyo-ekonomik koşullarda Yörükler (Manavgat Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Aykut, A. S. (2000). *İbn Batuta seyahatnamesi I*. İstanbul: Yapı kredi Yayınları.
- Bahar, H. (2020). *Toroslar'dan Akdeniz'e*. Mersin: Mersin Akademi Yayınları.
- Bakır, İ. (2017). Yörükler ve çevre. F. Uslu (Ed.), 2. *Ulusal Yörük Türkmen Çalıştayı* içinde (ss. 180-193). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Basımevi.
- Baktıbek, İ. (2016). Geleneksel yayla göçü: XX. yüzyılın başındaki Kırgız ve Anadolu konargöçerleri örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5)1, 214-228.
- Bayar, M. (2016). Yörüklerde sosyal hayat ve inançlar. O. Çatalbaş (Yay. Haz), 1. *Ulusal Yörük-Türkmen Çalıştayı Bildirileri ve Sonuç Raporu* içinde (ss. 60-70). Antalya: Özge Ofset.
- Baykara, T. (2012). Selçuklu dönemi Antalya. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Eds.), *Dünden Bugüne Antalya I* içinde (ss. 91-98). Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Baykurt, Ş. (1991). Geleneksel el sanatlarımızdan çorap. *Anadolu Folkloru*, (2)12, 491-494.

- Bazın, M. (1989). Orta Toros Yörüklerinden Sarıkeçili Aşireti. (H. Kara, Çev.), *Production Pastorak et Societe*, (0)20, Fransa, 323-348.
- Bedel, A. ve Bedel, M. (2015). Teke yöresinde günümüzde kullanılan nefesli çalgılar ve yapımı. Ş. K. Nas (Ed.), *1. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı I* içinde (ss. 751-758). Antalya: Asude Ofset Matbaa.
- Beden, A. (2004). *1854-1859 tarihleri arasında Antalya (8 no'lu Antalya şer'iyye sicilleri defterlerine göre)* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Beden, A. (2007). Konya vilayet salnamelerine göre XX. yüzyılın başlarında Antalya'nın sosyo-ekonomik yapısı. M. Oral (haz.), *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu I* içinde (ss. 176-196). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Basımevi.
- Begiç, H. N. (2016). Giyim-kuşam kültüründe keçe sanatına tarihsel bir bakış. *SUTAD*, (0)40, 287-297. doi: [10.21563/sutad.270335](https://doi.org/10.21563/sutad.270335)
- Belge, M. (2008). *Osmanlıda kurumlar ve kültür*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bezci, G. (2020). *Manavgat Karavca Mahallesi sakinlerinin yakın çevredeki milli kültür öğelerine yönelik görüşleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Bingöl, S. ve Türктаş, M. (1999). Güney Güney Anadolu'daki Yörük aşiretlerinin adları ve yerleşim bölgeleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (Dr. Himmet Biray Özel Sayısı)*, 613-618.
- Bozkurt, N. (1993). Çadır. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (8), 162-164.
- Bulut, Y. (2006). *Manavgat (Antalya) yöresinin faydalı bitkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Canatar, M. (2022). Kethüda. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (25), 332-334.
- Çağan, B. (2015). Osmanlı devletinde vergi sistemi ve bir çeşit vergi toplama usulü: temettuat defterleri. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, (5)1, 9-18. doi: [10.17339/ejovoc.85399](https://doi.org/10.17339/ejovoc.85399)
- Çağatay, N. (1947). Osmanlı imparatorluğunda reayadan alınan vergi ve resimler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (5)5, 483-511.
- Çelik, A. (2011). *Bir Yörük çocuğunun gözüyle Yörüklerin dünyası*. Isparta: Erenler Matbaacılık-Yayıncılık.
- Çelik, Ş. (2012). Osmanlı devleti'nde reaya(köylü-çiftci)-Yörük(göçebe) ayrımı ve İçel sancağı örneği. *History Stueties Dergisi*, (4)4, 91-108.

- Çınar, M. (2016). Cumhuriyetin ilk yıllarında Manavgat ilçesi. *Atatürk Dergisi*, (5)2, 78-92.
- Çimrin, H. (2012a). Müzik ve oyun kültürü. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Eds.), *Dünden Bugüne Antalya II* içinde (ss. 364-369). Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Çimrin, H. (2012b). Halk oyunları. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Eds.), *Dünden Bugüne Antalya II* içinde (ss. 370-376). Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Çimrin, H. (2012c). Geleneksel meslekler. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Eds.), *Dünden Bugüne Antalya II* içinde (ss. 409-411). Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Dayar, E. (2010). *Antalya'da kültürel ve toplumsal hayat (1923-1932)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Değerli, A. (2013). Temettuat defterlerine göre Seydişehir'in sosyo-ekonomik yapısı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (0)30, 89-110.
- Demir, A. (2004). 18. yüzyılın ilk yarısında Bozdoğan cemaatlerinin demografik ve ekonomik durumu üzerine bir araştırma (1722 tarihli TK.KKA.TD 130'a göre). *OTAM*, (0)15, 89-137. doi: [10.1501/OTAM_0000000508](https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000508)
- Demir, Ö. ve Bakar, N. (2014). Silifke Yörüklerinde doğum, evlenme ve ölüm gelenekleri üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (0)35, 111-133. doi: [10.21563/sutad.187113](https://doi.org/10.21563/sutad.187113)
- Demirtürk, S. (2015). 1960-1980 Döneminde Türkiye'de sosyo-ekonomik değişim ve dışa yönelişin toplumsal dinamikleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, (4)12, 155-182.
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat (yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş 23. baskı)*. Aydın Sami Güneyçal, (haz.). Ankara: Aydın Kitapevi.
- Doğan, M. S. ve Doğan, C. (2004). Tarihsel gelişim sürecinde Yörükler, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (0)30, 15-29.
- Doğan, M. S. ve Doğan, C. (2005). Yörüklerin hayat tarzı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (0)49, 677-708.
- Ercenk, G. (1992). Pamphylia bölgesi ve çevresi eski yol sistemi. *BELLETEN*, (56)216, 361-370.
- Erdal, İ. (2008). Cumhuriyetin döneminde Yörüklerin iskânı konusu. H. Beşirli ve İ. Erdal (Ed.), *Osmanlıdan Cumhuriyete Yörükler ve Türkmenler* içinde (ss. 2-15). Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Erdem, F. (2015). Dirmil yöresi algılar ve yerel icracılar. Ş. K. Nas (Ed.), *1. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı I* içinde (ss. 781-788). Antalya: Asude Ofset Matbaa.
- Eröz, M. (1965). Türk köy sosyolojisi meseleleri ve Yörük-Türkmen köyleri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (0)6, 119-154.
- Eröz, M. (1977). *Türk ailesi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Eröz, M. (1991). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Ersan, M. ve Alican, M. (2014). *Türklerin kayıp yüzyılı Beylikler Devri Türkiye Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ersavaş, H. ve Özkanlı, O. (2018). 20. yüzyılda Orta Toroslardaki Yörüklerin mutfak kültürü. *Aydın Gastronomy*, (2)1, 39-49.
- Ersoy, E. (2008). Türklerde bir iskân siyaseti olarak derbent teşkilatı. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 47-53.
- Ertuğrul, Y. (2000). *Antalya tarihi ve kültürü* (Bitirme Çalışması). Yakın Doğu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, K.K.T.C.
- Esin, O. (2017). Orta Asya ön Asya ve Anadolu ekseninde eski Türklerin hayatında önemli bir figür: at. *ULAKBİLGE*, (5)14, 1315-1334. doi: 10.7816/ulakbilge-05-14-07
- Evsile, M. (2018). Cumhuriyet Döneminde ziraat ve hayvancılık alanında meydana gelen gelişmeler (1923-1950). *Kesit Akademi Dergisi*, (4)14, 1-30.
- Faraylıç, D. ve Ravling, M. (2008). *Türkmen aşiretleri*. (Ç. Önal, Çev.) Ankara: Aşına Kitaplar.
- Gelekci, C. (2004). Türk kültüründe Oğuz-Türkmen kavramları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, (0)1, 9-18.
- Genç, M. (2020). Yörük kültüründe dokuma. F. Uslu (Ed.), *Yörük Araştırmaları I* içinde (ss. 161-174). Konya: Palet Yayınları.
- Genç, S. V. ve Atilla, Ö. (2017). Demokrat parti dönemi hayvancılık politikaları ve veteriner hekimliği hizmetleri. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, (88)2, 38-50.
- Gökalp, Z. (1991). *Türk uygarlığı tarihi*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Gökçe, M. (2017). Seyyahlara göre 19. yüzyılda Türkmen ailesi. F. Uslu (Ed.), *2. Ulusal Yörük Türkmen Çalıştayı* içinde (ss. 210-219). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Basımevi.
- Gönüllü, A. R. (2003). *Osmanlıdan cumhuriyete Alanya (1908-1938)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Görgeç, C. (2020). *Manavgat ve yöresi ağızları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Güçlü, M. (1996). XIX. yüzyılın sonlarında Antalya'nın idari ve demografik yapısı. *ADALYA*, (0)1, 105-110.

- Güçlü, M. (2002). Antalya (Pamphylia) bölgesinde yollar: kesikbeli yolu ve son durumu. *ADALYA*, (0)5, 237-248.
- Güçlü, M. (2018). *Antalya 1932*. İzmir: Er Yayıncılık.
- Güçlü, M. (2020). Cumhuriyet döneminde Manavgat kazası (1923-1950). *USAD*, (0)13, 149-212.
- Gülten, S. (2008). *XVI. yüzyılda batı Anadolu'da Yörükler* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülten, S. (2009). Yörük adına dair bazı düşünceler. *Ekev Akademi Dergisi*, (13)39, 1-10.
- Gündüz, T. (2002). Konargöçer. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (26), 161-163.
- Güneş, M. (2008). XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı menzil teşkilatı ve Karahisar-ı Sahip menzilleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (10)3, 35-63.
- Gürçay, H. (1966). Keçe ve keçecilik. *Türk Etnografya Dergisi*, (0)59, 21-32.
- Gürdal, M. (1976). Antalya Yörükleri. *Türk Etnografya Dergisi*, (0)65, 65-72.
- Güretekin, G. A. (2020). Yörük kültüründe tören giysileri. F. Uslu (Ed.), *Yörük Araştırmaları I* içinde (ss. 93-100). Konya: Palet Yayınları.
- Hadimli, H., Karakuzulu, Z. ve Birinci, Salih. (2010). Akseki ilçesindeki göçebe hareketleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3)10, 348-359.
- Halaçoğlu, Y. (1981). Osmanlı imparatorluğu'nda menzil teşkilatı hakkında bazı mülahazalar. H. İnalçık, N. Göyünç ve H. W. Lowry (Ed.), *Osmanlı Araştırmaları II* (2)2 içinde (ss.123-132).
- Halaçoğlu, Y. (1991). At (İslami devir). *TDV İslam Ansiklopedisi*, (4), 28-31.
- Halaçoğlu, Y. (1994). Derbent. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (9), 162-164.
- Halaçoğlu, Yusuf (1991). *XIV-XVII. yüzyıllarda Osmanlılarda devlet teşkilatı ve sosyal yapı*. Ankara: TTK Yayınları.
- Halaçoğlu, Yusuf (1997). *XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun iskân siyaseti ve aşiretlerin yerleştirilmesi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Halaçoğlu, Yusuf (2017). *Türkiye'nin derin kökleri Osmanlı kimliği ve aşiretler*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- İlden, S. ve Akçora, E. (2011). Afyonkarahisar'da keçecilik sanatı. *Akdeniz Sanat Dergisi*, (4)7, 123-126.
- İnalçık, H. (1990). Osmanlı toplum yapısının evrimi. *Türkiye Gündemi Dergisi*, (0)11, 30-41.
- İnci, A.R. (1998). *Köyüm Sarılar*. İstanbul: Yaylacık Matbaacılık.
- Jorga, N. (2009). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*. (N. Epçeli, Çev.) İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

- Kafesoğlu, İ. (2014). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kalaycı, İ. ve Kızılkaya, O. (2012). Osmanlı devletinin iskân siyaseti ve yerleşim birimleri üzerine bir değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9)18, 361-378.
- Karaca, B. (1997). *XV ve XVI. yüzyıllarda Teke sancağı* (Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Karaca, B. (2012a). XV. ve XVI. yüzyıllarda Teke sancağının siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve askeri durumu. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Eds.), *Dünden Bugüne Antalya I* içinde (ss. 103-130). Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Karaca, B. (2012b). Dünden bugüne Manavgat. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Eds.), *Dünden Bugüne Antalya I* içinde (ss. 413-433). Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Kavas, K. R. (2013). Mimariyi “dokumak”: Anadolu-Batı Toros göçerlerinde çevre-kültür ilişkisi. *BİLGİ*, (0)64, 231-238.
- Kazıcı, Z. (1986). Osmanlılarda örfi vergiler ve bu vergilerin kaynağı olan örfi hukuk. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (0)4, 285-310.
- Kazıcı, Z. (2014). *Osmanlı’da toplum yapısı*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.
- Kendir, H. ve Uslu, F. (2018). Yörük-Türkmen kültürü geleneksel tören keşkeği yemeği’nin gastronomi turizmi boyutunda değerlendirilmesi. B. Koçakoğlu, B. Karşlı, D. Sustam, Z. Sula, H. İ. Yücel ve A. Demir (Eds.), *Antalya Kitabı I* içinde (ss. 692-702). Konya: Palet Yayınları.
- Kılıç, O. (2008). Yaylak ve kışlak arasında geçen bir ömür: Osmanlı döneminde Toroslarda Yörük olmak. H. Muşmal, E. Yüksel ve M. A. Kopar, (Eds.), *Ermemek Araştırmaları I* içinde (ss. 297-310). Konya: Palet Yayınları.
- Kılıç, S. ve Albayrak, A. (2012). İslamiyet’ten önceki Türklerde yiyecek ve içecekler. *Turkish Studies*, (7)2, 707-716.
- Kırbıyık, K. (1992). Baytarlık. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (5), 278-282.
- Konyalı, İ.H. ve Akyıldız, A. *abideleri ve kitabeleri ile Manavgat tarihi*. Manavgat: Medya Işıl.
- Köprülü, M. F. (2016). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Köseoğlu, N. (2013). *Hukuka bağlılık açısından eski Türkler’de –İslam’da ve Osmanlı’da devlet*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kunduracı, O. (1997). Akseki ilçesi Bademli köyü kaşıkçılığı. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (0)4, 109-123.

- Kurtoğlu, Y. (2021). *Eski Orta Asya Türk devletlerinde aile*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kutlu, M. (1992). Yaşayan bir alt kültür Anadolu göçer kültürü. *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Bildirileri I* içinde (ss. 59-66). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Yayınları.
- Küçük, S. (2010). Eski Türk kültüründe renk kavramı. *BİLİG*, (0)54, 185-210.
- Linder, R. P. (2000). *Ortaçağ Anadolu'sunda göçebeler ve Osmanlılar*. (M. Günay, Çev.) Ankara: İmge Kitapevi.
- Merçil, E. (2013). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Moğol, H. (2012). Beylikler dönemi Antaliası. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Eds.), *Dünden Bugüne Antalya I* içinde (ss. 99-102). Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Mostras, C. (2012). *Osmanlı imparatorluğu coğrafyası sözlüğü*. (Ö. Öztürk, Çev.) İstanbul: Yaba Yayınları.
- Mûsevi, M. (2019). Dâ'iretü'l-ma'ârif-i bozorg-i İslami ansiklopedisi "Oğuz" maddesi. (F. Çiftçi, Çev.) *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi (OTAD)*, (3)2, içinde (ss.156-167). Bilecik: Şeyh Edebalı Üniversitesi Yayınları.
- Muşmal, H. (2017). Geçmişten günümüze Anamas Yörükleri. F. Uslu (Ed.), 2. *Ulusal Yörük Türkmen Çalıştayı* içinde (ss. 194-209). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Basımevi.
- Okumuş, O. (2013). Anadolu coğrafyasında ticari hareketlilik: Osmanlı devletinde Türkmen ve Yörüklerin iktisadi hayatları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, (5)2, 379-392.
- Oral, M. (2009). *Akdeniz'in diliyle Antalya tarihinden sayfalar*. İstanbul: Kavis Kitap.
- Orhonlu, C. (1976). *Osmanlı İmparatorluğunda aşiretlerin iskânı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Ortaylı, İ. (2008). *Türkiye teşkilat ve idare tarihi*. Ankara: Cedit Neşriyat.
- Ögel, B. (1978). *Türk kültür tarihine giriş I*. Ankara: TTK Yayınları.
- Önkal, A. ve Bozkurt, N. (1994). Deve. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (9), 222-226.
- Öz, M. (2021). *Osmanlı belgelerinde Manavgat*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Öz, M. (2023c). *Manavgat'ta aşiretler cemaatler ve oymaklar*. Antalya: Dionysos Yayın Group.
- Öz, M. (2023a). *XI-XX. yüzyıllar arasında Manavgat'ın sosyo-ekonomik gelişimi*. Antalya: Dionysos Yayın Group.
- Öz, M. (2023b). *Osmanlı İmparatorluğu döneminde Manavgat tahrir defterleri 856/1440*. Antalya: Dionysos Yayın Group.

- Özcan, A. (2015). Denizli yöresinde kocaoğlanlar tepesine yerleşen Sarıkeçili Yörüklerinde dokuma. Ş. K. Nas (Ed.), *I. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı II* içinde (ss. 1511-1522). Antalya: Asude Ofset Matbaa.
- Özcan, K. (2005). Ortaçağda Anadolu'nun idari coğrafyasına bakış Anadolu'da Selçuklu idari birimleri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, (3)1, 73-99. doi: [10.1501/Cogbil_0000000051](https://doi.org/10.1501/Cogbil_0000000051)
- Özcamca, S. (2007). Türklerin göçebeliği hakkında birkaç not. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (0)7, 177-184.
- Özer, S. (2018). Cumhuriyet Döneminde hayvanlar vergisi kanunu ve uygulanışı. A. Temizer ve Y. Baytal (Eds.), *Sosyal Bilimlerde Yeni Yönelimler-V* içinde (ss. 703-720). Podgorica, Montenegro.
- Özkan, S. H. (2012). XVI. yüzyıl kayıtlarına göre Alâiye (Alanya) sancağında yer adları üzerine bir inceleme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (5)3, 169-182. doi: [10.9761/jasss_97](https://doi.org/10.9761/jasss_97)
- Öztürk, E. (2005). *Türk kültüründe nazar ve Antalya ilinin Akseki, Alanya, Manavgat ilçelerinde bulunan nazarlıklar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk, F. (2005). *Antalya ilinin Manavgat ilçesi ve köylerindeki düz dokumalar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pişkin, F. Ö. (2012). Manavgat ilçesi ve köylerindeki düz dokumalar. *ARİŞ*, (0)7, 102-111. doi: [10.34242/akmbaris.2019.32](https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.32)
- Sabancı, S. (2012). *Alanya ve Manavgat'ın iklim özellikleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sarı, C. (2007). *Antalya'nın alternatif turizm kaynakları ve planlanması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarı, M. (2011). Atatürk döneminin iskân politikasında iç iskâna yönelik çalışmalar (1923-1938). *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (7)14, 87-113.
- Sarı, S. (2008). *XV-XIV. yüzyıllarda Menteşe, Hamit ve Teke sancağı Yörükleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Sarıçelik, K. (2020). Teke (Antalya) sancağının Konya vilayetinden ayrılarak bağımsız hale getirilmesi ve idari yönden yeniden düzenlenmesi. *BİLİG*, (0)93, 85-114. doi: [10.12995/bilig.9304](https://doi.org/10.12995/bilig.9304)

- Saydam, A. (2009). Sultanın özel statüye sahip tebaası: konargöçerler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2009)20, 9-31.
- Sayırlı, Ş. B. (2012). Göçebelik konar-göçerlik meselesi ve coğrafi bakımdan konargöçerlerin farklılaşması. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, (12)1, 563-580.
- Selçuk, H. (2007). Osmanlı devleti'nde XV ve XVII. yüzyıllarda konargöçer aşiretlerin sosyal ve iktisadi hayatları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, (6), 2699-2706.
- Selekler, M. (1938). Antalya'da Göç. *Türk Akdeniz Dergisi*, (2)8, 3-39.
- Seyirci, M. ve Topbaş, A. (1996). Antalya yöresi motifli Yörük mezar taşları. *ADALYA*, (0)1, 115-124.
- Sezen, N. (2013). *Yörüklerin dünyasında keçiler*. Antalya: Kutlu ve Avcı Ofset.
- Sümer, F. (1958). X. yüzyılda Oğuzlar. *A.Ü.D.T.C.F. Dergisi*, (16)3-4, 131-163.
- Sümer, F. (1972). *Oğuzlar (tarihleri-boy teşkilatı-destanlar)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Sümer, F. (2012). Türkmenler. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (41), 607-611.
- Sümer, F. (2013). Yörükler. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (43), 570-573.
- Şahin, İ. (1987). Osmanlı devletinde konargöçer aşiretlerin isim almalarına dair başlıca mülahazalar. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, (0)13, 195-208.
- Şerif, A. (1999). *Anadolu'da Tanın I. M. Ç. Börekçi* (Yay. Haz.). Ankara: TTK Yayınları.
- Şimşek, A. (2012). *Manavgat halk mutfağı*. Isparta: Fakülte Kitapevi
- Şimşek, A. (2013). *Manavgat yöresi halk inanışları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Şimşek, H. (2016). Yörük-Türkmen kültürü ve kaybolan değerlerimiz. O. Çatalbaş (Yay. Haz.), *1. Ulusal Yörük-Türkmen Çalıştayı Bildirileri ve Sonuç Raporu* içinde (ss. 113-120). Antalya: Özge Ofset.
- Talas, M. (2005). Tarihi süreçte Türk beslenme kültürü ve Mehmet Eröz'e göre Türk yemekleri. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (0)18, 273-283.
- Tan, S. (2010). *17 no'lu Antalya şerr'iyye sicilinin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Taşkın, Ü. (2013). Rüsûm-ı örfiye. *Tarih Okulu Dergisi*, (2013)14, 55-73.
- Tekin, Z. (1994). Deri. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (9), 176-178.
- Temel, M. (2010). Atatürk Dönemi hayvancılık politikası. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (0)24, 1-33.
- Tetik, İ. S. (1995). *Manavgat'ın sosyo-ekonomik raporu*. Antalya: MATSO Yayınları.

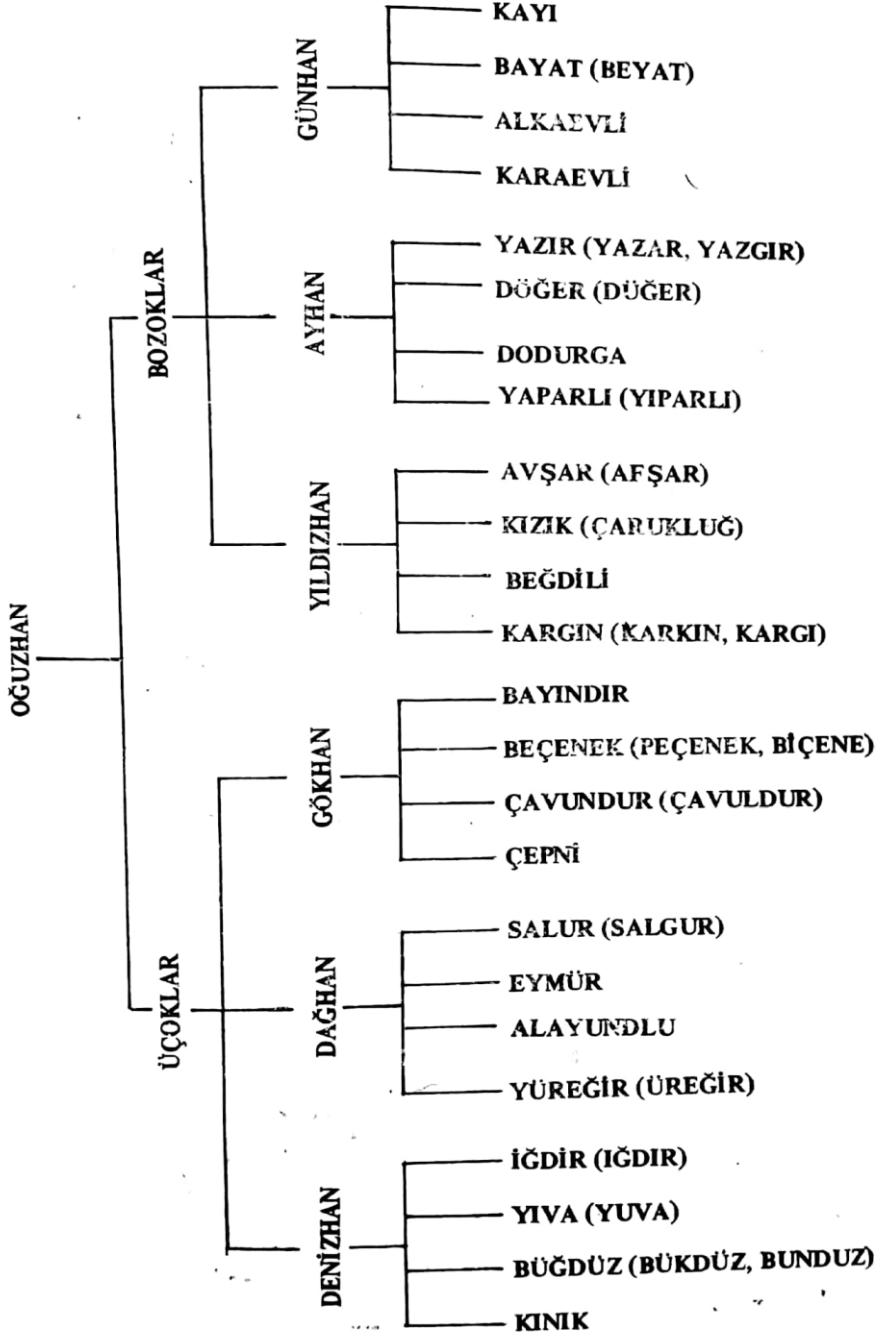
- Tezcan, M. (1983). Giyim olgusuna sosyo-kültürel bakış ve Türklerde giyim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, (16)1, 255-276. doi: [10.1501/Egifak00000000932](https://doi.org/10.1501/Egifak00000000932)
- Tızlak, F. (2012). Türk hâkimiyetinde Teke yöresinin sosyal tarihi (XX. yüzyıla kadar). C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Eds.), *Dünden Bugüne Antalya I* içinde (ss. 139-149). Antalya: Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Toros, S. (2016). Anadolu'da Yörük-Türkmen yapılanması. O. Çatalbaş (Yay. Haz), 1. *Ulusal Yörük-Türkmen Çalıştayı Bildirileri ve Sonuç Raporu* içinde (ss. 100-110). Antalya: Özge Ofset.
- Tuncer, O. C. (2007). *Anadolu kervan yolları*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Turan, O. (2017). *Türk cihan hâkimiyeti mefkûresi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, Ş. (2014). *Türk kültür tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkay, C. (1979). *Osmanlı İmparatorluğunda oymak, aşiret ve cemaatler*. İstanbul: Tercüman Kaynak Eserler Dizisi Ana Neşriyat ve Dağıtım.
- Uslu, F. (2015). *Bozahmetli Yörük Aşireti*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Uslu, F. (2017). Bozahmetli Yörük Aşireti'nde sosyo-kültürel hayat. F. Uslu (Ed.), 2. *Ulusal Yörük Türkmen Çalıştayı* içinde (ss. 109-145). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Basımevi.
- Uslu, F. (2020). Yörük çobanları ve kişisel eşyaları. . Uslu ve C. Kökus (Eds.), *Yörük Araştırmaları II* içinde (ss. 99-110). Konya: Palet Yayınları.
- Uslu, F. ve Fural, Ş (2018b). Yörüklerin doğadaki izleri: Orta Toroslardaki bazı yurt yerleri. T. Tapur, S. Avşaroğlu, E. Arslan ve M. Kılınç (Eds.), *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları* içinde (ss. 124-130). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Uslu, F. ve Fural, Ş. (2018a). Manavgat ilçesinde (Antalya) yaşayan Yörük obaları ve yerleşmelerinin mekânsal dağılımı. *INES (International Academic Research Congress)* içinde (ss. 1544-1549). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Uslu, F. ve Fural, Ş. (2020). Küpe Yaylası (Seydişehir, Konya). *Turkish Studies-Social Sciences*, (15)1, 715-731. doi: [10.29228/TurkishStudies.39916](https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.39916)
- Uzunçarşılı, İ. H. (1969). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi I*. Ankara: TTK Yayınları.
- Witteck, P. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu'nun doğuşu*. (F. Berktay, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.

- Yakıcı, A. (2020). Geleneksel Yörük mutfağı ve yemek kültürünün modern mutfağa etkisi. Uslu ve C. Kökus (Eds.), *Yörük Araştırmaları II* içinde (ss. 133-142). Konya: Palet Yayınları.
- Yalman (Yalgın), A. R. (1977a). *Cenupta Türkmen Oymakları I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yalman (Yalgın), A. R. (1977b). *Cenupta Türkmen Oymakları II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yener, G. ve Gül, A. (2016). Kültürel peyzaj açısından Yörük kültürünün irdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, (20)2, 197-205. doi:[10.19113/sdufbed.42762](https://doi.org/10.19113/sdufbed.42762)
- Yıkılmaz, A. (2020). Yörük kültüründe süt ürünlerinin adlandırılması üzerine. F. Uslu (Ed.), *Yörük Araştırmaları I* içinde (ss. 67-73). Konya: Palet Yayınları.
- Yıldırım, A. (2004). *Cumhuriyet dönemi iskân politikası (1923-1952)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Yıldız, A. ve Öz, M. (2020). *Beylikten Cumhuriyete Manavgat Tarihi (XIII.-XX YY)*. Ankara: Ankara Ofset.
- Yılmaz, A. ve Telci, C. (2010). Türk kültür terminolojinde göç kavramı üzerine. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, (7)2, 14-33. doi: [10.1501/MTAD.7.2009.2.18](https://doi.org/10.1501/MTAD.7.2009.2.18)
- Yöntem, Ç. (2020). *Manavgat Taşağıl Mahallesi müzik pratikleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

İnternet Kaynakları

- Türk Dil Kurumu Büyük Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 05.12.2022).
- Türk Dil Kurumu Büyük Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi: 26.12.2022).

EK - GÖRSELLER VE HARİTALAR



Res. 1: Oğuz Boylarının Şematik Gösterimi (Türkay, 1979: 816)

III. DİVAN-ULUGAT-İ TÜRKİYE göre.	I. HÜNERNAME Damgaları.	II. SELÇUKNAME Damgaları.	III. DİVAN-ULUGAT-İ TÜRK Damgaları.
2. KAYIG	① İYI	① İYI	② İVI
5. BAYAT	② †	② †	⑤ İYİ
15. ALIABÖLÜK	③ C	③ Z	⑤ İK
14. KARA BÖLÜK	④ I	④ I	④ İC
6. YAZGIR	⑤ *	⑤ *	⑥ İLL
16. TÜGER	⑥ W	⑥ W	⑥ İX
-----	⑦ T	⑦ T	-----
8. TUTIRKA	⑧ X	⑧ X	⑧ İV
12. AFŞAR	⑨ X	⑨ X	⑫ İ
-----	⑩ Y	⑩ Y	-----
19. BEGTİLİ	⑪ I	⑪ I	⑬ İY
-----	⑫ Z	⑫ Z	-----
3. BAYUNDUR	⑬ İ	⑬ İ	③ İ
17. BECENEK	⑭ İ	⑭ İ	⑮ İC
18. CUVALDAR	⑮ İ	⑮ İ	⑮ İ
21. CEPNİ	⑯ İ	⑯ İ	⑮ İ
11. SALGUR	⑰ İ	⑰ İ	⑮ İ
13. EYMUR	⑱ İ	⑱ İ	⑮ İ
9. ULAYUNDLUG	⑲ İ	⑲ İ	⑮ İ
7. ÜREGİR	⑳ İ	⑲ İ	⑮ İ
20. İGDIR	㉑ İ	㉑ İ	⑮ İ
4. BÜGDÜZ	㉒ İ	㉒ İ	⑮ İ
10. YIVVA	㉓ İ	㉓ İ	⑮ İ
1. KINIK	㉔ İ	㉔ İ	⑮ İ

V8. NİSAN. 1979

Res. 2: Oğuz Boylarının Damgaları (Türkay, 1979: 971)

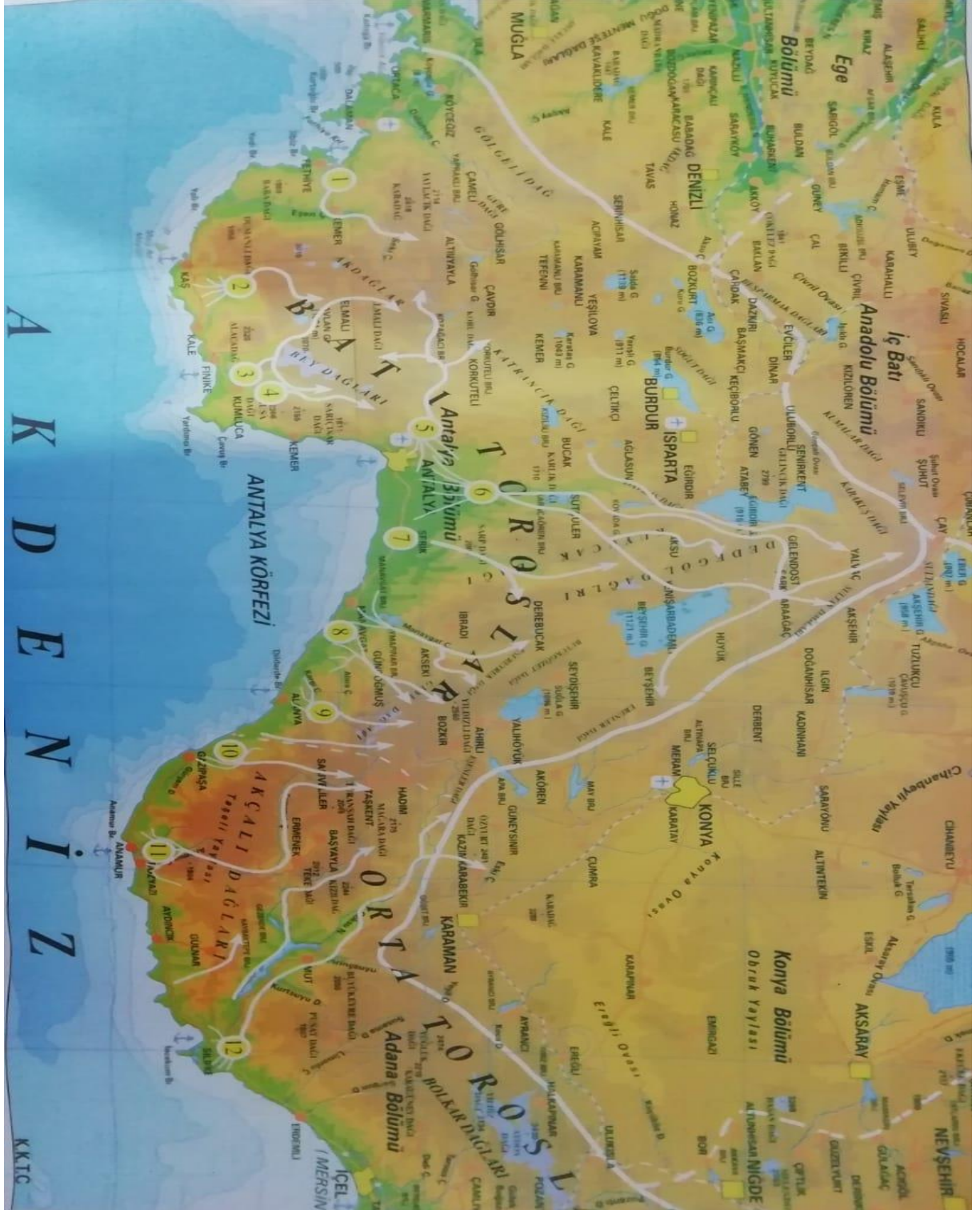
MANAVGAT HARİTASI



Har. 2: Günümüz Manavgat İlçesinin Haritası (Acır, 2020: 152)

Sıra	Köyün Adı	Yerleşen Aşiret ve Cemaatlerin Adı
1	Aşağı Işıklar	Hasankeyalı
2	Boztepe	Çakallar
3	Belenobası	Saraçlı
4	Cevizler	Hocalı
5	Çolaklı	Honamlı, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Camızlı
6	Değirmenli	Çakallar, Sarıomarlı, Sarımamlı, Saraçlı-Deloğlan kolu
7	Demirciler	Bekirli
8	Doğançam	Bekirli
9	Dolbazlar	Hasankeyalı
10	Evren	Hacieseli
11	Gençler	Kürtler
12	Hacısalı	Hacieseli
13	Hacıobası	Hacıobalı
14	Halitağalar	Senirli
15	Hocalı	Hocalar, Horasanlı
16	Hatıplar	Hasankeyalı, Kızılağaçlı
17	Kalemler	Fettahlı
18	Karacalar	Sınıklı
19	Karakaya	Çakallı
20	Kızılağaç	Kızılağaçlı
21	Karaöz	Bekirli, Akbaş Kolu
22	Kemer	Hasankeyalı
23	Oymapınar(Homa)	İdrisli Yörükleri
24	Salur	Salurlu, Göğü Yörükleri
25	Saraçlı-kale	Saraçlı,Sıraçlı
26	Sevinç	Bozahmetli
27	Sırt	Dağlı Yörükleri
28	Sülek	Sülekli, Sürekli, Sınıklı
29	Bucakşeyhler	Bozahmetli, Curalar, Kötekli, Eskilli, Ebeli
30	Taşkesik	Taşkesikli
31	Tepeköy	Hocalı
32	Ulukapı	Sülekli
33	Yukarıışıklar	Hasankeyalı
34	Taşagıl	Adıgüzelli, Solaklı(Honamlının Kolu), Alibazlar, Keskinler, Okumuşlar, Honamlılar, Karakoyunlu, Coşlu(Bekirli mah.), Karaevli
35	Yavrudoğan	Bozahmetli, Karakoyunlu
36	Hacıali Köyü	Sülekli
37	Kızılot	Avşarlu, Karakoyunlu
38	Çardak(Çardeğın)	Solaklı
39	Beydiğın	Serdaroğulları

Res. 3: Manavgat İlçesinin Köylerine/Mahallelerine yerleşen Yörük Aşiretleri (Konyalı ve Yıldız, 2010: 219)



Har. 3: Manavgat Bölgesi Yörüklerinin Göç Güzergâhları ve Yaylakları (6, 7, 8) (Çelik, 2011: 273)

6. Karakoyunlu Yörükleri, Eski Yörük, Karahacılı ve Çolaklı Yörüklerinin göç güzergâhıdır

7. Bozahmetli Yörükleri ve Fettahlı Yörüklerinin göç güzergâhıdır.

8. Sülek Yörükleri, Hacıobalı Yörükleri ve Saraçlı Yörüklerinin göç güzergâhıdır.